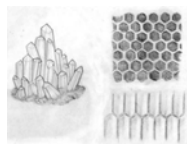

Rudolf Steiner - Devet predavanja o pčelama

Devet od petnaest predavanja od Rudolfa Steinera radnicima na Goetheanum-u, Dornach, Švicarska 1923. Ona su dio serije predavanja pod naslovom, Funkcioniranje Duha u prirodi i čovjeku. (hvala [MonteChristu](#) sa [foruma Galaksije](#) na prevođenju!)

UVOD - PREDAVANJE I Dornach, 3. 2. 1923.

Dobro jutro, gospodo! Da li ste od našeg zadnjeg susreta mislili na neko pitanje koje biste me pitali? (Postavljeno je pitanje u vezi efekata absinta, kao i pitanje razlike između pčela i osa.)

Dr. Steiner:

Postavljajući ovo pitanje gospodin u publici, kao stručnjak pčelar, privlači našu pažnju na razlike u životu pčela i onom od osa. Ovdje ima dosta sličnosti, a nedavno sam vam opisivao život osa. Život pčela dosta mu nalikuje, ali, u drugu ruku, u pčelinjem gnijezdu postoji veoma poseban i izvanredan život. Kako to možemo objasniti?

Vidite, to se ne može potpuno objasniti bez sposobnosti duhovne percepcije. Da je život gnijezda iznimno mudro organiziran nitko tko ga je ikada promatrao ne može poreći. Prirodno, nitko ne može reći da pčele imaju istu vrstu inteligencije koju ima čovjek, pošto mi imamo instrument mozga, dok pčele nemaju ničeg takvog; prema tome univerzalna svjetska mudrost ne može biti uvučena u njihova tijela na isti način. Ali utjecaji koji dolaze iz cijelog okolnog univerzuma čine, ništa manji, rad iznimne snage u pčelinjem gnijezdu. Zaista, jedino se može doći do pravog razumijevanja o tome što je zapravo život pčela, kada se uzme u obzir da cijelo okruženje Zemlje ima veoma veliki utjecaj na život kolonije. Ovaj život unutar gnijezda počiva na činjenici da pčele, u mnogo većoj mjeri nego mravi i ose, rade tako potpuno zajednički, tako uređujući svoje aktivnosti da je sve u harmoniji.

Ako bi netko razumio kako je do toga došlo, morao bi reći: U životu pčele je sve što druga

stvorenja izražavaju kroz spolni život, u slučaju pčela, potisnuto, veoma značajno potisnuto; izbačeno u pozadinu. Jer vidite, u slučaju pčela, reprodukcija je ograničena na sasvim malo iznimnih ženskih individualnosti — matica — na sasvim malo izabranih individualnosti, jer je u drugima spolni život više ili manje potisnut.

Ali ljubav je ono što je prisutno u spolnom životu, a ljubav spada u oblast duše; nadalje, kroz činjenicu da određeni tjelesni organi rade pod utjecajem duševnih snaga, ti organi postaju sposobni otkriti, izraziti ljubav. Prema tome, pošto je sve ovo u prirodi pčela potisnuto u pozadinu, i rezervirano samo za maticu, sav ostali spolni život kolonije transformiran je u one aktivnosti koje pčele razvijaju unutar sebe.

To je bio razlog da je u starim vremenima, mudar čovjek koji je imao znanje o svemu ovom sasvim različito od znanja današnjeg čovjeka, da je taj mudar čovjek povezo sva čudesna zbivanja unutar gnijezda sa životom ljubavi, sa dijelom života koji su povezali sa planetom Venerom.

Ako opisujemo ose i mrave možemo reći da su oni stvorenja koja se, u određenom smislu, povlače od utjecaja Venere, dok se pčele u potpunosti predaju Veneri, šireći život ljubavi kroz cijelo gnijezdo. Ovaj život bi bio ispunjen mudrošću; možete dobro zamisliti koliko bi mudar morao biti!

Već sam vam rekao različite stvari o reproduktivnom procesu i nesvjesnoj mudrosti koju on sadrži. Ovu nesvjesnu mudrost pčele šire u njihovoj vanjskoj aktivnosti. Što mi proživljavamo jedino kada ljubav raste u našim srcima to se nalazi, takoreći, u cijeloj košnici kao supstanca. Cijelo gnijezdo je u stvarnosti prožeto s ljubavlju. Pojedina pčela se na svakakve načine odriče ljubavi, i tako razvija ljubav kroz cijelu košnicu. Počnimo razumijevati život pčela kada znamo da pčela živi u atmosferi potpuno prožetoj ljubavlju.

U drugu ruku pčela je prilično posebno favorizirana činjenicom da se, na svoj način, hrani upravo onim dijelovima biljaka koji su također u cijelosti prožeti ljubavlju. Pčele sišu svoju hranu — koju onda pretvaraju u med — isključivo od onih dijelova biljaka koji su usmjereni na ljubav; one nose, tako recimo, ljubavni život cvijeća u košnicu.

Stoga treba kazati da život pčela treba proučavati koristeći dušu.

To je mnogo manje neophodno kada proučavamo mrave ili ose jer možemo vidjeti da tamo, iako su se do određene mjere povukli, još uvijek se predaju spolnim životu. S iznimkom matice, pčele su zapravo bića koja, kako bi to volio reći, govore sebi "Odreći ćemo se spolnog života da bi postali nositelji ljubavi." Prema tome one su ono što živi u cvijeću mogle donijeti u košnicu; i kada ovo stvarno počnete ispravno promišljati, dosegnuti ćete cijelu misteriju košnice.

Život ove bujajuće, pupajuće ljubavi koja je u cvijeću i tamo je također, unutar meda. Možete također proučavati što med radi, kada ga sami jedete. Što med radi? Kada se jede

med on unaprijeđuje pravu vezu u čovjeku između zračnih i vodenih elemenata. Ništa nije bolje za čovjeka od toga da doda pravu mjeru meda u svoju prehranu. Jer na predivan način pčele brinu da čovjek uči raditi sa svojom dušom na organima svoga tijela. U medu pčela vraća natrag čovjeku ono što treba da unaprijedi aktivnost duševnih sila unutar svog tijela. Prema tome kada čovjek dodaje nešto meda u svoju prehranu, on tako želi pripremiti svoju dušu da može ispravno raditi unutar njegovog tijela — disati ispravno.

Pčelarstvo je nešto što dakle umnogome pomaže napredak naše civilizacije, jer čini čovjeka jačim.

Vidite, kada shvatimo da pčele primaju veoma mnogo utjecaja od zvjezdanih svjetova, vidimo i kako mogu dati čovjeku ono što je pogodno za njega. Sve što živi, kada je ispravno udruženo, ispravno radi zajedno. Kada stojimo ispred košnice trebamo sasvim uzvišeno sebi reći: "Pomoću košnice cijeli kozmos ulazi u čovjeka i čini ga jakim i sposobnim."

PREDAVANJE II Dornach, 26. 11. 1923.

[U vezi papira pročitano od g. Müller-a]

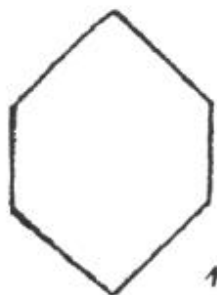
Dobro jutro, gospodo! Samo ću dodati par opaski na izjave koje je dao g. Müller — opaske koje bi vas mogle zanimati, premda prirodno, što se današnjeg dana tiče, još nije došlo vrijeme da bi se ove stvari mogle primijeniti na praktično pčelarstvo. Za sada, na ovoj strani praktičnog pčelarstva, veoma malo, ili možda i ništa se ne može reći, pošto vam je g. Müller već dao predivan izvještaj o načinu kako su stvari uređene u današnje vrijeme.

Ako ste ga pažljivo slušali moralo vam je doći do toga da cijelo pitanje pčelarstva ima prirodu zagonetke. Očito, pčelar je prvi zainteresiran za ono što mora raditi. Svatko bi morao, u stvarnosti, imati veliki interes za pčelarstvo, jer u stvari, više u ljudskom životu zavisi od toga nego se obično misli.

Pogledajmo širi smisao. Kao što ste čuli na predavanjima koja vam je ovdje dao g. Miller, pčele su sposobne skupljati ono što je kao nektar prisutno u biljkama. One stvarno samo skupljaju nektar, a onda mi ljudi oduzimamo dio kao med od onog što su skupile za košnicu — u cjelini to nije veoma veliki dio. Možemo reći da ono što čovjek oduzima je negdje oko 20% — grubo govoreći.

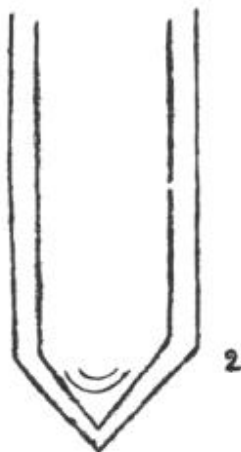
Ali kao dodatak ovome pčela, pomoću tjelesne strukture i organizacije, može također uzeti polen od biljaka. Prema tome pčela skuplja od biljke nešto čega tamo ima u veoma malim količinama i što je teško nabaviti. Polen je sakupljen od pčela, uz pomoć malih četkica privijenih na njihova tijela, u veoma, veoma malim količinama u kojima je, relativno govoreći, dostupan; ovaj polen je zatim spremljen ili konzumiran u košnici.

Prema tome u pčeli mi ispred sebe imamo biće koje skuplja supstance iznimno delikatno pripremljene od prirode, i čineći to, koristi ih u svom vlastitom domaćinstvu.

Dijagram 1

Sada ćemo ići korak dalje, na nešto vrlo rijetko primijećeno jer se ne prestaje razmišljati o tome. Pošto transformiraju hranu pomoću vlastitih tjelesnih supstanci u vosak — ovo pčela sama proizvodi — pčele sada rade posebni mali kontejner u koji će položiti jaje ili u koji će smjestiti zalihu hrane. Ova posebna mala posuda je, želio bih reći, zaista veliko čudo, Pojavljuje se kao heksagonalna kada je pogledamo odozgo; gledano sa strane zatvorena je na ovaj način. (Dijagram 1 i Dijagram 2.) Tu mogu biti deponirana jaja, ili može biti spremljena hrana. Svaka posuda leži do slijedeće; iznimno dobro se uklapaju zajedno, tako da ova "površina" sa kojom je jedna ćelija, (jer tako se zove), udružena sa drugom u medeno-saće, je iznimno iskorištena — prostor je dobro iskorišten.

Dijagram 2

Kada se pojavi pitanje kako može pčela instinktivno izgraditi tako vješto formiranu ćeliju, ljudi obično odgovaraju: "To se radi da bi prostor mogao biti potpuno iskorišten." To je tačno. Ako pokušate zamisliti bilo koji drugi oblik ćelije uvijek bi bilo razmaka, sve je spojeno zajedno tako da je svaki dio površine saća iskorišten.

Ovo je svakako jedan razlog, ali vidite nije jedini. Moramo razmotriti kako je mala

larva koja leži unutar nje potpuno izolirana, i ne smijemo ni na koji način vjerovati da bilo što postoji u prirodi što je bez sila. Ovo šesterokutno, šestero površinsko stanište ima određene sile unutar sebe; bila bi potpuno druga stvar kada bi larva zauzimala okruglo mjesto. U prirodi označava nešto sasvim određeno to da leži unutar šest-površinskog malog staništa. Larva prima sile oblika koje kasnije osjeća u svom tijelu pošto je bila u heksagonalno oblikovanoj ćeliji, u svojoj mladosti kada je bila prilično mekana.

Pčela je kasnije sposobna graditi slične ćelije iz istih sila koje je tada apsorbirala. Tu leže snage kroz koje kasnije pčela radi, jer ono što pčela radi izvana leži u njenom okruženju.

Dijagram 3

To je prva stvar koju moramo primijetiti. Dalje ima druga vrlo iznimna činjenica koja vam je opisana. U gnijezdu postoji raznovrsnost ćelija. Mislim da svaki pčelar može dobro napraviti razliku između ćelija radilica i onih od trutova. To nije teško, zar ne? Još je i lakše razlikovati između ćelija radilica i trutova i onih od matica, jer potonje uopće nemaju takvu formu, one su više vrećaste. Ćelije matica nemaju takav oblik, više su kao neka vrsta vrećice; također ih ima veoma malo u gnijezdu. Dakle moramo reći: Radilice i trutovi (mužjaci) se razvijaju u heksagonalnim ćelijama, ali matica se razvija u "vrećici". Ona uopće ne želi imati heksagonalno okruženje. (Dijagram 3 i Dijagram 4).

Dijagram 4

Onda moramo razmotriti nešto drugo. Vidite, matica za svoj razvoj, tj. dok ne postane sasvim razvijeni insekt, treba samo šesnaest dana. Tada je ona potpuno zrela. Radilica treba oko dvadeset jedan dan do zrelosti, što je duži period. Netko bi mogao reći da priroda poklanja mnogo više pažnje razvoju radilica nego onom od matice.

Ali uskoro ćemo vidjeti da se radi o sasvim drugom razlogu. Radilica dakle, treba dvadeset i jedan dan, a trut, mužjak — koji će najranije od svih izvršiti svoj zadatak — treba dvadeset i tri do dvadeset i četiri dana. Mužjaci su ubijeni kada

izvrše svoj zadatak.

Ovdje imamo sasvim novu situaciju. Različite vrste pčela — matice, radilice i trutovi — sve trebaju različit broj dana za svoj razvoj.

Dakle, razmotrimo ovaj dvadeset i jedan dan koji je potreban radilicama. U ovome ima nešto veoma posebno. Period od dvadeset i jedan dan nije bez značenja za ono što se događa na Zemlji. Dvadeset i jedan dan je jednako periodu vremena za vrijeme kojeg se Sunce, aproksimativno govoreći, jednom okrene oko svoje osi.

Sada razmislite, radilica uzima baš toliki period za svoj razvoj koliki i Sunce uzima da se okrene oko svoje osi. Radilica proživljava jednu revoluciju Sunca, i pošto proživljava jednu kompletu revoluciju ona ulazi u sve što Sunce može dati.

Dijagram 5

Ako bi željela ići dalje uvijek bi se susrela s istim sunčevim utjecajem, jer ako sebi nacrtate ovdje radilicu, [dr. Steiner crta na ploči.] (Dijagram 5) a ovdje Sunce u trenutku kada je položeno jaje, tada ćemo ovdje imati točku potpuno suprotnu Suncu. Sunce se okrene oko svoje osi za dvadeset i jedan dan; zatim se ponovno vrati i početna točka je opet ovdje. Ako bi se ovo nastavilo, samo takav rad Sunca bi bio tamo kakav je već jednom bio. Tako je radilica kroz to vrijeme kada se potpuno razvila proživjela sve što Sunce može dati. Ako bi radilica nastavila razvoj morala bi napustiti Sunce i ući u zemaljski razvoj; tada više ne bi imala utjecaj Sunca u svom razvoju pošto sve to već ima, i to je okusila potpuno. Sada prelazi u zemaljski razvoj, ali samo kao savršeni insekt, kao zrelo stvorenje. Mogao bih reći — radilica se okupira samo trenutno sa zemaljskim razvojem, i

kada je završila sa sunčevim razvojem, ona je potpuno stvorenje Sunca.

Sada pogledajmo trutove. Trut, mogao bih reći, razmatra stvari malo dulje. On ne smatra da je potpuno spreman nakon dvadeset i jednog dana, tako prije negoli je potpuno zreo ulazi u zemaljski razvoj. Trut je prema tome zemaljsko biće, dok je radilica u potpunosti dijete Sunca.

Kako stoje stvari s maticom? Matica čak i ne prolazi kroz cijelu sunčevu revoluciju, već stoji iza i uvijek ostaje stvorenje Sunca. Iz ovo razloga matica je mnogo bliže stanju larve od ostalih; trutovi (mužjaci) su najviše odvojeni od stanja larve. Matica je pomoću toga sposobna leći jaja. Kod pčela jasno se može vidjeti što znači izloženost zemaljskom utjecaju ili sunčevu utjecaju. Kao što znate, to u potpunosti zavisi o tome da li pčela završi ili ne završi svoj sunčev razvoj, tako da postaje matica, radilica ili trut. Matica leže jaja, a to je zato što uvijek ostaje pod utjecajem Sunca i ne uzima ništa od Zemlje tako da ima tu sposobnost. Radilica ide malo dalje i razvija se još slijedećih četiri ili pet dana; ona kuša Sunce u potpunosti. Ali tada, upravo kada njeno tijelo postaje dovoljno čvrsto ona ide dalje, samo na trenutak, kao što sam rekao, u zemljin razvoj. Dakle radilica se ne može vratiti ponovo Suncu, jer je već apsorbirala njegove utjecaje. Stoga radilica ne može leći jaja.

Trutovi su mužjaci; oni mogu oploditi; ova moć oplodnje dolazi od Zemlje; trutovi je sakupe u nekoliko dana za vrijeme kojih nastavljaju rast unutar zemaljske evolucije i prije nego dosegnu zrelost. Tako sada možemo reći: kod pčela jasno je vidljivo da oplodnja (muška plodnost) dolazi od zemaljskih snaga, a ženska sposobnost da razvije jaje dolazi od snaga Sunca. Dakle vidite, lako je zamisliti koliko je značajna duljina vremena kroz koju se stvorenje razvija. Ovo je vrlo značajno jer, prirodno, nešto se događa unutar određenog vremena što se ne bi moglo desiti bilo u kraćem ili dužem vremenu, jer bi se tada dogodile sasvim druge stvari.

Ali nadalje ima još nešto za razmotriti. Vidite, matica se razvija u šesnaest dana. Tada je točka na Suncu nasuprot nje možda tek ovdje; [Crtanje na ploči.] (Dijagram 5) matica ostaje unutar sunčeva razvoja. Preostali dio sunčeva kursa prolaze radilice, ali one također ostaju unutar sunčeva razvoja; one zapravo ne prelaze na zemlju. I tako, vidite, one se osjećaju potpuno srodne s maticom jer pripadaju istom sunčevu utjecaju; cijelo domaćinstvo radilica osjeća se povezano s maticom. One kažu: — "Trutovi su izdajice; oni su pali na Zemlju. Više nam ne pripadaju; podnosimo ih samo jer ih trebamo."

Za što ih trebaju?

Kao što znate, ponekad se događa da matica nije oplodena; premda leže jaja. Nije neophodno da matica bude oplodena kako bi legla jaja. Ovdje imamo ono

što se naziva "djevičansko leglo." Ovo se događa i sa drugim insektima; znanstveno ime za to je partenogeneza. Ali samo trutovi se mogu izleći iz ovih neoplođenih jaja; ni radilice ni matice. Dakle kada je matica neoplođena, radilice i matice ne izlaze, samo trutovi; ovakva kolonija je prirodno beskorisna.

Vidite, u "djevičanskom leglu " može dati jedino suprotni spol, isti spol ne. Ovo je veoma zanimljiva činjenica, i važna za cijelo domaćinstvo prirode — naime, da je oplodnja neophodna da bi se ostvario isti spol (ovo vrijedi za niže životinje naravno, ne za više). Sa pčelama je slučaj da se izlegu jedino trutovi ako nije bilo oplodnje.

Ova oplodnja pčela je zaista vrlo posebna stvar; tu nema ničeg kao što je bračni krevet na kojeg se povlači, to sve ima potpuno drugačiji smjer. Događa se otvoreno, pri punom sunčevu svjetlu i, iako to može izgledati čudno na početku, što je moguće više u zraku. Matica leti što je više moguće prema Suncu kojem pripada. (Ovo sam vam već opisao), i da samo trut koji može nadjačati zemaljske snage — jer su trutovi ujedinjeni sa zemaljskim snagama — samo onaj trut koji može letjeti najviše je sposoban oploditi maticu gore u zraku.

Matica se vraća i leže jaja. Dakle vidite, pčele nemaju svadbeni krevet, one imaju svadbeni let; one moraju stremiti koliko god mogu, prema Suncu. Treba imati, zar nije tako, dobro vrijeme za ovaj svadbeni let koji zaista treba Sunce? Po lošem vremenu ne može se odigrati.

Dakle sve ovo pokazuje koliko blisko matica ostaje povezana sa Suncem. Kada se odigrala oplodnja, tada se radilice izlegnu iz ćelija radilica; prvo se pojavljuje mala larva, što je g. Müller tako dobro opisao, i onda se nakon dvadeset i jednog dana razvije u radilicu. U vrećastim ćelijama razvija se matica.

Dijagram 6

Sada ako ćemo ići dalje, moram vam reći nešto što možete prirodno primiti s određenom sumnjom, jer to traži egzaktno istraživanje. Ipak, to je stvarno tako. Povezati ću ovu materiju sa slijedećim: — Radilica sada zrela i spremna, zaputi se na svoj let, posjećujući cvijeće i stabla na koja se zakači sa malim kukama na nogama. (Dijagram 6) Skuplja oboje i nektar i polen. Polen je nošen na tijelu pomoću posebne majstorije za deponiranje; nektar siše s jezikom. Dio nektara se koristi za vlastitu hranu, ali veći dio se drži i to, na povratku u gnijezdo, pčele

ispljunu. Stvarno, kada jedemo med mi jedemo ispljuvak pčele; to bi nam trebalo biti prilično jasno, ali to je vrlo čist i sladak ispljuvak.

Dijagram 7

Tako pčela sakuplja sve što treba za hranu, za spremanje, i za daljnju razradu u vosak, itd. Sada se moramo upitati, kako pčela nalazi svoj put do cvijeća? Ona nalazi svoj put do cvijeća sa apsolutnom sigurnošću, ali ovo se ne može objasniti samo promatrajući oči pčele. Radilica (trutovi imaju nešto veće oči), ima samo dva mala oka, jedno na svakoj strani, i tri sasvim mala na čelu (Dijagram 7). Trutovi imaju veće oči. Ali ako studiramo ova dva oka pčele, otkrivamo sa njima vidi veoma malo, a da sa tri mala prednja oka, za početak, uopće ne vidi ništa. To je čudna stvar da pčela ne nalazi cvijeće pogledom, već sa osjetilom koje je sličnije osjetilu mirisa. Ona nalazi svoj put do cvijeća osjetilom koje je između okusa i mirisa, na svom letu ona već, tako reći, kuša polen i nektar. Kuša ih izdaleka, tako da pčela uopće nema potrebu koristiti oči.

Sada načinite sebi jasnu sliku sljedećeg.

Mislite na maticu rođenu u oblasti Sunca, a nije iskusila djelatnost Sunca u potpunosti, ostala je, tako reći, potpuno pod utjecajem Sunca. Cijelo domaćinstvo radilica, pošto je završilo tijek sunčeve revolucije, nije u stvari prešlo u zemaljski razvoj. Ove radilice se osjećaju ujedinjene s maticom, ne zato što su bile pod istim Suncem, već zato što su ostale unutar sunčeva razvoja; to je zašto se osjećaju tako ujedinjene s maticom. U svojem razvoju nisu se odvojili od onog od matice. Trutovi im ne pripadaju; oni su sebe odvojili.

Ali sada se događa slijedeće. Da bi se mogla ostvariti nova matica, mora se poduzeti svadbeni let. Matica ide vani u Sunce. Ostvaruje se nova matica. U tom trenutku događa se veoma iznimna stvar za cijelo domaćinstvo radilica koje se osjeća povezanim s starom maticom. Njihove sićušne oči počinju vidjeti kada je rođena nova kraljica. Ovo one ne mogu podnijeti; ne mogu izdržati da ono što su oni sami, može doći od drugdje. Tri sićušna prednja oka, ova tri veoma mala oka radilice, su izgrađena iznutra; ona su protkana s unutrašnjom krvlju i tako dalje, pčele; nikada nisu bila izložena vanjskom radu Sunca. Ali sada je nova kraljica rođena od Sunca, i donosi sunčevu svjetlost sa vlastitim tijelom u košnicu; sada pčela postaje — želio bih reći — vidovita sa svojim malim očima. One ne mogu izdržati ovo svjetlo na novoj kraljici. Cijelo se njihovo domaćinstvo priprema za rojenje. To je kao strah od nove kraljice, kao da su zaslijepljene. To je kao da mi moramo gledati u samo Sunce.

To je zašto se pčele roje. I sada treba još jednom ponovno utemeljiti koloniju na temelju većine radilica koje još pripadaju košnici — to jest, staroj kraljici. Nova kraljica mora naći nove ljude. Dio populacije košnice je naravno, ostao iza, ali to su one rođene pod drugačijim okolnostima. Razlog zašto se pčele roje leži u činjenici da radilice ne mogu trpjeti novu kraljicu koja donosi novi sunčev utjecaj.

Sada bi mogli pitati, "Zašto su pčele tako osjetljive prema novom sunčevu utjecaju?" To je zaista vrlo čudna stvar. Bez sumnje znate da ponekad nije uopće ugodno sresti pčelu; može vas ubosti. Ako se radi o životinji velikoj kao čovjek u najgorem slučaju će se upaliti koža; svejedno je prilično neugodno. Manje životinje mogu čak i uginuti od uboda pčele. To je zbog činjenice da je žalac zaista cijev u kojoj se neka vrsta klipa miče gore i dolje, koji je povezan s otrovnom vrećicom. Ovaj otrov (veoma neugodan za onog tko ga je osjetio) je međutim, od velike vrijednosti za pčele. Nikako nije ugodno za pčelu da ima dio sa svojim otrovom, i stvarno ga ima samo zato jer ne može podnijeti da se približi bilo koji utjecaj izvana. Pčela želi uvijek ostati unutar sebe, ostati unutar sfere vlastite supstance. Svaki vanjski utjecaj osjeća kao uznemiravanje, kao nešto što treba odagnati svojim otrovom. Ali ovaj otrov ima u isto vrijeme sasvim drugo značenje, jer u sitnim količinama on neprestano prolazi kroz cijelo tijelo pčele; bez njega pčela ne bi uopće postojala.

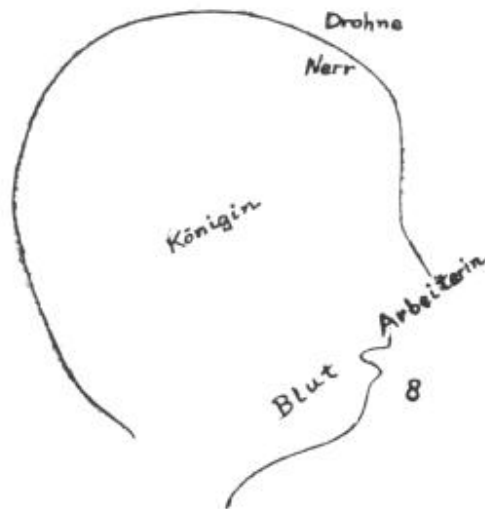
Pri proučavanju radilice treba razumjeti da ona nije u stanju vidjeti sa svojim malim prednjim očima, i to je zato jer otrov neprestano prožima ove prednje oči. U trenutku kada se pojavi nova kraljica sa svojim novim sunčevim utjecajem, to na ovaj otrov djeluje štetno. On prestaje biti aktivan, i male oči napokon počinju vidjeti, jer je činjenica da pčela živi svoj život u vječnom sumraku zbog otrova.

Ako bi vam u slikovitoj formi opisao što pčela proživljava kada se nova kraljica izvuče iz svoje 'vrećaste' ćelije, morao bih reći: "Pčela stalno živi u sumraku, i nalazi svoj put pomoću osjetila između okusa i mirisa; živi u sumraku koji joj je blizak. Ali kada se pojavi nova kraljica to je potpuno isto kao kada mi ušetamo u sumrak lipanjske večeri, i mali svjetleći crvi sjaje." Čak i da tako nova kraljica sjaji za roj, jer otrov nije dovoljno jak da drži pčele u njihovom izdvajanju od svijeta. Drži se za sebe čak i kada leti vani, jer je tada sposobna sa svojim otrovom držati se za sebe. Ona treba otrov kada se boji da bi je nešto izvana moglo uznemiriti. Cijela kolonija želi potpuno biti sama za sebe.

Zaista, da bi kraljica mogla ostati u oblasti Sunca ne smije boraviti u uglatoj ćeliji, već unutar okrugle. Tamo ostaje unutar sunčeva utjecaja.

Ovdje smo dotakli nešto što čini pčelarstvo iznimno zanimljivo za svakog. Jer vidite, u stvarnosti, stvari se u košnici odvijaju na potpuno isti način kao u ljudskoj glavi, sa samo malom razlikom. U našoj glavi, na primjer, supstance ne

rastu do takvih dimenzija. U ljudskoj glavi mi imamo živce, krvne sudove, i odvojeno smještene okrugle ćelije koje uvijek nalazimo. Imamo ove tri vrste ćelija u ljudskoj glavi. Nervi se sastoje od odvojenih ćelija koje jedino ne rastu do samostalnih bića pošto ih je priroda sa svih strana zatvorila; u stvarnosti, međutim, ovi nervi bi voljeli postati male životinje. Ako bi se nervne ćelije ljudske glave mogli razvijati u svim smjerovima, pod istim uvjetima kao one u košnici, tada bi nervne ćelije postali trutovi. Krvne ćelije koje teku venama postale bi radilice; a pojedine slobodne ćelije koje su, iznad svega, u sredini glave i prolaze najkraći razvoj, mogu se usporediti s maticama.

Dijagram 8

Dakle u ljudskoj glavi imam iste tri sile (Dijagram 8) kao i u košnici.

Sada radilice donose kući ono što sakupe od biljaka, i prerađuju to u vlastitim tijelima u vosak, od kojeg zatim grade predivne strukture saća. Krvne ćelije u ljudskoj glavi međutim, rade istu stvar. Iz glave one prolaze u cijelo tijelo. Kada gledate na primjer, kost, na dio kosti, svugdje nalazite heksagonalne ćelije. Krv koja cirkulira kroz cijelo tijelo prenosi isti rad kao i onaj kojeg u košnici rade pčele. Slično je i sa ćelijama naših mišića koje, još jednom, odgovaraju voštanim ćelijama pčela, ali pošto su mekše, brže se rastvaraju, tako je to manje primjetno. Proučavanje kostiju dobro to pokazuje. Dakle, krv ima iste snage kao što su one od radilica.

Može se čak pratiti njihov razvoj kroz tijek vremena. Ćelije koje ćete prve naći razvijene u ljudskom embriju, i koje zatim ostaju nepromijenjene, su one koje već postoje na ranom stupnju života embrija. Ostale, krvne ćelije, pojavljuju se nešto kasnije, i konačno se razvijaju nervne ćelije — baš kao u košnici. Jedino što čovjek gradi tijelo koje očito pripada njemu; pčela također gradi tijelo, ali za radilice, to tijelo je košnica — ćelije. Ova gradnja saća odgovara onom što se događa unutar naših tijela, — naime, da krvne ćelije u stvarnosti rade ovo iz

vrste voska — ali to nije lako dokazati.

Mi sami smo građeni od vrste voska, baš kao što saće formira veličanstvenu strukturu koju nalazimo u košnici.

Dakle to je onako kako je. Čovjek ima glavu, a ova glava radi na svom divnom tijelu koje je ustvari "košnica" i sadrži u svojoj vezi između bjelančevinastih ćelija (koje ostaju okrugle) i krvi, istu vezu koja postoji u košnici između kraljice i radilica. Naši nervi se stalno uništavaju; mi stalno koristimo naš nervni sustav. Mi naše nerve ne ubijamo odmah — kao što pčele ubijaju trutove — jer bi u tom slučaju trebali svaku godinu umrijeti, ali, i pored toga, naši nervi svaku godinu slabe, i kroz ovo postepeno slabljenje nerva, čovjek stvarno umire. Tada mi više ne možemo osjećati naše tijelo ispravno; čovjek u stvari uvijek umire od istrošenosti svojih nerva.

Kada pogledate glavu — koja predstavlja gnijezdo — vidjeti ćete da je tu sve dobro zaštićeno. Ako se ozlijedi glava, to je ozbiljna stvar; glava to ne može podnijeti. Jednako, ono što se događa kroz prisutnost nove kraljice — koja je tamo zbog svadbenog leta — to je nešto što pčele ne mogu podnijeti; radije odlaze nego ostaju s njom.

To je zašto je pčelarstvo uvijek bilo gledano kao da ima najdublje značenje. Čovjek oduzima pčelama — možda 20% njihova meda — i može se opravdano reći da je ovaj med iznimno vrijedan za čovjeka, jer sa uobičajenom prehranom dobiva se vrlo malo meda pošto je med distribuiran u veoma malim količinama u biljnom svijetu. Na ovaj način dobivamo samo sićušne količine meda u naša tijela.

Mi također imamo "pčele" unutar nas, naime, našu krv, koja prenosi med u različite dijelove našeg tijela. Med je ono što pčele trebaju za proizvodnju voska, iz kojeg zatim radi "tijelo" kolonije.

Kako starimo, med ima iznimno pogodan efekt za nas. Kod djece, mlijeko ima sličan efekt; med nam pomaže da izgradimo naša tijela i strogo je preporučljiv ljudima koji stare. To je izvanredno zdrava hrana; samo ga se ne smije jesti previše! Ako ga se jede previše, koristeći ga ne samo kao dodatak, mogu oblikotvorne snage postati previše aktivne. Oblik tada može postati previše rigidan, i mogu se razviti svakakve bolesti. Zdrav čovjek osjeća koliko meda bi trebao uzeti. Med je posebno dobar za starije ljude pošto tijelu daje pravu čvrstinu.

Također treba napraviti plan za davanje prave količine meda djeci koja pate od rahitisa kada su devet do deset mjeseci stara, i nastaviti s ovom dijetom medom sve do dobi od tri ili četiri godine. Rahitis tada ne bi trebao biti toliko izražen, jer

ovo je bolest da je tijelo premekano, i lomljivo. Naravno, u prvim tjednima djeci treba samo davati mlijeko; med u toj dobi nema efekta. Med sadrži snage koje čovjekovom tijelu daju čvrstoću. Ove stvari bi trebalo razumjeti.

Dakle može se reći da bi mnogo više pažnje trebalo posvetiti pčelarstvu nego je to običaj.

Moguće je i slijedeće. U prirodi sve je predivno međusobno povezano. U prirodi oni zakoni u koje čovjek ne može prodrijeti svojom uobičajenom inteligencijom su i najvažniji. Ovi zakoni rade — zar ne rade? — uvijek sa savršenom slobodom. Ovo je primjenjivo na primjer, sa odnosom spolova na Zemlji. To nije uvijek isto, odnos muškaraca i žena nije uvijek, već samo više ili manje jednak jedan drugom; on je aproksimativno jednak na cijeloj Zemlji. To je donijela mudrost prirode. Ako bi ikada do toga došlo — vjerujem da sam vam ovo već rekao — da bi čovjek bio konačno sposoban odrediti ovu stvar proizvoljno, tada bi sve palo u konfuziju. Ako bi u bilo kojoj zemlji populacija bila desetkovana ratovima poslije bi postala brojnija. U prirodi, svaka potreba doziva rad suprotnih sila.

Sada, dok pčele traže nektar od biljaka, one prirodno uzimaju ovo od biljaka koje također imaju i drugu uporabu — koje nam daju voće i tako dalje. Ali iznimna stvar je to da te voćke uspijevaju mnogo bolje na mjestima gdje se drže pčele, nego na mjestima gdje nema pčela.

Kada pčele uzmu nektar od biljaka priroda ne ostaje besposlena, već proizvodi više plodonosnih biljaka. Tako čovjek nema dobit samo od meda koji rade pčele, već prima više i od biljaka koje pčele posjećuju. Ovo je zakon velike važnosti, i koji možemo dobro razumjeti.

Promatrajući stvari na ovaj način, može se reći — u cijeloj međusobnoj povezanosti kolonije pčela — tog organizma — priroda otkriva nešto za nas veoma divno. Pčele su subjekt sila prirode koje su zaista divne i od velikog značaja. Ne može se nego osjećati stid mumljajući među ovim silama prirode. Danas postaje sve više i više očito da kada se čovjek neumjesno upliće u ove sile on ne čini stvari boljima, već lošijima. On ih ne čini lošijima iznenada, jer je zaista tako da to priroda svugdje ometa, premda pored svega toga ometanja priroda radi najbolje što može. Određena ometanja čovjek može ukloniti, i njihovo uklanjanje može za prirodu olakšati stvari. Na primjer, izgleda da on u stvari pomaže prirodi kada koristi košnice koje su zgodno složene, umjesto korištenja starih slamnatih.

Ali ovdje dolazimo do samog pitanja o umjetnom pčelarstvu. Nemojte misliti da nisam u stanju vidjeti — čak i sa ne-antropozofskog stajališta — da su metode modernog pčelarstva na prvi pogled veoma atraktivne, jer zasigurno, to čini mnoge stvari mnogo lakšim. No jako držanje zajedno — želio bih reći — jedne

generacije pčela, jedne familije pčela, biti će na duge staze smanjeno. Govoreći danas općenito, ne može se nego hvaliti moderno pčelarstvo; tako dugo dok ćemo vidjeti sve takve mjere opreza o kojima nam je govorio g. Miller, moramo im se diviti na određeni način. Ali moramo čekati i vidjeti kako će stvari stajati za pedeset do osamdeset godina, jer do tada određene sile koje su dosad bile organske u košnici postati će mehanizirane, postat će mehaničke. Nije moguće doći do tog intimnog odnosa između kolonije i kraljice ako je kupljen, do kojeg inače dolazi prirodno kada se kraljica pojavljuje na prirodan način. Jedino, u početku ove stvari nisu promatrane.

Naravno, ni na koji način ne želim da se pokrene kampanja protiv modernog pčelarstva, jer se takve stvari ne mogu raditi u praktičnom životu. Napraviti to bilo bi više kao nešto što ću vam sada reći. Moguće je aproksimativno izračunati vrijeme kada na zemlji više neće biti ugljena. Zemljino snabdijevanje ugljenom je iscrpljivo; jednog dana doći će do kraja. Sada bi bilo moguće ograničiti količinu ugljena koji se uzima iz zemlje, tako da snabdijevanje traje koliko i sama Zemlja. Ne može se reći da bismo trebali to učiniti, jer bismo trebali imati malo vjere u budućnost. Netko kaže "Dobro, mi naravno pljačkamo zemlju za ugljen, to jest pljačkamo ugljen naših nasljednika, ali oni će izumiti nešto drugo tako da više neće trebati ugljen." Prirodno, netko može kazati isto i za nedostatke modernog pčelarstva!

Ipak, dobro je biti svjestan činjenice da radeći mehanički mi uništavamo ono što je priroda razradila na tako divan način. Vidite pčelarstvo se u svim vremenima visoko cijenilo; posebno u starijim vremenima, pčele se držalo za svete životinje. Zašto? Tako je smatrano jer u njihovoj cjelokupnoj aktivnosti, otkrivaju se procesi koji se odvijaju i u samom čovjeku. Ako u ruku uzmete komad pčelinjeg voska vi u stvari držite nešto između krvi, mišića i kosti, što u čovjekovoj unutarnjoj organizaciji prolazi kroz stanje kada je vosak. Vosak međutim ne postaje čvrst, već ostaje fluidan dok se ne transformira u krv, ili mišić, ili u stanice kosti. U vosku mi ispred sebe imamo ono što nosimo u sebi kao sile, ne kao supstancu.

Kada je čovjek u starijim vremenima napravio svijeće od pčelinjeg voska i upalio ih, znao je da se odigrava divan i sveti čin: "Ovaj vosak koji sada palimo uzeli smo iz košnice; tamo je očvrstnuo. Kada je plamen topi i on isparava, tada vosak prelazi u iste uvjete kakvi su u našim vlastitim tijelima."

U topljenju voska svijeće čovjek je jednom shvaćao nešto što se uzdiže na nebesa, nešto što je također unutar njegovog vlastitog tijela. To je u njima budilo molitveno raspoloženje, a ovo raspoloženje ih je na svoja način vodilo da gledaju na pčelu kao posebno sveto stvorenje, jer ona priprema nešto što čovjek stalno treba raditi u sebi. Iz tog razloga, što idemo više natrag više nalazimo kako čovjek pristupa pčelama s poštovanjem. Naravno, to je kada su još bile u

divljem stanju; tako ih je čovjek našao, i gledali su na ove stvari kao otkrivenje. Poslije su pčele doveli u svoja domaćinstva.

Sasvim divna zagonetka leži skrivena u svemu što se događa oko pčela, i ozbiljnim proučavanjem njih može se naučiti što se događa između glave i tijela u čovjeku.

Sada sam vam rekao nekoliko takvih stvari o kojima sam želio govoriti. U srijedu ćemo imati naš slijedeći sastanak, i možda će biti mnogo pitanja. Nešto se također može pojaviti i kod g.Mullera.

Danas sam samo želio napraviti ove primjedbe koje, napokon, izvan svake sumnje, su temeljene na stvarnom znanju. Ali, može biti još toga što bi trebalo razjasniti.

PREDAVANJE III Dornach, 28.11.1923.

DOBRO jutro, gospodo! Da li ste se sjetili nečeg što bi me željeli pitati? (Pročitan je članak iz "Schweizerische Bienenzeitung" od veljače–ožujka 1923 naslovljen "Da li pčele osjećaju boje nevidljive za čovjeka?")

DR. STEINER:

Reći ću nekoliko riječi o ovoj temi. Vidite, ovi eksperimenti koje su napravili Forel i Kühn tako jasno pokazuju kakvi se besmisleni eksperimenti danas rade. Teško je zamisliti nešto apsurdnije od objašnjenja ovih eksperimenata kakva su ovdje dana. Promislite na trenutak da mogu napraviti slijedeće: Mogu uzeti supstancu — postoje takve supstance — posebno osjetljivu na ultra-ljubičaste zrake, tj., na boje koje leže iznad plave i ljubičaste; na primjer uzmem barij-platino-cijanid. Isključim sve ostale boje, recimo, isključim crvenu, narančastu, žutu, zelenu, plavu — onda bi došla indigo i ljubičasta — njih također isključim (Dijagram nedostaje). Sada radim provjeru; Ove u spektru zatvaram; tada ovdje imam takozvane ultra-ljubičaste zrake koje su nevidljive za čovjeka. Ako sada dodam ovu supstancu, ovaj barij-platino-cijanid (koji je bijeli prah) tada počinje sjajiti. U zamračenoj sobi ne vidimo ništa; sada pustimo te zrake, pratimo ih kako dolaze, dopuštajući dakle, samo ultra-ljubičaste zrake da uđu, koje postaju vidljive kada uvedem barij-platino-cijanid. Tada ih se vidi. Tada se rasvijetle. Dakle, prema ovom članku, moram izjaviti da je barij-platino-cijanid sposoban vidjeti nekom vrstom očiju jer pokazuje aktivnost. Ali sasvim ista se stvar događa ako se eksperimentira s mravima. Pretpostavimo da umjesto barij-platino-cijanida uzmem mrave; zatim isključim svijetlo. Mravi se kreću prema šećeru; na isti način barij-platino-cijanid zasvijetli. Zatim kažem (prema ovom članku) da mravi vide ultra-ljubičaste zrake. Ali oni ih trebaju vidjeti toliko malo koliko i barij-platino-cijanid treba vidjeti da bi svijetlio. Sve što se stvarno može reći je, da

davanje određene supstance proizvodi efekt na mravima. Više od toga ne može se tvrditi. Znanstvenici o kojima se radi su besmisleni koliko to mogu biti i daju izjave koje su čista fantazija.

Jedina stvar koja se može kazati je ovo, — da je kroz osjetilne organe (još jednom, prema ovom članku ovo je dano kroz činjenicu da nema nikakvog efekta ako su oči mrava lakirane) da je kroz osjetilne organe napravljen utisak na ove insekte. Karakteristično je da znanstvenik primjenjuje na mrave i ose ono što je uočio na pčelama — i obrnuto. Ovo samo pokazuje kako su nepromišljeno eksperimenti provedeni.

Sada, može se dodati slijedeće: vidite, kada se nastavi dalje [crtanje na crnoj ploči.] do takozvanih ultra-ljubičastih zraka — ovdje imate crvenu-narančastu, žutu, zelenu, plavu — onda bi došla indigo, i ljubičasta — ultra-ljubičaste zrake. Na drugoj strani, infra-crvene zrake.

Ovdje imamo ultra-ljubičaste zrake (na desnoj strani) a one imaju naročitos (tako se on sam izrazio u članku) da proizvode jake kemijske reakcije. Što god je predstavljeno ovdje (unutar sfere ultra-ljubičastog svijetla) jako je promijenjeno kemijski, sa rezultatom da ako sada ovdje stavim mrava on će odmah iskusiti jaku kemijsku reakciju. On ovo osjeća; ovo je točno. On osjeća ovaj efekt iznad svega u očima. Kada je mrav doveden u sferu ultra-ljubičastih zraka on ovo osjeća, baš kao što barij-platino-cijanid reagira kada je donesen u istu sferu kemijske aktivnosti. Ako potpuno zamračim prostoriju i imam samo ultra-ljubičaste zrake ovdje, tada bi mrav odmah primijetio da se nešto događa. Na primjer, ako imamo mravlja jaja ili larve ona bi bila potpuno promijenjena, bila bi uništena u trenutku kada bi došlo do ovog jakog kemijskog djelovanja. To je zašto mravi spašavaju njihova jaja.

Ono u vezi čega je u stvari ovaj članak to su efekti kemijske prirode.

Izjava koju sam nedavno dao je sasvim ispravna. Rekao sam da pčele imaju osjetilo koje je posrednik između mirisa i okusa; tako te stvari osjećaju pčele, a slično je i u slučaju mravi. Toliko su malo ova gospoda svjesna pravog pitanja da oni ne znaju, na primjer, da kada sam čovjek opaža boje, čak i u opažanju ultra-ljubičastih zraka, male kemijske promjene se odvijaju u njegovim očima. Čovjekovo opažanje boja teži biti kemijske prirode.

Sve što je ovdje istraživano je reakcija na unutarnje kemijske promjene koje se odigravaju kod pčele kada je u ultra-ljubičastom svjetlu.

Sada, sve to je unutar sfere crne, bijele, žute, sive (a siva je samo nekako tamnija bijela), ili plavo-sive, u svim ovim bojama nema ultra-ljubičaste. Tako su sve ove boje slobodno primjetne pčelama. Kemijski efekti koje pčele tako jako

osjećaju kada dođu do ultra-ljubičaste nisu prisutni u ovim bojama. Ali kada pčela napusti ovi sferu crne, bijele, žute i plavo-sive i dođe u ovu drugu sferu osjeća ultra-ljubičaste zrake kao nešto strano. Tamo pčela ne može ništa. Tako je dakle jako važno zapamtiti da pčela ima osjetilo između okusa i mirisa.

Mi ljudi pravimo veliku razliku između mirisa i okusa. Ovo potonje je prvenstveno kemijsko osjetilo; potpuno se temelji na kemiji. Pčela ima nešto što je posrednik između okusa i mirisa. Ovo nije u kontradikciji s činjenicom da pčela može razlikovati boju kada je prednja strana košnice obojana na jedan ili drugi način; jer morate uzeti u obzir da se sve boje razlikuju u njihovim kemijskim efektima, tako da se također mogu osjećati u vezi s njihovom toplinom ili hladnoćom.

Ako, na primjer, prekrijete površinu s crvenom bojom i pčela joj priđe, ona doživljava toplinu. Kako dakle pčele ne bi znale da je to različito od pristupa, na primjer, u sferu plavog! Blizu plave površine pčele osjećaju hladnoću. Pčela osjeća toplinu od crvenog i hladnoću od plavog, i tada ih prirodno može razlikovati. Ali prema tome nije opravdano zaključiti da pčela vidi sa svojim očima na način kao čovjek. To je naravno krajnja besmislica. Ali tako je i sa mnogim drugim stvarima što ljudi misle.

Prethodno sam vam rekao što svi ovakvi eksperimenti iznose. Jednom sam rekao i da postoji određena biljka, nazvana "Venera muholovka" koja trenutno skupi svoje listove kada ih se dodirne. Baš kao što vi radite šaku od svoje ruke kada ćete biti dodirnuti — to jest, kao da će netko puhnuti u nju — tako Venera muholovka čeka insekta i onda se zatvara. Tada ljudi govore: ova biljka, Venera muholovka, ima dušu kao i čovjek. Ona je svjesna dolaska insekta i zatvara se.

Da, gospodo, ali ja uvijek kažem: Poznajem izvjesni uređaj tako konstruiran da kada mu pristupi životinja i dotakne nešto unutar njega, tada se automatski zatvara i životinja je uhvaćena. To je mišolovka! Ako netko pripisuje dušu Veneri muholovki, tada je jednako mora pripisati i mišolovki! Ako netko pčelama pripisuje pogled pošto nešto rade pod ultra-ljubičastim svjetlom, tada isto tako treba pripisati pogled i barij-platino-cijanidu!

Ako se ljudi samo potrude misliti otkriti će dosta iznimnih stvari, jer se barij-platino-cijanid sastoji od barija. To je bijeli metal koji pripada klasi alkalnih metala. Sada je zanimljivo da ovakav metal igra određenu ulogu u životu čovjeka. Kao ljudska bića mi ne bi imali ispravno djelovanje bjelančevina koje uzimamo u naša tijela kada ne bi imali takav metal u gušterači. On mora biti tamo. U bariju mi imamo nešto povezano sa našim osjećajem udobnosti kod procesa probave. Platina je posebno vrijedan metal, kao što znate; metal koji je također posebno čvrst i težak — to je dragocjen metal. Svi ovi metali imaju osobinu da su, još jednom povezani s osjećajima, s "osjećanjem."

Sada se podsjetimo na još jednu stvar. Cijanid je također tamo. To je izvjesna vrsta cijankalne kiseline, cijanovodična kiselina. Rekao sam vam prije da čovjek uvijek razvije malo cijanovodične kiseline pri radu svojih mišića. Ova supstanca prema tome sličí onome što čovjek neprestano proizvodi u svom tijelu. Iz ovoga možete zaključiti da je čovjek posebno podložan u svom tijelu — ne u svojim očima — onom što se događa u ultra-ljubičastom svijetlu —tj., kemijskim komponentama svijetla. Možemo prosuditi sami ako obratimo pažnju na ove stvari.

Ali samo duhovna znanost može omogućiti da se ove stvari promatraju kao činjenica da kada se mijenja barij-platino-cijanid javlja se vrsta osjećaja. Ovo je u najvišem stupnju primjenjivo na pčele. Pčele osjećaju boje sa posebnim intenzitetom, ali one samo vide boje kako mutno svijetle pri pojavi samo-svjetlećeg organizma.

Iz tog razloga kažem, govoreći općenito, da sumrak okružuje pčele. Ali kada se pojavi nova kraljica, ona svijetli za ostale pčele kao što svijetleći crvi sjaje za nas u lipnju. To je tako, samo s obzirom na tri manja prednja oka; ostale oči, veće, već imaju neko osjećanje svijetla, ali kao u sumrak. Kada je u tami stvorenje osjeća prisutnost samo onih boja koje djeluju kemijski, kao što je ultra-ljubičasta, ili jedne koja uopće ne djeluje kemijski — tj., infra-crvene.

Na kraju ovog članka u pčelarskim novinama, navodi se da će daljnje informacije kao one o infracrvenim zrakama biti dane kasnije. Naravno, kada pčele dođu u infracrvenu, ponašati će se sasvim različito, jer tada više nema nikakvog kemijskog efekta.

Što se tiče činjenica, eksperimenti su korektni, ali mora biti jasno da se ne mogu izvlačiti zaključci kakve su Forel i Kühn u stvari izvukli. Raditi tako je potpuno besmisleno praćenje eksperimenta. Onda ljudi kaži: "ovo je izvan sumnje dokazano." Prirodno, ali samo onima koji dušu pripisuju mišolovci! Ali za druge koji znaju koliko daleko se može ići, koliko daleko se može ovo ispravno pratiti, ovi dokazi nisu nikako izvan sumnje.

U svakodnevnom životu mi nemamo naviku točno pratiti stvari. Kada ljudi prožive jednu ili drugu malu stvar, tada, pričajući, komarac postaje slon. A tako je i sa našim znanstvenicima. Kada su nešto doseguli oni ne prestaju razmišljati, već nastavljaju, i primjenjuju to na ono što je upravo pred njima. Ovakav rezultat je fantastična besmislica; komarac postaje slon. Kada moderna znanost daje ovakve izjave to je uslijed njenog autoriteta, jer ono što se tako donosi ne susreće, u pravilu, nikakva proturječja, pošto su svi časopisi u rukama znanstvenih autoriteta. Ali dugoročno, neće biti mnogo koristi od ovakvih besmislica.

Ako uzmete u obzir cijelo pčelarstvo, vjerujem da ćete utvrditi da se najbolji

pčelari previše ne zamaraju oko otkrića Forel-a i Kühn-a; pošto pčelari moraju biti praktični, i tada instinktivno znaju što je potrebno. Naravno, najbolje je kada se ima prave instinkte. Izgleda da se da primijetiti da se pčelar voli smjestiti nedjeljom navečer, dok možda sniježi, i čitati neki ovakav članak, jer prirodno, to ga zanima, ali ne može to puno iskoristiti pošto članci ovakve vrste nemaju ništa za što bi se uhvatili.

Zasigurno, gospodo, imate drugih zanimljivih stvari za upitati me?

G. MÜLLER:

Želio bih dodati nešto u vezi kraljice. Već smo opisali kako leže svoja jaja. Zatim imamo neoplođenu kraljicu; na primjer, za lošeg vremena, i tada se izlegnu samo trutovi koji nemaju vrijednosti. Također, kada kraljica umre i nema mladog legla, tada se jedna od radilica izlegne da bude kraljica. Ona uvijek leže jaja ali samo neoplođena jaja, iz kojih dolaze samo inferiorni trutovi.

1. Zatim bi želio nešto dodati o rojenju. U vrijeme prvog rojenja još tu nema nove kraljice. Ona još spava u svojoj ćeliji i ne može još dati novo leglo. Samo starije pčele napuštaju košnicu s kraljicom. Ja je mogu izvaditi i staviti cijeli roj natrag u košnicu.

2. A o pčelinjem vidu, želio bih reći da kada radimo u pčelinjaku i tu ima previše svjetla (za pčelara je uvijek premalo svjetla), tada su pčele užasno uznemirene.

A o ubadanju kada se pčele roje, nama je dobro poznato da je prvi roj više delikatan; to je mnogo manje slučaj sa kasnijim. Mi držimo da mlade pčele ne bodu, da ne koriste svoje žalce.

1. Postoje određena područja gdje ljudi ne beru med prije 8 kolovoza, za koji se drži da je sveti dan. 8 kolovoza je dan meda.

2. Može se dogoditi da roj ide vani i da se kraljica negdje smjesti, i čini se da je to kraj, ali nije tako — nije u cijelosti tako.

DR. STEINER:

S obzirom na ono što sam rekao, sve ukazuje na činjenicu da stara kraljica napušta košnicu kada se nova kraljica pokaže i izgleda pčelama kao sjajni crv. Kada roj izađe i stara kraljica bude uhvaćena, tada netko može vratiti sve pčele u košnicu, kako ste rekli, i tada će u tišini nastaviti raditi. To ne znači da se prema tome ne može reći da su prvo pčele bile vođene vani sa jakim efektom svjetla nove kraljice na njihovim malim očima. S tim se to ne može odbaciti. Ovdje morate nastaviti sasvim logično. Dati ću vam primjer iz života. Zamislite za trenutak, da ste svi vi ovdje negdje zaposleni, i jedan dan otkrijete da morate ići u štrajk jer nešto nije u redu s menadžmentom. Pretpostavimo da ste svi odlučili ići u štrajk. Dakle vi se rojite, gospodo.

Tada prođe određeno vrijeme i više ne možete nabavljati osnovne životne potreštine. Dolazite na prag gladi, i prisiljeni ste vratiti se na posao. Prema tome ja ne mogu kazati da niste imali razloga otići! Morate uzeti u obzir ako izvadite staru kraljicu iz roja i vratite nju natrag u košnicu, tada prirodno, pčele moraju napokon trpjeti novu kraljicu, jer stara kraljica više nije tamo. Moraju zagristi kiselu jabuku! Prema tome ono što sam kazao nije pogrešno; to je pitanje gledanja na stvari u pravom svjetlu.

Tada ste govorili o prvom gnijezdu, dok još nova kraljica nije tamo, kada još o njoj ne možete govoriti. Dakle, da li ste ikada vidjeli prvi roj dok još jaje kraljice nije tamo?

HERR MÜLLER:

Devet dana prije nego se mlada kraljica izvuče.

DR. STEINER:

Za početak mlada kraljica je unutar svoje ćelije, kao jaje. Nakon šesnaest dana ona je potpuno odrasla kraljica; tada se izvuče vani. Devet dana prije ovog ona je već tu u jajetu. Čudna stvar je da jaje sjaji najviše od svih. Postepeno sjaji sve manje i manje, ali mlada kraljica još uvijek sjaji neko vrijeme; ona sjaji jače od ostalih u stanju larve. Dakle, sasvim je razumljivo da možete imati više rojeva koje sačinjavaju najosjetljivije pčele koje izlaze vani. Može se objasniti činjenicom da se ne događa ništa dok mlada kraljica nije tamo. Jer što je mlada kraljica? Ona je već tamo i kada je samo jaje tamo.

Kao kod neplodne kraljice, kada kraljica nije oplodena tada ne izlaze radilice već samo trutovi, i kao što je g. Müller rekao, vrlo loši trutovi. To je točno. Leglo neoplođene kraljice je beskorisno jer nema radilica. Mora se vidjeti da kraljica može napraviti njen svadbeni let pod utjecajem Sunca.

Vidite, gospodo, još jednom, kakva velika uloga je odigrana od kemijskog elementa. Jer ono što se odigrava na ovom letu je efekt seksualne prirode pčele. Ali seksualna priroda je u potpunosti kemijskog karaktera. Kada kraljica leti tako visoko tada prirodno do oplodnje ne dolazi od svjetla, već od kemijskog djelovanja svjetla. Upravo na ovom primjeru možete vidjeti koliko je pčela delikatno osjetljiva na kemijski element.

Rekli ste nadalje da pri radu u pčelinjaku, kao čovjek prirodno trebate svjetla, a to pčele čini nemirnima.

Pokušajte uobličiti jasnu sliku pčele koja prima kemijske reakcije od svjetla koje

osjeća strašno jako. Kada vi, kao ljudsko biće, pristupite i pustite svjetlo, koje svugdje zasja, to djeluje na pčele kao što jaka struja zraka djeluje na vas; to je baš kao da vi otvorite prozor i zapuše jaka promaja. Pčela osjeća svjetlo, ona ne osjeća da je sve oko postalo osvijetljeno, već osjeća svijetlost kao potres, prilično je uzdrmana od toga. Može se gotovo reći, (premda nisam vidio pčelara da pušta previše svijetla) pčele postaju strašno nervozne, u sebi uznemirene. Ubačene su u ovo kemijsko djelovanje svjetla i počinju letjeti amo tamo gotovo kao male laste. Plešu gore dolje kao znak koliko se nemirno osjećaju u sebi. Pčele se ne bi ponašale na ovaj veoma nervozni način ako bi mogle vidjeti svijetlo; tada bi se pokušale sakriti, pobjeći u kut gdje svijetlo ne bi utjecalo na njih.

Prirodno, kod svih ovih stvari, moramo shvatiti kako trebamo biti savršeno jasni s obzirom na efekte koji svugdje postoje, i koji se ne smiju uspoređivati s efektima kakve imaju na čovjeka. Inače sve antropomorfiramo, i ne možemo nego zaključiti da zbog toga što čovjek vidi na određeni način, na takav način moraju vidjeti i životinje. Ovakve izjave se ne mogu davati pravocrtno.

Možda ste primijetili slijedeće. Ako netko primjećuje ovakve stvari, često ih i postaje svjestan. Zamislite da ste u kuhinji gdje je lijep i topao štednjak. Mačka voli sjediti na toplom štednjaku; ona se uvije i zaspe, ima zatvorene oči. Dakle, ako se nađe miš negdje ispod ormara, kojeg mačka nikako ne može vidjeti očima, može se dogoditi da mačka iznenada jurne dolje bez otvaranja očiju, navali na miša sa potpunom sigurnošću, i prije nego imate vremena razmisliti. Stvar je gotova, mačka se vraća s mišem već u ustima.

Sada prirodno, gospodo, nećete reći da je mačka vidjela miša, jer je imala oči zatvorene, spavala je. Neki ljudi kažu da mačka ima veoma osjetljivo čulo sluha, i da je pomoću ovog veoma osjetljivog slušanja mačka svjesna miša. Dakle, osim ovog, ti bi morali izjaviti da mačka najbolje čuje kada spava, što je prilično sumnjiva izjava, posto su gledanje i slušanje ona čula koja igraju tako veliku ulogu u budnom životu, dok na primjer osjetilo mirisa, igra iznimno važnu ulogu kod spavanja. Ono radi kemijski. Unutar nosa, i cijelog mozga događa se nešto kemijsko. Nadalje, kada čujete nešto, možete li se baciti na to s apsolutnom sigurnošću? Ovo uopće nije slučaj; slušanje uopće nije takvo da brzo vodi do orijentacije. Stoga ovdje se ne radi o sluhu mačke. Ali ono što je jako prisutno u mački je strašno fino osjetilo mirisa, koje ima unutar svoje čekinjaste brade. Ovo strašno fino osjetilo mirisa je tu pošto u svakoj čekinji postoji mali kanal, i unutar svake čekinje (vidi dijagram 9) je supstanca, a na ovu supstancu prisustvo miša djeluje kemijski. Kada nema miša u blizini, ova supstanca ima određena kemijska svojstva, ali ako je miš negdje u susjedstvu mačke, čak i na nekoj udaljenosti, tada je mačka svjesna miša kroz kemijsku reakciju u njenim brkovima.

Rekao sam vam ranije da postoje ljudi koji, premda žive na trećem katu, su

svjesni neke supstance u podrumu, i mogu se ponekad od toga razboljeti — na primjer, od heljde.

Ljudi se mogu lako uvjeriti s kojom sigurnošće radi osjetilo mirisa, jer inače ne bi bilo policijskih pasa. Ovi psi rade veoma malo gledanjem, ali mnogo svojim čulom mirisa. U kraljevstvu životinja preciznost i sigurnost ne može se pridavati očima, već kemijskoj aktivnosti; pod utjecajem ultra-ljubičastih zraka ova aktivnost je jača od svega.

Ako bi željeli biti posebno ljubazni prema policijskom psu napraviti ćete dobro ako, na primjer, ako odete s njim i konstantno držite tamnu svjetiljku ispred njega tako da ga uvijek držite u ultra-ljubičastim zrakama. Policijski pas će čak biti i sigurniji u pronalaženju stvari, jer u njegovim "mirisnim dlakama" (jer i pas ima mirisne dlake) kemijska reakcija bila bi još sigurnija.

Sve što se može znati o životinjama ukazuje na činjenicu da kada ulazimo u životinjsko kraljevstvo, ne smiju se tražiti svjesna osjetila kao kod čovjeka, već se moramo spustiti u osjetila mirisa i okusa — u "kemijska osjetila."

Napomenuli ste, g.Müller, da mlade pčele ne ubadaju. To se lako može pripisati tome, da mlade pčele još nemaju žaoku pošto još nisu potpuno razvile svoju unutarnju organizaciju. To dolazi samo kako rastu starije. Nema ničeg posebnog u tome, i nije u suprotnosti s onim što sam rekao.

(G.Müller je pitao o umjetnoj prehrani. On za to koristi četiri dijela vode, pet šećera, i zatim dodaje timijan, čaj od kamilice i prstohvat soli. Kakav je efekt ovoga?)

DR. STEINER:

Posebno smo u mogućnosti dati vam informacije o toj stvari, pošto su naši vlastiti lijekovi djelomično bazirani na istim principima kao i oni koje vi tu koristite instinktivno. Ne svi naši lijekovi, ali određeni broj njih, temelji se na sličnim principima.

Vidite, kada hranite pčele šećerom, to je zasigurno besmisleno, jer prirodna hrana pčela nije šećer već nektar ili med, i polen.

G. MÜLLER:

Na primjer, treba prazniti čak i napola pune saće meda koje dolazi iz šume, pošto će inače pčele dobiti dizenteriju; također kada pčele imaju samo 4–6 funti., preostalo, to nije dovoljno.

DR. STEINER:

Pčele nisu prilagođene hranjenju šećerom već nektarom i medom. To je u skladu s cijelom njihovom prirodom. Izvanredna stvar ovdje je da zimi pčela mijenja bilo koju hranu u vrstu meda. Sva hrana je promijenjena od stvorenja koje je jede. Dakle, zimi je pčela u stanju, svojim delikatnim probavnim procesom, transformirati hranu koju uzima u vrstu meda.

Možete lako zamisliti da ovaj postupak zahtijeva mnogo jače sile od onih kada pčelu hranite medom. One ne trebaju trošiti istu količinu snage kao kada moraju promijeniti šećer u med. Kakva bi to vrsta pčela bila koje mogu unutar sebe transformirati šećer u med? To bi bile samo najjače pčele, koje se mogu dobro iskoristiti. Slabe pčele neće promijeniti šećer u med; dakle, one su više ili manje beskorisne.

Sada bi rekao da mi možemo dobro razumjeti zašto ste uzeli na primjer, čaj od kamilice, jer ste tako uštedjeli pčeli nešto što bi inače trebala napraviti u svom vlastitom tijelu. Ako razblažite šećer s čajem od kamilice, tada uzmete onaj dio biljke koji priprema nektar. Jer supstanca čaja od kamilice nema samo kamilicu u sebi, jer svaka biljka također sadrži potencijalni med (kamilica sadrži ovaj proces u većem stupnju, i zato se ne može koristiti kao medna biljka). Pretpostavim da imate biljku, sa velikim dijelom takozvanog škroba u sebi. Škrob ima stalnu tendenciju mijenjanja u šećer. Kamilični sok već radi u škrobu biljke na takav način da usmjerava šećerni sok biljke prema formiranju nektara.

Ako pčelama date čaj od kamilice podržavate ih u njihovom unutarnjem procesu meda. Vi već radite šećer kao med, kada, ga razblažite sa čajem od kamilice. Mi radimo isto s našim lijekovima. Kada netko uzima neku vrstu metala, ne može ga se dati ljudskom biću upravo onakvog kakav je, pošto će nestati u probavi. Morate ga razblažiti s nečim tako da se može bolje apsorbirati, a tako je i s čajem od kamilice kojeg dodajete šećeru. Sol mora biti dodana iz razloga jer posebno čini inače neprobavljive stvari, probavljivim.

Čovjek instinktivno stavlja sol u juhu, pošto sol ima osobinu brzog širenja tijelom, i čini hranu probavljivom.

PREDAVANJE IV Dornach, 1. 12. 1923.

G.MÜLLER mi je uručio još jedan broj "Švicarskog pčelarskog magazina" sa člankom koji se bavi rezultatima određenih eksperimenata sa liječenjem medom — ("Naša daljnja iskustva s liječenjem medom u dječjem domu Frauenfeld, Amden," od Dr. Paula Emrich. Weeson.) (Broj III od "Schweizerische Bienenzeitung" ožujak 1923). (Određeni pasusi iz ovog članka su pročitani naglas).

DR. STEINER:

Biti će dosta zanimljivo, gospodo, dodati danas nekoliko opaski na ovaj članak. U ovom dječjem domu bio je pokušaj davanja tretmana medom djeci koja su patila od nekog od oblika loše ishrane. Kako je ovdje opisano, tretman se sastojao od rastapanja meda i miješanja sa umjerenom toplim mlijekom, ne dovedenim do kipljenja već držanog upravo ispod toga. Ova mješavina je dana djeci.

Na taj način su postignuti izvrsni rezultati. Autor, Dr. Paula Emrich, spominje zadovoljavajući rezultat da je postotak crvenih krvnih zrnaca ove djece povećan na iznimno visok stupanj. Na primjer, primljeno je dvoje djece koje pripadaju istoj porodici. Pri dolasku mlađe djeteta je imalo samo 53% crvenih krvnih zrnaca. Pri odlasku, poslije tretmana medom, postotak se podigao na 82%. Starije djeteta je u početku imalo 70%, i na odlasku to je povećano na 78%. U ovom slučaju bilo je dakle manje poboljšanje, ali je ipak bilo poboljšanje. Starije djeteta je imalo samo mlijeko, i koristilo mu je, ali postotak je narastao samo od 70% do 78%; ono je prema tome, u početku, ne tako slabašno, ali nije ojačalo u istom razmjeru.

Postoji još priličan broj vrlo zanimljivih eksperimenata. Kako ih budem navodio, želio bih tražiti od vas da pažljivo pratite dob djece o kojima se radi. Ako se žele promatrati efekti neke posebne supstance na osobi, nema koristi ako jednostavno radimo eksperimente u laboratoriju; uvijek treba najprije znati dob svakog pacijenta; uvijek treba paziti na dob u svim eksperimentima u prehrani, ili u liječenju.

Ovdje imamo dječaka u dobi od 11; on je prošao terapiju medom u trajanju od 8 tjedana, sa rezultatom vrlo značajnih poboljšanja njegovih žlijezda. Slučaj katra u gornjim dijelovima pluća također je poboljšao, crvena krvna zrnca — ti stvarno značajni elementi — povećani od 55% do 75%.

Dalje opet imamo dječaka u dobi od 11. On pokazuje porast od 50% do 74%. Dalje djevojčica u dobi od 11, sa povećanjem od 70% do 88%. Povećanje je sasvim značajno. Ona nadalje ima također i povećanje težine, koja pokazuje da djeca postaju snažnija. Neću čitati ostale detalje.

Također se spominje djevojčica u dobi od 10, još jedna iste dobi; zatim dječak u dobi 13, djevojčica od 7, dječak u dobi 11, dječak u dobi 8, dječak od 12, dječak od 9 i dječak od 7.

Eksperimenti pokazuju da djeca ove dobi, recimo ugrubo, školske dobi, izvlače veliku korist od tretmana medom.

Sada, ovaj liječnik pokušava otkriti zašto djeci tako značajno koristi ovaj tretman s medom. I tu, gospodo, on spominje nešto vrlo zanimljivo, nešto što na izvanredan način osuđuje ono što se danas naširoko primjenjuje u znanosti.

Jer što čini znanost u današnje vrijeme kada testira hranu u odnosu na njenu nutritivnu vrijednost? Znanost analizira određene hranjive supstance da otkrije koliko komponenti jedne ili duge kemijske tvari se mogu naći u njima. To je ono što znanost radi.

Sada se dogodilo slijedeće — učenik čuvenog Bunge-a, profesora filozofije — (vjerojatno vam je poznato to ime, jednom je bio u Baselu) — radio je eksperimente hranjenjem miševa s mlijekom. Ovim miševima je te godilo, poskakivali su iznimno dobro kada su bili hranjeni na mlijeku. Tako je sada napravio eksperiment na drugi način. Rekao je: — mlijeko se sastoji od caseina — t.j. siraste tvari (vrsta proteina), masti, šećera i soli. Rekao je sam sebi: — miševi na mlijeku skakuću predivno; mlijeko se sastoji od caseina, masti, šećera i soli; prema tome, trebam im dati nešto caseina, masti, šećera i soli. Upravo to je ono što mlijeko sadrži. I gledajte! kada je miševima davao casein, masti, šećera i soli, uginuli su u roku od par dana! Dobili su iste stvari, ali su uginuli.

Vidite, gospodo, sastav tvari nije sve što je bitno. Onaj gospodin bi trebao sebi reći: ovdje se radi o nečem drugom. Ali što su oni rekli? Rekli su: "supstanca je sve: supstanca mora biti svugdje gdje se bilo što događa."

Dakle, da, ali supstance koje su u tamo u caseinu, masti, šećeru i soli — dakle, one ne čine mlijeko. Tako je gospodin kazao, evidentno je da ovdje mora biti nova supstanca, u tako minimalnim količinama da se ne može pronaći kemijskom analizom. Ova supstanca je ono što ljudi danas zovu — vitamin. Vita znači život; min je povezano s "činiti"; prema tome, vitamin "čini život."

Jednom, gospodo, kada se Heine želio nečemu narugati, rekao je: "Postoje ljudi koji žele, na primjer, objasniti poeziju, uzrok poezije. Dakle, najjednostavnije bi bilo reći — 'poezija dolazi od siromaštva!'" Netko je našao drugi izraz, ali to nije objasnilo ništa! Jednom sam bio u društvu gdje se raspravljalo pitanje odakle dolazi "humor". Neki su dolazili na sasvim zanimljive ideje o izvoru "humora" — onog čemu se smijemo. Tada se međutim, netko digao i otišao na podij na način da se odmah moglo znati — "osjeća da ima nešto važno za kazati." Tako je on predstavio svoje ideje o "humoru" i rekao: — "'Humor' proizlazi jedino iz činjenice da čovjek posjeduje 'vis-comica.' 'Vis' je sila — 'comica' je humor. Čovjek posjeduje 'silu humora.' To je odakle proizlazi 'humor'."

To je upravo kao da se u ekonomiji treba reći: — odakle dolazi novac? Novac dolazi od sile koja pravi novac. Na ovaj način ništa nije objašnjeno. Dobro — u ekonomiji bi odmah naznačili da je onaj tko kaže da novac dolazi od sile koja pravi novac čudan momak! Ali u znanosti ljudi ne primjećuju kada netko pita: —

odakle dolazi svojstvo mlijeka da daje život? I onda odgovara: — od vitamina! To je isto kao govoriti da poezija dolazi od siromaštva! Ali to se ne primjećuje. Ljudi misle da su rekli nešto predivno, ali istina je da time baš ništa nije rečeno. I to je, vidite, ono što želim nazvati ometajući element kod modernih znanstvenih metoda. Ljudi tvrde da imaju nešto za reći; objavljuju to gigantskim riječima, i svi vjeruju u ono što je rečeno. Ali ako se u povijesti svijeta ovo dalje nastavi, stvari će doći do točke gdje će sve biti izbrisano i nestati. Jer svijet zavisi od činjenice da nešto može biti napravljeno, ne da su stvari samo raspravljane i mnoge riječi o njima izrečene. Riječi moraju označavati da je tamo stvarnost.

I zaista, gospodo, u ranijim vremenima postojala je vrsta znanja koja je bila direktno povezana s praksom. Danas postoji znanost koja više ništa ne zna o praktičnim stvarima. Često samo okreće riječi. Do tog je došlo prirodno jer je novi autoritet zamijenio stari.

Trebate se samo sjetiti kako prije kratkog vremena nismo imali toliko novina o posebnim temama koliko imamo danas. Komunikacija koja je bila o različitim temama — recimo na primjer pčelarstvo — bila je na posebnim susretima pčelara. Još je bilo tako u mojoj mladosti. Na takvim okupljanjima pčelara može se naučiti kako su se stvari rješavale. Jedan će reći drugom ono što zna iz vlastita iskustva, i odmah se osjeća da li čovjek govori samo prazne riječi, ili je iza njega stvarno praktično znanje, što je sasvim različita stvar. Kada čujete kako netko govori, odmah znate da li on zna nešto, ili sve to možete naći negdje tiskano. Jer tiskarska tinta dolazi kao novi autoritet kao dodatak svemu ostalom. Ako je nešto tiskano ljudi vjeruju da tu ima nečega!

Ali u ovom artiklu ima još nešto što treba razmotriti. Ova liječnica je zaista postigla nešto velike vrijednosti sa tretmanima medom. Ono što je postigla u praktičnom radu je zbilja za divljenje. Ali kada ona počinje razmišljati na znanstveni način, rezultat je stvarno nikakav. Dalje ona govori ovo: — "It is much to be desired da ove rezultati naših pokusa treba učiniti poznatim što je šire moguće, i da više meda trebalo davati, posebno mladima ... Za sada naša komunikacija samo daje rezultate naših praktičnih pokusa; ali mi ne sumnjamo da će sa daljnjim razvojem teorije vitamina farmakolozi i psiholozi posvetiti pažnju problemu učinka meda na ljudski organizam."

Autorica također na početku govori: "Osjećam se dužna dati procjenu na efekte terapije medom sa medicinskog stajališta. Naši dobri rezultati ohrabruju nas da tražimo dublje veze, pošto sam potpuno svjesna da sam daleko od prodiranja u njihovu unutarnju prirodu."

Evidentno je iz njenih vlastitih riječi da je ova liječnica dovoljno skromna da prizna da joj cijela teorija o vitaminima ne omogućava da dosegne do same srži stvari.

A sada vrlo točno razmotrimo slijedeće pitanje. Pogledajmo na čemu ovi efekti tretmana medom stvarno počivaju. Vidite, ovi pokusi nam nešto pokazuju; oni pokazuju da je efekt meda posebno jak, a daljnji pokusi će to pokazati još i više, ne u slučaju vrlo mlade djece, već kod onih koji su dosegili promjenu zuba, ili kod onih koji su dosta iza toga. To su pokazali aktualni pokusi, i iznimno je važno uzeti ovo u obzir.

Ali pokusi pokazuju još nešto. Oni pokazuju da je med najefikasniji kada se daje s umjerenom zagrijanom mlijekom. To je upravo mješavina mlijeka i meda koja ima posebno povoljne rezultate kod djece. Ako bi se išlo malo dalje otkrilo bi se da je med važan čak i u slučaju mlađe djece. Tada treba staviti samo malo meda u mlijeko — više mlijeka i manje meda. Kod starijih ljudi med bez mlijeka je ono što je dobro. Izvrsni rezultati se mogu postići sa stvarno starim ljudima ako ih se nagovori da uzmu med bez mlijeka. Možemo reći da mlijeko i med imaju veliki značaj u ljudskom životu; ovi pokusi su to pokazali.

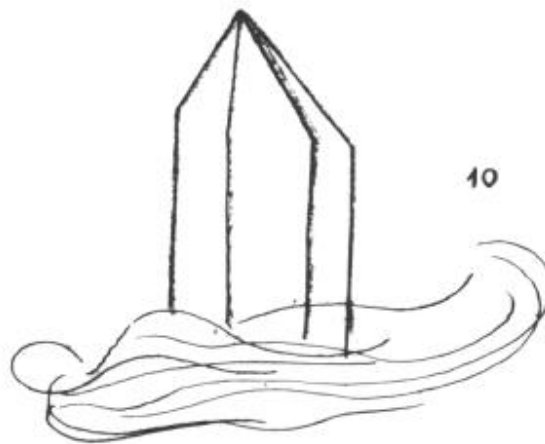
Vidite, stara mudrost, kao što sam često govorio, nije bila tako glupa kao što moderno učenje misli. Ova stara mudrost je nešto izraženo vrlo jednostavnim riječima, ali je bila zaista mudra. U drevnoj izreci: — "Ovo je zemlja gdje teče mlijeko i med," značenje je da je to zemlja zdravlja, država gdje čovjek može živjeti zdravo. Dakle, od starine, čovjek zna da mlijeko i med imaju ogromnu povezanost s ljudskim životom.

Priroda često govori na vrlo razuman način. Njeni iskazi se promatraju samo ako se jednostavne stvari uzima dovoljno jednostavno.

Ako znamo da priroda radi s velikom mudrošću, ne treba nam mnogo dokaza o činjenici da je mlijeko dobro za malu djecu, jer da nije tako, iz grudi žene bi tekao med a ne mlijeko. To nikako ne bi bilo iza sfere mogućnosti prirode, jer biljke proizvode med i svakako bi bilo moguće da žlijezde ženskih prsiju izlučuju med. Treba samo uzeti ove stvari dovoljno jednostavno. Ne smije se reći: — Priroda je šeprtlja, napravila je da samo mlijeko teče iz ženinih grudi a ne med, već treba reći: — Iza ovoga leži znanje da je za malo dijete, mlijeko neophodno iznad svega; med se može dodati kako dijete postaje starije.

Dakle, onda, zasigurno nećemo imati takvu ideju kao što je ova prije, što je ništa osim praznih riječi, i reći sebi; "poezija dolazi iz siromaštva; humor dolazi od snage humora, i snaga koja daje život u medu od vitamina!" Treba tražiti s čime je to stvarno u vezi.

Sada ćemo, gospodo, sakupiti zajedno neke stvari koje smo upoznali u ovim predavanjima, jer je važno da se stvari uvijek razmotre na pravi način.

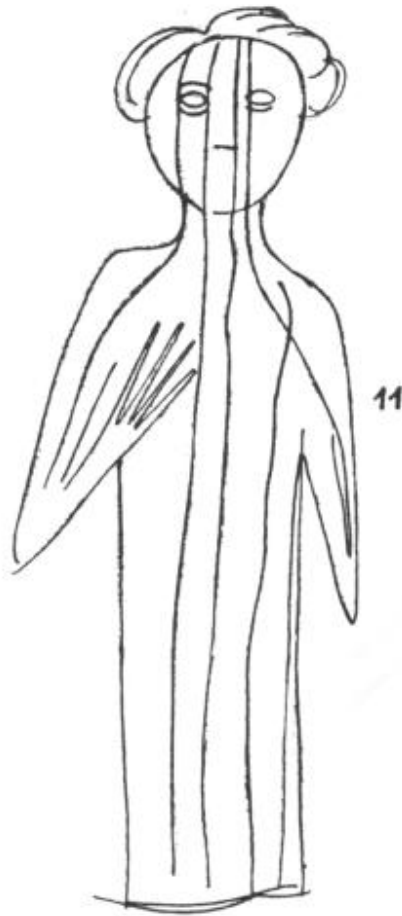

Kada otiđete u planine nalazite, upravo gdje su stijene najteže, gdje se takoreći, najteže zemaljske supstance izljevaju — tamo ćete naći kvarcne kristale. Oni su vrlo lijepi. Nalazite mnogo vrsta kristala. Sjetit ćete se da sam vam crtao ove kvarcne kristale; oni izgledaju ovako: — (Dijagram 10). Kada su cijeli, oblikovani su ispod baš kao i iznad, ali obično, nisu savršeni. Oni dolaze od stijene; rastu, takoreći, iz stijene u obliku kakav sam vam ovdje nacrtao. Što ovo označava?

Označava da zemlja dopušta kristalima da izrastu što je heksagonalno, rastući u točku. Unutar zemlje postoji dakle snaga za izgradnju ove šestero kutne forme.

Kako sam vam često objašnjavao, sile koje su unutar zemlje i u univerzumu, također su i u čovjeku. Zemlja prima ovu silu iz univerzuma; čovjek je ima od zemlje. Čovjek u sebi ima istu silu koja, u zemlji, tjera vani kristal. Kako je onda unutar njega? Stvarno, gospodo, ljudsko tijelo je puno kvarca.

Kvarc kakav nalazite u planinama jedna je od najtežih supstanci, ali supstance nisu svugdje upravo onakve kakvima se predstavljaju ovdje ili ondje. U čovjeku postoji nešto sasvim slično kvarcu, ali je u više fluidnoj formi. Zašto?

(Die herunterströmenden Streifen
im Original violett.)

Vidite, ako se promatra — a treba stvarno promatrati na pravi način, i s istinskom unutarnjom vizijom — što kontinuirano teče od čovjekove glave u udove (vidi Dijagram 11), i ovo je vrlo zanimljivo, tamo neprekidno od glave struji prema dolje ono što je zemlja jednom davno prouzročila da teče iznutra prema vani, i što postaje čvrsto ovdje iznad, i smješta dolje, na primjer, kao kristali kvarca. To je strujalo vani iz unutrašnjosti zemlje. U čovjeku to teče od njegove glave kroz cijelo tijelo. To je kvarc, ili silicijska kiselina. Ali ljudsko tijelo ne dopušta da kvarc postane kristal. To bi zaista bila fina stvar kada bi mi svi iznutra bili ispunjeni kristalima kvarca!

Čovjek dopušta da se stvari odvijaju samo do točke gdje će kvarc postati heksagonalan; tu ih zaustavlja; on im ne dopušta da idu dalje. Dakle mi imamo samo početak formacije kvarca u našem tijelu, a onda je zarobljena; to mora stati.

Naš cijeli život počiva na ovome — da smo vječno na točki formiranja

heksagonalnih kristala od glave prema dolje, ali mi ne dopuštamo da stvarno do toga dođe. Ovi heksagonalni kristali uvijek žele da poprime oblik u nama, ali u stvarnosti to ne naprave. Oni su prekinuti, zarobljeni, i tada mi imamo, takoreći, kvarcni fluid u najvišem mogućem stanju rastvorenosti unutar nas.

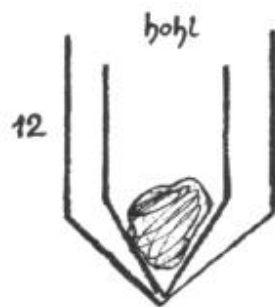
Kada ne bi imali ovaj kvarcni fluid unutar nas, mogli bi na primjer, stalno jesti mnogo šećera i nikada ne imati sladak okus u našim ustima. Ovaj okus šećera nam dolazi od kvarca kojeg imamo unutar sebe, ne od njegove suštine, već od onog što je volja unutar njega da postane heksagonalan kao kristal. To je ono što to uzrokuje; to je esencijalno.

Vidite, u unutrašnjosti zemlje ovaj kristalizirajući proces je nastavljen. Čovjek sprječava silicijsku kiselinu kada želi rasti šiljasto prema gore unutar njega. Zemlja joj dopušta da postane šiljasto prema gore.

Ali čovjek treba ovu silu, ovu silu silicijske kiseline — t.j., ovu snagu oblikovanja heksagonalnih oblika — čovjek ima potrebu za njom.

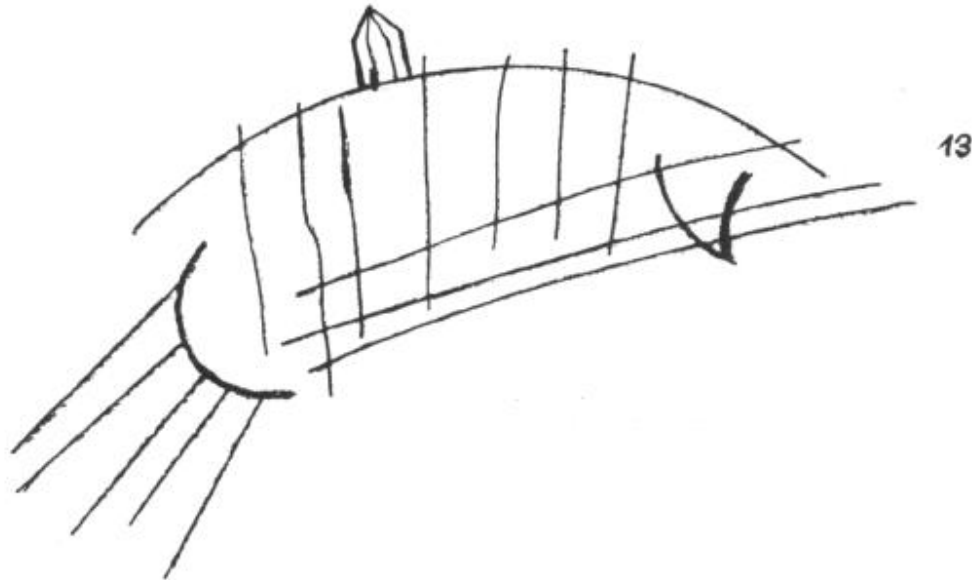
Pretpostavljam da niste svi dobri u geometriji. Geometrija vam nije baš poznata svima; možda ne biste mogli odmah, nacrtati kristal kvarca, ili modelirati jednog u glini. Ali vaše tijelo je vrlo dobro u geometriji, i stalno želi oblikovati ovakve kristale. Mi smo spriječeni u tome. Sav život se sastoji u opiranju smrti, i kada se više ne možemo oduprijeti, mi umremo.

Sada pogledajmo na pčele. Pčela leti i sakuplja nektar. To radi u svom vlastitom tijelu, i radeći tako priskrbuje vlastite životne sile. Dalje pčela priprema vosak. Što čini s voskom? Čini heksagonalne ćelije. Vidite, zemlja radi heksagonalne kristale silicijske kiseline. Pčela radi heksagonalne ćelije, i to je iznimno zanimljivo. Kada bi vam mogao nacrtati ćelije pčela — ili ako se sjećate kako vam ih je g. Müller pokazao — tada one izgledaju baš kao kristali kvarca, jedino što su izdubljeni. Ali imaju jednak oblik.

Vidite, ove ćelije su izdubljene (Dijagram 12), ali što je stavljeno u njih? Tamo su položena pčelinja jaja. Gdje je u kvarcu silicijska kiselina, ovdje je u ćeliji šupljina, i tamo pčela smješta svoja jaja. Pčela je oblikovana od iste sile koja je unutar zemlje i oblikuje kvarc. Ovdje je na djelu delikatno rastvorena silicijska kiselina (Dijagram 13). Tamo je na djelu sila, premda se to ne može fizički dokazati. U tijelu pčele radi nektar tako da može oblikovati vosak u oblik koji

čovjek zaista treba, jer čovjek mora imati te šesterokutne prostore unutar sebe. Čovjek treba istu stvar. Podjednako koliko je pčela stvorenje najbolje sposobno dati oblik ovoj heksagonalnoj sili, pčela je i stvorenje koje svugdje sakuplja određenu hranu koja se u tijelu može najbolje transformirati u ovu heksagonalnu silu.

Trebate samo jesti nešto meda i vi primete neizmjenjivo okrepljujuću silu. Ako ste previše slabi da razvijete u sebi ovu heksagonalnu silu koja mora od glave proći cijelo tijelo, ako više nemate snage da date krvi toliko čvrstine da je ova sila uvijek prisutna u njoj, tada med mora intervenirati — ili mlijeko u slučaju djeteta. Dijete još nema ovu heksagonalnu silu; prema tome, mora je primiti od onog što je pripremljeno u ljudskom biću kao mlijeko.

Sada vidite, gospodo, da možete miševima davati caseina, masti, šećera i soli koliko hoćete — a oni će uginuti. Zašto? Zato jer i životinje također trebaju ovu heksagonalno djelujuću silu. Ako samo kemijski izmiješamo zajedno casein, mast, šećer, i sol, tada sila prisutna u heksagonu nije tamo. Kada miševima date mlijeko ona je tamo. Samo u mlijeku nije tako jako prisutna da se kada se mlijeko kiseli kristalizira heksagonalno. Kada bi ova heksagonalno djelujuća bila u mlijeku malo jača, mogli bi piti kiselo mlijeko i ono bi formiralo male kristale silicijske kiseline na jeziku. To bi imalo okus kao da je mlijeko puno sitnih malih dlačica. Ali to ne ide tako daleko, jer mlijeko dolazi od ljudskog ili životinjskog tijela, i tamo ostaje fluidno. To je dovoljno za dijete ali ne i za odraslog čovjeka. Ali postati odrastao je nešto što već počinje u djetinjstvu, dakle djeci moramo dati snažnije djelujuću heksagonalnu silu koju sadrži med.

Vidite, gospodo, vrlo je zanimljivo da kada uzimate mlijeko, čak i ako dolazi od ljudskog bića, to je još uvijek nešto što pripada životinjskoj prirodi u čovjeku. U čovjeku je životinja. Ako uzimate med, on dolazi od biljnog carstva — posredno

preko pčele. Ali on dolazi iz biljnog svijeta i ima biljnu prirodu. Ako uzmete silicijsku kiselinu — kvarc — tada ovo ima mineralnu prirodu; ima sasvim određeni heksagonalni oblik. Vosak koji je proizveden unutar same pčele što je njena prehrana, vosak je primio svoj oblik; on ga ne stvara, on prima oblik koji se razvija u heksagonalnoj ćeliji. U mlijeku ovaj oblik je ponovno rastvoren; samo sjenovita slika heksagonalnog kristala ostaje u mlijeku (vidi Dijagram 14). Prema tome, može se reći da je med supstanca koja je za čovjeka najpogodnija i najzdravija.

Netko može međutim, biti sklon misliti da bi to bilo jednako dobro kada bi čovjek uzeo nešto silicijske kiseline umjesto meda, jer bi onda također dobio ovu heksagonalnu silu. Ali silicijska kiselina koja se razvila do heksagonalnog oblika, evoluirala ovaj oblik silicijske kiseline, sadrži previše snažnu silu kristaliziranja; previše bi snažno djelovala u čovjeku.

Sada zamislimo slijedeće. Predočite sebi neko siromašno dijete koje nije tako sretno da dobije terapiju medom (kako je opisano u članku), u dobi od 16 ili 17, ili od 13 ili 14, kada je najpogodnija. Ovo dijete nije imalo takvu sreću i čestice željeza u krvi postaju sve slabije i slabije.

Postotak u krvi se sve više smanjuje. Dijete raste, recimo do dobi od 30, i naraslo je u slabog čovjeka. Pisac ovog članka također ovo opisuje kada kaže, "oni se sruše." Kada je čovjek star 30 godina često može biti dobro dati mu tretman medom, ali on je već previše malaksao; on bi trebao jesti toliko mnogo meda da bi imao stvarnu korist od njega da bi njegova probava bila upropaštena. Med uči čovjeka umjerenosti; ako jedete previše meda štetite svom stomaku.

Ovo počiva na sasvim jednostavnoj činjenici. Med je sladak; on sadrži mnogo šećera. Stomak posebno treba kiseline, i kada u stomak stavite previše šećera

ometate rad kiselina. Dakle, ukratko rečeno, med treba jesti samo u umjerenim količinama, i kada je čovjek već malaksao u dobi od 30, treba mu dati toliko mnogo meda, ako će mu tretman medom pomoći (a tako će bez sumnje biti), da bi on prvo imao stomačne tegobe a zatim probleme s crijevima. Dakle, to se ne može napraviti, ali može nešto drugo. Može se čovjeku najprije dati vrlo razrijeđeni, prah kvarca, to jest, silicijsku kiselinu kao pomoćno sredstvo. Kada ste mu dali ovu vrlo razrijeđenu silicijsku kiselinu kao privremeni lijek, tada će nakon nekog vremena moći koristiti male količine meda. Jako razrijeđena silicijska kiselina u njemu će prizvati snagu koja može koristiti heksagonalnu silu, i tada može slijediti mala količina meda. Silicijska kiselina je pripremila put za med.

Također se može pomoći čovjeku koji je sa sadržaj krvi s obzirom na hemoglobin postao malaksao, dodajući u med, primjenjivo na odrasle, nešto vrlo razrijeđene silicijske kiseline čiji efekt može koristiti med. U slučaju djeteta treba dati dosta mlijeka.

Vidite, neophodno je znati ove povezanosti. Može se pitati: što je onda to što radi u čovjeku kroz med? To su formativne sile heksagonalnog principa. To je i unutar samih pčela. Mogu se vidjeti u voštanim ćelijama saća, i to je ono što čini med tako blagotvornim. Iz tog sam razloga upravo rekao da je primarno sila mlijeka ono što radi u djetetu, i to može biti dalje unaprijeđeno dodavanjem meda, dok su kod odrasle osobe sile meda naročito aktivne.

Ipak, kada je čovjek odrastao ova sila meda mora biti ojačana onom od silicijske kiseline, kao što sam rekao. Također, liječenje mlijekom i medom može biti korisno jer sile ranog djetinjstva još postoje u starijem čovjeku; ovo nije u kontradikciji s tim i dobar efekt liječenja medom ostaje neupitan.

U praksi, to je dobro poznato, i treba stvarno inzistirati na razjašnjenju ovih stvari ljudima, da prava količina dobrog meda treba biti dostupna. U ovim stvarima ljudi se spremno obmanjuju. Ne mislim to u lošem smislu; mogao bih reći da se ljudi lako obmanjuju uvjetima današnje civilizacije. Ako ste ikada tražili med u hotelima dok ste putovali, zasigurno niste dobili med, to je šećerni med, umjetno proizveden.

Ako bi ljudi shvatili da to nije ista stvar, jer nema govora o prisutnosti ikakve heksagonalne sile u ovakvom medu, ne bi nikada tvrdili da imitacija meda može imati isti efekt kao čisti pčelinji med. Možete dobro hraniti miševе s čistim medom, to će im se sviđati. Ali ako biste ih hranili s umjetnim medom, oni bi uginuli, iako možda ne u par dana. Upravo sam dodao ono što sam želio reći o ovom članku o liječenju mlijekom i medom.

Sada je još jedno zanimljivo pitanje stavljeno pred mene o kojem bih volio

govoriti, i također čuti što vi sami imate reći o tome; također i što vam ima reći g. Müller. Vidite, ima toliko stvari koje treba razmotriti da će biti vrijedno da slijedeći puta idemo dalje u ovim stvarima. Tada ćete moći postaviti svoja pitanja, a g. Müller ili ja ćemo odgovoriti.

Želim najprije kratko dotaknuti druge dvije točke. Može vam izgledati prilično čudno, ali zaista želim znati što vi imate reći o njima.

NAPISANO PITANJE:

Između staromodnih pčelara postoji uvjerenje o izvjesnoj duševnoj vezi između pčelara i njegovih pčela. Kaže se da ako pčelar umre, njegova smrt mora odmah biti objavljena svim pčelama. Ako se to ne uradi, tada će cijeli soj umrijeti tijekom slijedeće godine. Da izvjesni duševni odnos između njih postoji ponovno je ukazano činjenicom da se dobije mnogo više uboda kada se pristupa radu na gnijezdu u ljutitom ili iritirajućem raspoloženju, nego kada se isto radi mirno i harmonično. Ima li ikakve objektivne stvarnosti u osnovi ove stare pčelarske ideje?

DR. STEINER:

Bilo bi zanimljivo da nam g. Müller sasvim jednostavno kaže da li vjeruje u ovakve stvari ili ne? Ovakve stvari su uobičajene kod pčelara seljaka; oni objavljuju pčelama smrt. Ali ova duševna povezanost, ova veza između pčelara i njegovih pčela, je ono na što sada ciljам. Možda nam g. Müller može reći više.

G. MÜLLER:

Navode se dva slučaja koja su se dogodila u Baselu i Zurich-u. U jednoj obitelji je umrla žena koja je mnogo pomagala oko pčela, i tijekom godine su sve pčele uginule. U drugom slučaju, u Baselu, također je umrla žena koja je dosta brinula o pčelama; dogodila se ista stvar. To je bio veoma veliki pčelinjak; u godinu dana dvadeset osam sojeva je smanjeno na šest. Ovo e ne može objasniti s bilo čime povezanim s općim uvjetima, ili sa samim pčelama. Nije se mogao naći trag bolesti koju su pčele mogle imati. To bi mogla biti "duševna" veza.

DR. STEINER:

Prisjetimo se što sam jednom rekao o odnosu između čovjeka i životinja. Možda ste čuli, gospodo (o tome sam ranije govorio), da su prije nekog vremena ljudi mnogo govorili o takozvanim konjima "koji broje", konjima koje se, na primjer, pitalo pitanje: "Koliko je četiri i pet?" Tada se brojilo — 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 — i konj je udario kopitom na devet. Zaista izvanredni i ne beznačajni iznosi su dani na ovaj način — pomoću konja. Možda ste čuli za ove "Elberfeld-ove konje koji

broje;" bili su prilično slavni. Cijele delegacije su išle istraživati stvar.

Nisam vidio te konje, ali sam vidio drugog konja koji pripada g. von Osten-u koji može brojiti jednako dobro. Može se dati točan sud o cijeloj stvari. Ljudi su lomili svoje mozgove nad ovim "konjima koji broje," jer je prirodno da je to nešto strašno da konji odjednom počnu brojiti. Sama znanost je posramljena od ove stvari! Naravno da smo sasvim svjesni, jer to je očiti zaključak, da konj ne može brojiti; treba otkriti kako je konj udario kopitom na ispravan broj. U stvari, on ne može brojiti; bilo bi prilično idiotski misliti da konj može brojiti. To je znao čak i sveučilišno predavač koji je istraživao stvar, ali je on konstruirao teoriju. Rekao je: "G. von Osten dok broji radi sitnu kretnju lica; konj promatra linije lica, i kao odgovor na njih udara kopitom." Ali je onda sam stavio slijedeću primjedbu: "Da," rekao je, "ali u tom bi slučaju konj trebao stajati ispred g. von Osten-a, i gledati u njega, promatrati njegovo lice tako da zna kada udariti." Tako je on sam zauzeo takvu poziciju i nije vidio ništa. Ipak, nije odustao od teorije, samo je rekao: "Promjene na licu su tako male da ih ja ne mogu opaziti, ali konj može!"

Dakle gospodo, iz toga slijedi da konj može vidjeti više nego sveučilišni predavač! To bi bio jedini zaključak!

Stvar je naravno drugačija. Ako je netko obučen od duhovne znanosti i zatim promatra činjenice, tada ne pridaje mnogo važnosti samim promjenama na licu, jer to se dogodilo na slijedeći način: tamo je na jednoj strani stajao konj; tamo je stajao g. von Osten, vrlo lagano držeći uzde. Na desnoj džepu na prsluku g. von Osten je imao mnogo šećera. G. von Osten stalno je davao konju male glave šećera. Konj ih je lizao, bili su mu slatke, i volio je g. von Osten-a vrlo nježno. Volio ga je čak i više preko ovih malih glava šećera, i tako je uspostavljen odan odnos između konja i g. von Osten-a. Nije imao potrebe raditi grimase, morao je samo misliti — devet je točan odgovor; tada je to konj mogao osjetiti, jer životinje imaju vrlo delikatnu percepciju za ono što se događa oko njih. One osjećaju što se zbiva u čovjekovoj glavi čak i ako se ne odaje malim grimasama koje bi mogao vidjeti konj ali ne i čovjek. Konj osjeća što se događa kada mozak misli — devet — i tada udara kopitom. Ali kada konj ne bi dobio ništa šećera njegova ljubav bi se malo promijenila u mržnju, i on više ne i udarao kopitom.

Dakle, vidite, životinja ima vrlo delikatnu percepciju stvari; ne za male grimase, već za stvari koje stvarno nisu vidljive; na primjer, kod konja, ovo osjećanje što se zbiva u mozgu g. von Osten-a. Treba samo promatrati činjenice, i tada znamo kako predivu osjetljivost imaju životinje.

Samo na trenutak zamislite da prolazite kraj većeg broja pčela, i da ih se veoma bojite. Pčele bi osjećale ovaj strah u vama, to je neporecivo. Dakle, što to znači kada se netko boji? Kada se čovjek boji nečeg ili nekog on problijedi, strah čini ljude blijedima. Kada netko problijedi krv teče unutra, ona ne ide vani u kožu.

Kada pčela dođe blizu čovjeka koji se boji, ona osjeća više nego normalno osjeća kada je krv u koži. Ona osjeća heksagonalnu silu krvi, i ubada u nju; ona bi voljela uzeti med ili vosak od vas. U drugu ruku, kada čovjek radi mirno i njegova krv teče ravnomjerno njegovim venama, tada pčele osjećaju nešto sasvim različito.

A sada mislite na čovjeka koji je ljutit, i u svojoj ljutnji ide pčelama. Ljutnja čini čovjeka crvenim, i velika količina krvi teče u kožu, jer krv bi apsorbirala heksagonalnu silu. Ovo, također, pčele osjećaju svojim delikatnim osjećajem i vjeruju da ćete im oduzeti ovu silu — i ubadaju vas. Tako su fine suptilne osjetljivosti na sile prirode koje su ovdje na djelu.

A sada dolazimo do pitanja navike. Misлите na pčelara, pčela ga ne vide da prilazi kao što bi ga vidio čovjek, pčela "osjeća" — ako se mogu tako izraziti — sve što emanira od njega — kako je sve to konstituirano. Pčele se naviknu na to, i ako bi pčelar umro one se moraju ponovno prilagoditi, a to im mnogo znači.

A sada, na trenutak, promislite što nalazimo čak i kod pasa kada gospodar umre. Poznato je da se događalo da će pas ići na grob i tamo umrijeti, jer se ne može prilagoditi na novog gospodara. Zašto pretpostaviti da pčela sa svojom finom osjetljivošću ne bi trebala biti svjesna što se događa, zašto ne bi mislili da se pčela također, naviknuta na jednog pčelara ne može odmah prilagoditi novom? Zaista nešto vrlo značajno leži u korijenu svega ovoga.

Ali možete reći: "Da li se radi o istoj stvari kod ovih sitnih malih stvorenja kao i kod pasa i konja?" Dakle, možda niste primijetili, ali to je ipak istina, da je netko našao čovjeka koji je bio, kako se priča, posebno sretne ruke u uzgoju biljaka. Čak i kada bi zasijali biljku, ili uzgajali cvijeće u vrču, njemu je sve bilo uspješno, dok bi druga osoba mogla posvetiti biljkama jednaku pažnju, ali ništa nije uspijevalo; nije bila uspješna. To je zbog "emanacija" koje čovjek ima, i koje na biljke u jednom slučaju djeluju pogodno, a nepogodno u drugom. Sasvim je nemoguće nekim ljudima da uzgajaju biljke. Oni imaju nepovoljnu reakciju koja iznad svega utječe na sile koje u cvijetu proizvode nektar, sile koje zaslađuju cvijet. Tako možemo reći, čovjek radi čak i na cvijeću, i na mnogo istaknutiji način na pčelama.

Tome se ne treba čuditi, ali treba predočiti činjenice onako kako se javljaju; tada se počinju razumijevati stvari kakve stvarno jesu, i može ih se primijeniti u praktičnom životu.

PITANJE:

Prema starom seoskom pravilu drži se da ako pada kiša trećeg svibnja, na Dan nalaska Svetog križa, med je ispran sa sveg cvijeća i stabala, i te godine neće biti

dobra žetva meda. Moje promatranje zadnje četiri godine izgleda da potvrđuje da ima nešto istine u tom pravilu. Da li je to uopće moguće?

DR. STEINER:

Ovo pitanje vodi nas vrlo duboko u velike procese Prirode. Vidite, upravo daj Dan nalaska Svetog križa, taj treći svibnja najmanje bitan; mnogo je važnije da je upravo to doba godine. Što u stvari znači kada kiši početkom svibnja? To znači ovo. Znae da 23 ožujka, Sunce ulazi u znak Riba. Prije sam vam rekao da je proljetna ravnodnevica sada u znaku Riba. Sunce ostaje u ovom znaku do 20 travnja, tada prelazi u znak Oвна. Dakle zrake Sunca dolaze početkom svibnja sa potpuno različitog kuta univerzuma nego u ostala vremena.

Sada pretpostavimo da je početkom svibnja lijepo vrijeme — trećeg svibnja — što to znači? To označava da na treći svibnja Sunce ima snažan utjecaj na sve što je zemaljsko. Što god se događa na Zemlji pod utjecajem je Sunca kada je vrijeme lijepo.

Što dakle to znači kada kiši trećeg svibnja — odnosno početkom svibnja? To znači da Zemlja ima najjače snage, i ometa utjecaj Sunca. To je neizmerno značajno za cijelo biljno kraljevstvo, jer kada zrake Sunca dolaze iz smjera Oвна, one mogu tako djelovati da je njihova sva snaga usmjerena na biljke. Tada cvijeće može razviti slatku supstancu koja je prisutna u medu. Tada pčele mogu raditi med.

Kada, međutim, Zemlja ima veću snagu, kada kiši u toj sezoni, cvijeće se ne može razviti u zracima Sunca koje dolaze od Oвна, već mora čekati kasnije događaje, ili možda bude u cijelosti prekinuto u onom što se već razvilo. Tada cvijeće ne može ispravno razviti nektar i pčele ga ne nalaze.

Ovakve stvari postaju razumljive kada znamo da je sve što se događa na Zemlji, kako sam stalno ponavljao, pod utjecajem Kozmosa, svega što je vani i izvan Zemlje. Kiša znači da su utjecaji Sunca prognani. Lijepo vrijeme znači da snage Sunca mogu razviti svu svoju snagu. Ovdje nije pitanje da snaga Sunca dolazi samo općenito, odakle na njega gledamo, već da dolazi određeno od dijela nebesa gdje je Ovan. Snage Sunca se razlikuju prema određenom kutu nebesa iz kojeg dolaze. To nije uslijed samog Sunca, već zbog toga što kako Sunce sjaji dolje na Zemlju, iza njega, u ovom slučaju, u Kozmosu stoji konstelacija Oвна. Ono što daje Ovan, Sunce prvo apsorbira i zatim prelijeva ponovno naprijed sa svojim zrakama. Dakle, sasvim je različito ako Sunce šalje svoje zrake na Zemlju početkom svibnja, ili krajem svibnja. Na četku svibnja radi puna snaga Oвна; sa krajem mjeseca Sunce je već u znaku Bika. Ove snage Bika ne mogu raditi s istom snagom na biljkama, one teže da očvrsnu i isuše biljke, a to iznad svega znači da biljka više ne može razviti sile za proizvodnju meda.

Tako je nešto zaista rasvijetljeno od ovog starog seoskog pravila koje zvuči razumno, i treba ga uzeti u obzir. Prirodno, kako sam prije kazao — svijest o ovim stvarima je izgubljena, i mi smo pali u praznovjerje, jer kada više ne možemo razlikovati stvari lako se postaje praznovjeran. Tada su ova stara seoska pravila jednake vrijednosti kao da kažemo: "Ako pijetao kukuriče na gomili đubra vrijeme će se promijeniti, ili će ostati kao što je i bilo!"

To se međutim ne odnosi, na sva ta stara pravila, jer su mnoga od njih temeljena na dubokoj mudrosti, i to bi trebali ponovno proučavati. Seljaci koji primjenjuju ova pravila ponekad to čine izvrsno! Dublja mudrost će nas također dovesti to točke gdje je možemo ponovno primijeniti.

PREDAVANJE V Dornach, 5. 12. 1923.

G. ERBSMEHL je naznačio da je u modernom pčelarstvu pčelar primarno zaokupljen pravljenjem profita: to je materijalna strana koju treba uzeti u obzir. U "Bienenzeitung" (Br. 10) kaže se: — "Med je najvećim dijelom luksuz, i oni koji ga mogu priuštiti mogu platiti dobru cijenu za njega." Onda je dan primjer kako je izvjesni Balmesberger koji je putovao Španjolskom, našao brojnu vrlo zdravu djecu u domu pčelara, i kako je na pitanje gdje prodaje med, odgovorio: "Ovdje su moji kupci." Ovdje u Srednjoj Europi mi želimo napraviti što je moguće veći profit od našeg meda. Poslodavac mora izvući što je moguće više od radnika, a ista je stvar i s pčelama.

Pod brojem jedanaest, dalje je pitano da li ima išta istine u tome kada ljudi misle da mjesečina ima utjecaja na proizvodnju meda ili nektara u cvijeću.

G. MÜLLER je odgovorio:

1. Taj g. Erbsmehl može izvući iz časopisa da pčelar o kojem se radi, radi samo s malim količinama, i ne prodaje njegov med. Erbsmehl očito nije svjestan što je danas pčelarstvo, i sve što je povezano s njim tako da smo obvezni voditi knjige. Ako se ne računa s profitom iz toga, kao i kod drugih stvari, može se samo odustati.

Med nikada ne bi bio dostupan u potrebnim količinama ako ne bi pribjegli umjetnim metodama. Dobije se možda 4–8 funti meda i može trebati nešto više od toga da zaliha bude u dobrom stanju. Tada dođe loša godina i nema dovoljno da traje do travnja ili svibnja. Treba pomoći zalihi da ima dovoljnu vitalnost sa umjetnom ishranom — s šećerom, kamilicom, majčinom dušicom i malim dodatkom soli.

Zatim, sati koje pčelar provede u radu bilježe se u modernom pčelinjaku prilično

točno — koliko mu vremena pčelar posveti i tako dalje. Recimo pet i pol sati; — (sat se računa u omjeru jednog franka ili jednog i po franka) — dakle funta meda košta sedam franaka. Onda se mora računati amortizacija; češljevi se istroše i treba ih zamijeniti. Cijelo gospodarstvo mora sigurno biti profitabilno. Ali ako pčelar stane na starim stajalištima, on ne ide ukorak. G. Erbsmehl možda može tako, ali ako imam veliki lager, tada moram izračunati i sebi reći — već sam na šteti ako prodajem med po šest franaka. Američki pčelari gledaju upravo ovako.

2. Ja sam, ne mogu razumjeti da će kroz slijedećih osamdeset do sto godina cijeli lager pčela izumrijeti. Stvarno ne mogu razumjeti što dr. Steiner misli kada govori da će za osamdeset do sto godina cijelo pčelarstvo biti ugroženo.
3. Kao i kod druge točke — t.j., kako je obznana smrti pčelara pčelama povezana s pčelarom, već sam izjavio da veći dio lagera umre nakon smrti osobe koja je odgovorna. Kako do toga dolazi, nisam sposoban razumjeti.
4. S obzirom na nečisti med u hotelima želio bih reći da prvoklasni hoteli često kupuju američki med. Kada se pčele hrane ovim medom, one umru — a ipak je proizveden od pčela.
5. O ubadanju, slatko je najgora stvar; kada čujete piskutavo zujanje, preporuča se stajati mirno.
6. O pitanju koliko ubod pčele utječe na čovjeka, Poznat mi je slučaj koji bi želio spomenuti. Jaki čovjek je bio uboden od pčele. Vikao je: "Držite me, uboden sam!" Bio je iznimno osjetljiv na to. Bio je čovjek s malim srčanim problemom. Možda će nam dr. Steiner reći u kojoj mjeri ubod pčele može stvarno biti opasan.

Na primjer, rečeno je da će tri uboda stršljena ubiti konja. Prije nešto malo vremena našao sam gnijezdo stršljena u mom pčelinjaku. Uklanjao sam leglo. Stršljeni su bili tolike kukavice da me nisu uboli u mraku; možda bi to napravili vani.

DR. STEINER:

Vratimo se na prepoznavanje gospodara od strane pčela. Želio bih dodati par opaski tako da ove stvari možemo raspravljati na razuman način.

Formirali ste mišljenje da je potpuno opravdano ako stvari razmatrate intelektualno. Ali želio bih vam reći ovo: zamislite da imate prijatelja, upoznali ste ga, recimo, godine 1915. Ovaj prijatelj ostaje ovdje u Europi a vi idete u Ameriku, vrativši se godine 1925. Vaš prijatelj je, pretpostavimo, u Arlesheim-u. Vi dođete u Arlesheim, sretnete prijatelja i prepoznate ga. Ali što se u međuvremenu dogodilo? Već sam vam opisao kako se tvar, supstanca ljudskog tijela potpuno promijeni nakon sedam ili osam godina. Tada više ništa ne ostane od nje; tako da vaš prijatelj kada ga ponovno vidite nakon perioda od deset godina, nema ništa od starog, stvarno ništa, od supstance koju ste u njemu vidjeli prije deset godina. Ipak ste ga prepoznali! Kada pogledate na čovjeka izvana, on zasigurno izgleda kao koherentna masa, ali ako biste ga pogledali kroz

dovoljno veliko povećalo, tada biste vidjeli krv kako teče njegovom glavom. Dakle dobro, ova krv kada je vidite golim okom, ili malim povećalom — ova krv izgleda kao krv. Ali ako zamislite ogromno povećalo tada ono što teče tamo kao krv ne pojavljuje se više na isti način; tada izgleda da se sastoji od malih "točaka" koje su kao male životinjice. Ali ove male točkice ne miruju, one stalno vibriraju. I kada gledate kako se to odvija to ima najčudniju sličnost s masom pčela. Kada se dovoljno povećaju supstance, čovjek izgleda upravo kao masa pčela.

Ako temeljito ispitamo cijelu stvar mora izgledati neshvatljivo da bi jedan čovjek mogao prepoznati drugog poslije deset godina (jer niti jedna od ovih malih vibrirajućih točkica nije više tamo). Njegove oči su sasvim različite točke, tamo su sasvim različite male kreature, a ipak jedan čovjek ponovno prepoznaje drugog.

Dakle vidite, potpuno je nepotrebno da bi to bilo zbog ovih malih stvorenja i biljaka od kojih se sastojimo, da smo sposobni prepoznati jedan drugog, jer to je cijeli čovjek, koji nas ponovno prepoznaje. Kolonija nije samo toliko i toliko tisuća pčela, cijelo domaćinstvo je cjelina i potpuno biće koje čovjeka prepoznaje ili ga ne prepoznaje. Kada bi imali umanjujuće staklo umjesto povećala mogli bi sakupiti sve ove pčele zajedno; mogli bi ih vidjeti ujedinjene na isti način kao ljudski mišić. Upravo tu činjenicu treba imati na umu kod pčela — da nemamo posla s pojedinom individualnom pčelom već ih moramo uzeti u obzir kao cjelinu, kao da su zajedno jedna cjelina.

Samo s intelektom do ovoga se ne može doći; treba to moći vizualizirati kao cjelinu. To je razlog zašto je kolonija pčela tako duboko poučna; to potpuno pobija sve naše uobičajene ideje. Naše ideje nam stvarno govore da bi stvari trebale biti drugačije. Ali u košnici se događaju veličanstvene stvari; uopće ne takve kakve mislimo s našim razumom.

To da mora biti izvjesnog utjecaja na pčele kada, na primjer, kroz smrt jednog pčelara drugi treba doći na njegovo mjesto, neporecivo je. Iskustvo pokazuje da je to točno. Oni koji imaju posla s više pčelinjaka, a ne samo s jednim, znaju to dobro.

Mogu vam reći da me pčelarstvo na razne načine iznimno zanimalo kada sam bio dječak, premda me ekonomska strana, financijski problem pčelarstva tada nije toliko zanimalo kao kasnije, ili danas — pošto je med i u to vrijeme bio vrlo skup i moji roditelji si nisu mogli priuštiti da ga kupuju. Sav naš med smo dobili od naših susjeda kao poklon, za Božić ili u drugo vrijeme, zaista nam je toliko davano da smo imali meda kroz cijelu godinu. Tada se med poklanjao.

Vidite da me ekonomski problem nije toliko zanimalo pošto sam, kao dječak jeo strašno puno meda, koliko sam god htio od meda kojeg smo dobivali.

Kako je to moguće? U današnje vrijeme, pod istim okolnostima ne može se dobiti toliko meda kao poklon, ali tada su pčelari u susjedstvu mojih roditelja bili uglavnom farmeri, a med je bio samo dio proizvoda. To je sasvim druga stvar, gospodo, od započinjanja pčelarstva kao neki od vas koji živite od dnevnica koje zaradite. Na farmi, pčelarstvo ide bez prevelike pažnje. Vrijeme koje oduzima se ne uzima u obzir, ne ulazi u račun. Na farmi je uvijek bilo tako, to je bilo vrijeme koje je ostalo iza. Vrijeme bi se negdje uštedjelo, ili bi se rad odgodio do slijedećeg puta i tako dalje. Kod svih zbivanja na med se pazilo u međuvremenu, i mislilo se da je med nešto toliko vrijedno da ga se u stvari ne može ni platiti.

U izvjesnom smislu to je točno, ali u sadašnje vrijeme uvjeti su takvi da su svi nivoi cijena sasvim pogrešni. Danas je fundamentalno nemoguće raspravljati o cijenama, jer cijelu stvar treba raspraviti na širim osnovama, na osnovama ekonomije. Nema mnogo rezultata ako netko raspravlja o cijeni odvojenih stvari za prehranu, a med je stvar za prehranu, ne samo luksuz ili zadovoljstvo. U zdravom socijalnom uređenju zdrava cijena za med bi se našla; to je bez sumnje.

Ali pošto mi u sadašnje vrijeme ne živimo pod zdravim socijalnim uvjetima, svi naši problemi su smješteni u nezdrav položaj. Kada danas posjetite velike farme i čujete što upravitelj ima za reći (u pravilu to nije seljak, već upravitelj) kada vam kaže koliko mlijeka on dobiva od svojih krava, to je strašno! Dobiva toliko mnogo galona mlijeka dnevno da svatko tko poznaje prirodu krave shvaća da je prilično neprirodno da se od krave dobije toliko mlijeka. Ali one srede da to dobiju! Sasvim sigurno gospodo, oni srede da to dobiju! Neki od njih po mom mišljenju, dobivaju dvostruku količinu nego što krava može stvarno dati. Na ovaj način farme postaju iznimno profitabilne. Ne može se čak niti reći da je to još vrlo primjetno, alimlijeko nema istu snagu kao ono proizvedeno pod normalnim okolnostima; ne može se odmah dokazati šteta koja se time nanosi.

Možda vam mogu reći slijedeće. Radili smo eksperimente sa lijekom za bolest stopala i usta kod stoke; napravili smo mnogo eksperimenata zadnjih par godina. Oni su vršeni na velikim farmama kao i na manjim gdje proizvodnja mlijeka nije toliko forsirana kao na velikim farmama. Ovako se može mnogo naučiti jer treba testirati kako je lijek djelovao kod bolesti stopala i usta. Stvar međutim, nije dovedena do zaključka, jer se odgovorni službenici nisu slagali, a danas je toliko mnogo ustupaka i tako dalje, neophodno. Ali lijek je bio uspješan, a sa malim promjenama, također je imao vrlo dobre rezultate kod poremećaja kod pasa, pod imenom "Distempo."

Kada se rade ovi eksperimenti otkrije se slijedeće: Nalazimo kako je telad od krava sa prekomjernom proizvodnjom mlijeka, značajno slabija. To vidite na načinu na koji na njih djeluje lijek. Djelovanje ili ne djelovanje lijeka, takoreći, može biti veoma povećano u ovakvim slučajevima. Tele raste ako ne ugrine od bolesti, ali tele koje je od krave koja je stimulirana na prekomjernu produkciju

mlijeka, tele iz takvog rasploda je slabije od teleta od krava koje nisu bile tako forsirane. Ova promjena može biti promatrana kroz prvu, drugu, treću ili četvrtu generaciju, ali je onda tako tanka da promatranje nije lako. Ovaj uzgoj za proizvodnju mlijeka je još kratkotrajan, ali znam vrlo dobro da ako se nastavi, ako se krava forsira da daje šest galona mlijeka dnevno, ako je nastavite ovako maltretirati, sav uzgoj krava će nakon nekog vremena biti potpuno u rasulu. Ništa se ne može napraviti.

Dobro, u izvještačenom pčelarstvu stvari nisu, naravno toliko fundamentalno loše, jer je pčela stvorenje koje opet može sebi pomoći, jer je zaista, izvanredno sposobna pomoći sebi pošto pčela živi mnogo bliže s Prirodom nego krava koja je uzgajana na ovaj način. To čak i nije toliko loše ako se krave ovako maltretirane za proizvodnju mlijeka povremeno izvode vani na pašnjak. Ali na velikim mljekarskim farmama to se više ne radi. Ove farme nemaju ništa osim stajske prehrane; krava je potpuno odvojena od prirodnih uvjeta.

Kod pčelarstva ovo se ne može priuštiti. Zahvaljujući svojoj prirodi pčela ostaje ujedinjena s vanjskom Prirodom; ponovno sebi pomaže. I vidite, gospodo, ova samo-pomoć u pčelinjem gnijezdu nešto je predivno.

Sada dolazimo do onog što je g. Müller rekao o bumbarima i stršljenima koje ponekad nalazi u košnici, koji ga nisu ubili, pošto ponekad sresti stršljena može biti katastrofa.

Ovdje bi vam želio reći nešto drugo. Ne znam da li su oni koji su od vas pčelari već ovo doživjeli; može se dogoditi da imate praznu košnicu, i jednom sam vidio nešto čudno u praznoj košnici, nešto kao grumen. Ispočетка se nije moglo shvatiti što je to bilo. Izgledalo je da su pčele, očigledno bez ikakvog razloga, napravile grumen iz svojih uobičajenih proizvoda, iz svakakvih stvari. Grumen kao veći kamen i okružen svakakvim smolama, ljepljivim supstancama, voskom i tako dalje; stvarima kakve pčele također skupljaju. Bio sam znatiželjan i razbio grumen na komadiće, i gledajte, unutra je bio mrtvi miš.

Vidite, miš je ušao u košnicu i tamo uginuo, a sada zamislite kakva je strašna stvar za pčele bila miris mrtvog miša. U ovom hitnom slučaju cijela kolonija ima instinkt da okruži mrtvog miša s ljuskom. Kada se razbije ova ljuska na komadiće strašno smrdi, ali smrad je ostao sasvim zatvoren unutar ljuske.

Vidite, gospodo, unutar košnice nije samo instinkt za gradnju ćelija, za ishranu legla, već, u hitnom slučaju, instinkt za nešto neobično, za ono što treba napraviti kada je u košnici mrtvi miš! Pošto ga pčele ne mogu iznijeti vani, one su se snašle; napravile su ljusku oko njega.

Čuo sam od drugih da su puževi koji uginu unutar gnijezda također prekriveni. U

košnici ne žive samo uobičajeni instinkti, već istinski iscjeljujući instinkti; oni su vrlo aktivni u košnici.

Dakle — ako je u košnici gnijezdo stršljena pčele ga ne zatvore u tvrdi ljusku, već neprestano okružuju gnijezdo izlučivanjem otrova, tako da stršljeni gube svu energiju, svu snagu za napad. Baš kao i miš, mrtvi miš više ne može širiti smrad u svim smjerovima, tako i stršljen, iako ne tako čvrsto zatvoren, stalno je izložen izdisanju s kojim ga pčele okružuju, i time postaje toliko oslabljen da ne može napraviti ništa. Stršljen gubi svoju snagu, i više ne može koristiti svoj žalac da se obrani kada kružite blizu njega.

To je zaista tako, da smo pravedni prema pčelama samo ako idemo iza samog intelekta i stvarno slijedimo činjenice sa izvjesnom unutarnjom vizijom. To je stvarno predivno, ta slika. Mora se prema tome reći, kolonija pčela je sveukupnost. Mora se gledati kao sveukupnost. Ali u sveukupnosti šteta se ne pojavljuje sva u trenutku.

Vidite, ako se dobro poznaje čovjeka, može se reći na primjer, slijedeće: — Čovjek je — postoji takav čovjek — sasvim zdrav i jak u dobi od 65 ili 66; drugi čovjek nije tako svjež jer iznutra pati od previše vapna u arterijama, itd. To promatrati, i dovesti to u vezu s onim što je bilo u njegovom djetinjstvu, iznimno je zanimljivo.

Na primjer, netko može davati djetetu mlijeko koje dolazi od krava koje dobivaju previše krmnog bilja sa vapnenačkog tla. Čak i u mlijeku s kojim se hrani dijete, dijete dobiva neke elemente ovog vapnenačkog tla. To se možda odmah ne primjećuje. Doktor kakve danas imamo, može vam pokazati dijete hranjeno na mlijeku izvedenom od vapnenačkog tla, i drugo dijete hranjeno na majčinom mlijeku i reći, "Tu uopće nema razlike," i tako dalje. Ali dijete hranjeno na majčinom mlijeku još je svježije i u dobi od 65 ili 66, a dijete hranjeno na kravljem mlijeku u istoj dobi ima previše vapna u krvnim sudovima. To je zbog toga što je čovjek cjelina, i što je na djelu u jednom vremenskom periodu nastavlja biti aktivno i u mnogo kasnijem periodu. Stvar može biti potpuno zdrava u jednom trenutku, a ipak radi i kasnije.

Na to sam mislio kada sam rekao da prema uvjetima, današnjeg pčelarstva, ne možete vući zaključke kao o tome što umjetne metode pčelarstva znače, ili što ne znače. Dakle treba misliti kako će to biti za 50, 60 ili 100 godina! Sasvim je razumljivo da će netko danas reći — Ne razumijem kako će to biti sasvim različito za 50, 60 ili 100 godina — to je sasvim razumljivo.

Jednom mi se na farmi dogodilo, sasvim dobronamjerno, da sam bio skoro ubijen kada sam počeo pričati da ne treba težiti da se dobije toliko mlijeka, jer će patiti rasplod krava, i bit će upropašten unutar četvrt stoljeća. Još se ne može danas govoriti protiv ovih umjetnih metoda u pčelarstvu, jer sada živimo u uvjetima u

kojima se ne može u socijalnoj domeni napraviti ništa.

Ali treba biti prepoznato da postoji velika razlika da li dopuštamo Prirodi da slobodno ima svoj tijek, ili uvodimo umjetne metode u stvar. Ne želim protestirati protiv onog što je g. Müller rekao. To je sasvim točno. Danas se ne mogu potvrditi ove stvari; za to treba čekati. To ćemo zajedno raspraviti za 100 godina, g. Müller, i onda vidjeti kakvo je vaše mišljenje! To se ne može odlučiti sada. (G. ERBSMHEL je još jednom naglasio da je moderno pčelarstvo potpuno stvar toga da bude profitabilno).

DR. STEINER:

Što se više čovjek bavi pčelarstvom kao hobi, to će više biti u suglasju s Spaniard-om kojeg ste upravo spominjali. Ovaj farmer ne računa mnogo s profitom; to danas općenito nije slučaj, ali prije 50 ili 60 godina farmer nije mnogo računao s tim što može izvući iz pčela; teško da se to uzimalo u obzir. On je ili med davao, ili ako bi ga prodao, stavljao je novac u dječju kasicu — ili nešto slično. Danas, uvjeti su sasvim različiti. Ne može se zamisliti da se čovjek plaćen po satu, ili u bilo kojem smislu zavisan o vremenu za svoju isplatu, neće osjećati obavezu da profit uzme u obzir. Jednostavno ga na to vode okolnosti. Danas ima pčelara koji kao radnici, moraju povremeno ostaviti svoj posao, moraju biti odsutni ako žele nastaviti s pčelarstvom na pravi način — tako je zar ne? (Naravno.) Tada, sasvim prirodno, oni zaračunaju ono što nisu dobili — od drugog posla.

Razmislite na trenutak; pčelarstvo je tako drevno da danas nitko ne može reći od bilo kojeg vanjskog dokaza što je pčelarstvo zaista bilo dok još nije bilo udomaćeno. Ljudi uglavnom znaju naše pčele, mislim europske pčele medarice, i znaju samo domaće pčelarstvo. Prirodoslovne knjige pišu uglavnom o pčeli koja je raširena svugdje po Europi, kao o "uobičajenoj pčeli-košnice." Tako je poznato samo domaće pčelarstvo. To je sasvim vrijedno pažnje, gospodo, to da je poznato samo domaće pčelarstvo; nismo svjesni kako je to izgledalo kada je samo Priroda bila na djelu. Pčelarstvo je veoma drevno. A kada su stvari tako stare kao ovo cijene trebaju biti utvrđene na sasvim drugim osnovama od onih koje su danas uobičajene. Iz tog razloga stvarno moramo reći da će i ovdje čovjek polako shvatiti da trebaju doći bolji socijalni uvjeti. Vjerujem da bi se tada manje pričalo da li su stvari profitabilne ili ne. Ove takmičarske ideje, iako ne sadrže u sebi nadmetanje unutar onih uključenih u proizvodnju sličnih dobara, u svakom slučaju se odnose na one koji proizvode različita dobra.

Sada ću odgovoriti na bilo koje pitanje koje se odnosi na ovo što je već rečeno.

PITANJE:

Postoje ljudi koji uopće ne mogu probaviti med. Odmah dobiju probavne smetnje. Postoji li način za sprječavanje ovih loših efekata kod jedenja meda?

DR. STEINER:

Ljudi koji ne mogu uzimati med su, u pravilu, oni koji su u ranijoj dobi imali tendenciju ka sklerozi, stvrdnjavanju cijelog tijela, tako da je cijeli probavni proces prespor. Zato ne mogu probaviti med koji teži ubrzati metabolički proces. Pošto ove osobe presporo probavljaju, med to želi ubrzati, i to je u sukobu s njihovom vlastitom probavom, a rezultat je da imaju bolove u stomaku. Svatko bi trebao težiti da može uživati malo meda — to jest, ne samo "uživati", već i imati unutarnju sposobnost za to. Kada netko ne može probaviti med, treba prvo pogledati stvarni razlog. Ne smijete misliti da ima općeniti lijek, univerzalni lijek, već netko može koristiti ovaj ili onaj lijek, zavisno od uzroka koji su rezultirali ovim stvrdnjavanjem tijela. Na primjer, uzrok može biti slijedeći: recimo, čovjek ne može uzeti med; ima lošu probavu. Pitamo se: "Dali ovaj čovjek ima lošu probavu zbog, kako smo rekli, toga što ima tendenciju sklerozi njegove glave, kako se to naziva, kalcifikaciji vena i arterija, krvnih sudova glave?" Može se dogoditi, u tom slučaju, da u određenoj dobi on ne može probaviti med. Za liječiti takvog čovjeka moramo pripremiti fosfor, i ako ga to izliječi onda će moći uzimati med. Ili se može dogoditi da netko ima problema s plućima. Tada ne smije uzeti fosfor, već preparat sumpora. Tako je odgovor na pitanje da se ne može općenito reći kada čovjek ima probavne smetnje kada jede med, kako ga možemo liječiti? Ali treba reći: Ako čovjek u određenoj dobi ne može jesti med, to je bolest. Zdrav čovjek može jesti med. Ako ga ne može probaviti on je bolestan, i treba naći što nije u redu i izliječiti ga. Ne moći probaviti med je, međutim, manje važno nego ne moći uzeti šećer, kao, na primjer, kada čovjek ima "diabetes mellitus," ili šećernu bolest. Ovo je, naravno, gore, tada je stvarno bolestan, mnogo više nego kada ne može probaviti med. Ali čak i u ovom slučaju on je nekako bolestan i bolest treba liječiti.

PITANJE:

Kao i većina drugih insekata, u mraku, pčela leti prema svijeći ili žarulji. Često su mi iskusni pčelari potvrđivali da pčele mnogo manje privlači električno svjetlo. Kada se ide kod njih s džepnom električnom svjetiljkom one ostaju prilično mirne, kao da svjetlo uopće ne primjećuju. Tek nakon nekog vremena one postaju nemirne. Lampa ili svijeća utječu na njih mnogo brže, i u većoj mjeri. Ima li neko objašnjenje za ovakvo ponašanje? G. Müller kaže da je i on primijetio istu stvar.

DR. STEINER:

Vjerojatno ste vidjeli, gospodo, u starom Goetheanum-u, da su kupole iznutra

bile obojane različitim bojama, bojama napravljenim od čistih povrtnih supstanci. Ali to pravljenje boja od različitih biljnih supstanci konačno je dokazalo da bi one potpuno izbledjele kada bi Sunce sijalo u kupolu. Ako bi ih izložili neko kraće vrijeme, trajale bi možda par mjeseci, možda par godina, ali izlaganjem direktnoj sunčevom svjetlosti one bi toliko izbledjele da se ne bi vidjelo ništa od slika koje su tamo bile.

Ali izložene električnom svjetlu, one ostaju. Mi smo prema tome, koristili ove boje na način na koji se uopće ne bi mogle za slikanje na sunčevu svjetlu. Na sunčevu svjetlu potpuno bi izbledjele, dok pri električnom svjetlu ostaju.

Dakle vidite, sunčeva svjetlost ima kemijska svojstva (a vi ste rekli da su pčele toga svjesne) čiji efekti su sasvim različiti od onih električne svjetlosti. Električno svjetlo radi na svim tvarima na način da ih učvršćuje, ne rastvara ih. Zato pčele osjećaju nešto kao vrlo mali grč koji ne osjećaju pri sunčevoj svjetlosti, premda se naravno, one ponovno oporave.

PITANJE:

S obzirom na utjecaje znakova Zodijskih znakova na proizvodnju meda, seljaci pridaju veliku pažnju na sijanje sjemena kada je Mjesec u znaku Blizanaca, i tako dalje. Pitanje je da li je ova ideja o znacima Zodijskih znakova temeljena na vanjskim podacima, ili tu ima još nečeg?

DR STEINER:

Vidite, gospodo, danas se ovakve stvari ne gledaju znanstveno. Ali one se mogu znanstveno gledati. Na cijelu koloniju pčela, kao takvu, postoji kako sam rekao, utjecaj. Pčela je, a iznad svega Kraljica, u izvjesnom smislu, sunčevo stvorenje, i sve što Sunce doživljava u tome što prolazi kroz Zodijski znak, ima veliki utjecaj. Ali pčele prirodno, zavise o biljkama, a ovdje zaista, sijanje, posipanje sjemena, može vrlo mnogo biti pod utjecajem prolaska Mjeseca kroz znak Zodijski znak; to se tiče pripremljenih supstanci koje pčela može naći u biljkama.

Ove stvari nikako nisu nestvarne, ali u pravilu se predstavljaju vrlo površno; treba ih mnogo dublje proučavati.

Sada smo došli do kraja. Ono što još treba reći raspravljati ćemo slijedeće subote u 9 sati. Mislim da mnogi od vas imaju u srcu pitanja. Pčelarstvo je toliko divno i tolike vrijednosti da se ne može dovoljno pitati o tome. Pitajte jedan drugog, ili g. Müllera, ili mene. Vjerujem da ćemo naći ravnotežu naših suprotnih mišljenja. Ne trebamo spremati naše žalce kao pčele već sve mirno raspraviti. Ali pitanja moraju biti poštena i bez zadržke.

PREDAVANJE VI Dornach, 10. 12. 1923.

G. DOLLINGER želi pitati o medenom saću. Ima ljudi koji jedu vosak kao i med, a u restoranima ponekad med serviraju u saću. Želi znati da li je loše jesti saće. Kao i za bolesti pčela, on misli da prije nije bilo tako loše kao danas kada su pčele previše eksploatirane.

G. MÜLLER je rekao da je jedenje mednog saća osobenjaštvo nekih ljudi. Naravno, to su prirodna saća a ne umjetna. On ne misli da su bolesti pčela posljedica eksploatacije, već da se prije to manje razmatralo. U to vrijeme nije bilo toliko slabih sojeva i na to se nije toliko gledalo. Bolest koja prije nije bila poznata pojavila se u Švicarskoj iz Engleske. G. Erbsmehl misli da je to možda zbog upotrebe umjetnog gnojiva, zbog toga se čak i cvijeće razboli.

DR. STEINER:

S obzirom na ove dvije stvari, može se sasvim točno reći da je jedenje mednog saća sklonost nekih ljudi; pravo pitanje je da li je to za njih dobro, a na to se može, nažalost odgovoriti samo medicinski. Moguće je odgovoriti na ovo pitanje jedino ako stvarno možemo promatrati ove ljude koji jedu medeno saće, dakle vosak, sa stajališta njihovog zdravstvenog stanja. Vidio sam razne ljude koji jedu saće, ali ga oni uvijek ispljunu kada posišu med. Nisam još nabasao na ljude koji jedu značajnu količinu voska. Treba uzeti u obzir da ljudi probavljaju na različite načine, ne svatko na isti način. Moglo bi biti ljudi koji bi dobili neku vrstu želučanih problema jedući vosak, i tim ljudima treba savjetovati da ga ne uzimaju. Ali također može biti ljudi koji mogu probaviti vosak bez nekih problema i riješiti se taloga izlučivanjem. S obzirom na ove ljude može se sigurno reći da zbog toga što jedu vosak s medom, (dakle puštajući med da još koliko je moguće bude u vezi s voskom koji je ušao u tijelo), med je probavljen više u utrobi, dok inače nije probavljen dok nije napustio utrobu i prešao u limfne sudove. To je pitanje zdravstvenog stanja osobe o kojoj se radi. Postoje ljudi koji probavljaju više u utrobi, i drugi koji probavljaju više u limfnim sudovima; ne može se reći da je jedno bolje od drugog, jer je oboje jednako dobro. Zavisi o pojedincu. Sa sigurnošću se može govoriti jedino ako se uzme određeni broj ljudi koji jedu med u saću i isti broj ljudi koji ga jedu bez saća, i zatim istražuje kako su te dvije stvari u vezi.

S obzirom na bolesti pčela pitanje je, kao i obično kod bolesti, naime, da moramo uzeti u obzir ono što je g. Müller upravo rekao. Tako je i čak i kod ljudskih bića da se određene stvari nije ranije primjećivalo, dok se danas one pažljivo proučavaju. Ali ovdje dolazimo do nečeg esencijalno različitog. Pčelar prošlosti imao je mnogo dobrih instinkta: radio je mnoge stvari bez da je mogao reći zašto ih je napravio. Danas ti instinkti više ne postoje. Danas ljudi uvijek žele znati razlog zašto. Za odrediti to zašto neophodno je, međutim, proučiti cijelu stvar

vrlo temeljito. Moderno znanje u pravilu nije u poziciji da to napravi.

Vidite, pčelar starine je imao vrlo dobre instinkte kako se ponašati prema pčelama, želio bih reći, na sasvim osoban način. Na primjer, trebate uzeti u obzir da već postoji značajna razlika između davanja pčelama starih slamnatih košara kao nekada, i davanja drvenih košnica kako se radi danas. Košnice se rade od drveta, a drvo je potpuno različita tvar od slame od koje su bile napravljene stare košare. Slama iz zraka privlači sasvim različite supstance nego što to čini drvo, tako da već imamo razliku u vanjskom rukovanju. Kada ovome dodam sve što je pčelar radio u stara vremena, a iznad svega, snažni instinkt da to napravi čak iako nije uvijek znao razlog zašto, on bi, na primjer, smjestio svoje košnice na neku izabranu točku, gdje bi vjetar puhao češće s jednog nego s drugog kraja, i tako dalje. Danas netko postavlja košnice gdje ima za njih mjesta, iz razloga pogodnosti. Klimatski elementi se još razmatraju, ali ne više u istoj mjeri.

G. MÜLLER je izjavio da on posvećuje veliku pažnju ovome; on smjesti svoje košnice na greben gdje su zaklonjene od sjevernog i istočnog vjetra, i tako dalje.

DR. STEINER:

Kod ovakvih stvari drvo je manje osjetljivo od slame. Nemam namjeru agitirati u korist slamnatih košara; premda razlike postoje, i baš stvari kao ova naravno, definitivno, utječu na pčele s obzirom na njihovu unutarnju aktivnost. Ogromna aktivnost se zbiva u tijelu pčele kada najprije mora sakupiti nektar od biljaka, zatim ga apsorbirati, pa ga transformirati. Ovo je stvarno neizmjeran rad. Kako ga pčela ostvaruje? To je ostvareno kroz sasvim poseban odnos između dvije različite tekućine u pčeli. Jedna od njih su želučani sokovi a druga krvna tekućina. Kada proučavate pčelu nalazite bjeličasti želučani sok i crvenkasti sok krvi; to su dva glavna elementa od kojih se pčela sastoji, a svi drugi dijelovi su uređeni prema djelovanju želučanog soka i krvi. Zatim je glavna stvar određena proporcija između ove dvije tekućine; one se same po sebi vrlo značajno razlikuju. Želučani sok je ono što se u kemiji naziva kiselina, a krvni sok se kemijski zove lužina, što znači da nije kiselina premda može biti napravljen takvom; po sebi on međutim, nije kiselina. Kada je probavni nedovoljno kiselina, u pčeli se odvija nešto što prilično ometa njen unutarnji organizam u procesu proizvodnje meda. Krvni sok je dovoljno jak jedino kada su prisutni neophodni klimatski uvjeti svjetla i topline, i tako dalje.

Prema tome biti će vrlo bitno uzeti prava sredstva za uspostavljanje prave ravnoteže između želučane tekućine i krvi ako se žele prevladati mnoge bolesti koje su se u zadnje vrijeme pojavile kod pčela. Pošto se pčelarstvo ne može više odvijati kao u prošlim danima, nije više moguće doći do preventivnih metoda kroz klimatske uvjete kao toplina, itd., jer oni više ne mogu efektivno raditi na pčelama danas; treba otkriti što će moći najpovoljnije raditi na krvnom soku pčele. U budućnosti će biti neophodno da pčelari posvete posebnu pažnju da je

krvni sok pčele ispravno zbrinut. Važno je slijedeće: svi znate da postoje godine kada pčele moraju uzimati nektar gotovo isključivo sa stabala. U takvim sezonama sastav krvnog soka je ugrožen, i pčele su mnogo više podložne bolesti nego u druga vremena. U budućnosti će biti neophodno da pčelar napravi čak i malu zelenu kuću — ne treba biti velika — u kojoj može uzgojiti one biljke koje pčele ne samo vole, već ih i moraju imati u određeno doba godine. Biti će neophodno imati barem malu parcelu cvijeća posebno za pčele, na primjer u mjesecu svibnju. Neće pogriješiti ako to naprave kada god biljke koje im trebaju na drugom mjestu nedostaju. Sa ovim posebnim gajenjem neophodnih biljaka u blizini košnica biti će moguće boriti se s ovim bolestima. Ovo su metode koje mogu preporučiti; Dajem samo indikacije, ali one će se sasvim sigurno pokazati zadovoljavajuće jer su izvedene iz znanja o pčelarstvu, Ako ih se isproba doći će se do toga da budu plodonosne za pčelara, jer će otkriti da se bolesti pčela mogu na ovaj način spriječiti. Ali ako će se nastaviti praktično sve gore spomenuto treba uzeti u obzir. Ne želim iznositi tvrdnje; želim samo reći da ove stvari proizlaze iz cijele prirode pčela, i da bi bilo dobro praviti eksperimente sa posebno uzgojenim biljkama u sezonama kada one najpotrebnije nedostaju, bilo djelomično ili potpuno. Na ovaj način bi trebalo biti moguće značajno unaprijediti zdravlje pčela. Ja sam prilično uvjeren da bi se ove metode pokazale uspješne ako bi se u ova pitanja moglo ući s istinskim razumijevanjem prirode. Vidite, nije se moguće vratiti na stare načine pčelarstva. Kao što ima malo potrebe biti nazadan u oblasti politike, ili života, tako to ne treba ni u drugim područjima. Treba biti u skladu s vremenom; ali ono što je stvarno bitno je da smo dok napuštamo stare metode oprezniji u tome da uravnotežimo ono što smo izgubili. To je esencijalno.

G.MÜLLER je izjavio da pčelari već rade u smjeru posebnog uzgoja određenih biljaka. Na primjer, žuti šafran, koji se uzgaja u velikim količinama za pčele; druge biljke sa sličnim malim žutim cvjetovima se također uzgajaju. Zaista, više od toga, jer je sada zasađena velika količina američke djeteline; djetelina koja raste šest stopa u visinu i cvjeta cijelu godinu. Reže se samo u jesen; do tada je cvijet ostavljen pčelama. Ovo je možda također neophodno?

DR. STEINER:

Zasigurno, takve stvari se bez sumnje rade, ali u pravilu prave veze se ne poznaju. Ono što je g.Müller spomenuo na početku, izvrsno je i treba nastaviti, ali s obzirom na američku djetelinu koja cvjeta cijelu godinu, to će se u buduću izbjegavati, jer ta biljka ne može donijeti nikakvo poboljšanje u krvnom soku pčela; ona djeluje jedino kao stimulans, i to vrlo kratko vrijeme. To je dosta slično kao da čovjeka liječite alkoholom, pčele se stimulira na veću aktivnost na neko vrijeme. Danas najveća pažnja treba biti posvećena tome da se ne uzgajaju biljke koje su pčelama potpuno strane; pčele su sa svojom cijelom organskom prirodom povezane s određenom zemljom. To je vrlo evidentno, jer se pčele iz

različitih dijelova svijeta sasvim razlikuju jedna od druge. Postoji, na primjer, srednje europska pčela koju smo ovdje već spominjali, uobičajena domaća pčela. Talijanska pčela je sasvim različita od španjolske pčele, i tako dalje. Pčele su svojim navikama jako povezane sa njihovom autohtonom zemljom, i ne može im se pomoći na pravi način dajući im nektar ili med koji pripada potpuno različitim zemljama. Tada one imaju, toliko posla u svojim vlastitim tijelima da tu dolazi do poremećaja; pčele su prisiljene da se prilagode, da naprave svoju organizaciju što je moguće sličnijom onih drugih pčela, u onim zemljama odakle djetelina dolazi. Čvrste činjenice će dokazati da iako ove metode mogu izgledati uspješne na par godina, katastrofalni rezultati će slijediti. Sasvim je točno kao što je rečeno, da do sada nema konačnih indikacija ovoga, ali će se ipak pojaviti, i ljudi moraju odbaciti sve ovakve metode, ili će nastaviti kao što je to bilo u slučaju vinove loze. Sjetit ćete se da se u sedamdesetima ili osamdesetima, pojavila phyloxera(filoksera) i uništila vinograde Europe, na neizmjernim područjima. U to vrijeme sam mogao proučavati ovu stvar, pošto sam imao vrlo dobrog prijatelja koji je bio farmer, i koji je također uređivao poljoprivredni list, i posvetio veliku pažnju cijelom problemu. Ljudi su se počeli čuditi zašto je američka loza izgledala imuna na ovu bolest. Ali o čemu se tu radilo? Radilo se o ovome, da su lijekovi s kojima se bolesti riješila američka loza, nisu mogli jednako uspješno koristiti na europskim lozama. Posljedica je bila, da čak kada su svi počeli uzgajati američku lozu, mogli su biti uspješni u održavanju je zdravom, dok je europska loza izumrla. Od uzgoja europske loze moralo se potpuno odustati; cijeli uzgoj u vinogradima je bio amerikaniziran, i sve je bilo potpuno promijenjeno. To se dogodilo na mnogim mjestima. Misliti o ovome na mehanički način je besmisleno; treba biti sasvim jasno da su stvari sa svojom prirodom sjedinjene sa određenim lokalitetima, i tu činjenicu treba uzeti u obzir. Inače se samo može doći do privremenog uspjeha, on ne može biti permanentan. Ima li drugih pitanja koje želite pitati? Ili ste svi zadovoljni da jedete med bez previše rasprave o njemu? Možda se nekom od vas pojavi neko pitanje.

U međuvremenu, želio bih nešto sasvim ukratko reći o prirodi ovog procesa pravljenja meda kod pčela. To je nešto toliko predivno da postoje ova mala sitna stvorenja koja mogu transformirati ono što općenito sakupe od cvijeća i biljaka, u med koji je toliko zdrav, i koji bi trebao igrati daleko veću ulogu u ishrani muškaraca i žena danas. Ne shvaća se koliko je zaista važno konzumiranje meda. Na primjer, kada bi bilo moguće utjecati na današnju socijalnu medicinu, otkrilo bi se da ako bi ljudi pred brakom jeli med kao pripremu za budućnost, oni ne bi imali rahitičnu djecu. Asimilirani med može utjecati na reproduktivne procese, i u velikoj mjeri utječe na izgradnju tijela djeteta. Konzumiranje meda od strane roditelja, a iznad svega potencijalne majke, posebno djeluje na koštanu strukturu djeteta. Ovakvi rezultati pojaviti će se kada se ova pitanja razmotre u njihovim esencijalnim aspektima. Umjesto trivijalnosti koje se iznose u današnjim znanstvenim časopisima, pitati će se, jednom kada imamo stvarno znanje o ovim stvarima: "Što je najbolje konzumirati u ovom ili onom periodu života?" "Što je

najbolje u nekom drugom periodu života?" Zaista, gospodo, to bi bilo od ogromne vrijednosti, jer će se opće stanje zdravlja tada esencijalno poboljšati, i posebno će to utjecati na čovjekovu vitalnost. Danas ljudi pridaju malo važnosti ovim stvarima. Oni čija djeca ne pate od rahitisa su naravno zadovoljni, ali ne razmišljaju o tome mnogo, to se uzima kao normalno. Žale se samo oni čija su djeca rođena s rahitisom. Upravo je to slučaj da prema najvrjednijim socijalnim i medicinskim metodama ljudi ostaju indiferentni, jer se općenito misli da se ovakve mjere tiču onoga što oni smatraju za normalne uvjete. Prvo ih treba uvjeriti da to nije slučaj. Trebalo bi, međutim, biti prepoznato da će se u tom smjeru postići iznimno dobri rezultati, i ja sam siguran da ako se bude na ovaj način moglo doći do toga da je preko duhovne znanosti moguće doći do ovakvih zaključaka, ljudi će početi gledati prema stvarima duha. To će raditi mnogo više nego sada, kada im se samo kaže da se mole da se ovo ili ono dogodi. Zaista, gospodo, ove stvari koje se može naučiti od duha, a koje moderna znanost ignorira, su takve da se može znati da za vrijeme zaruka i trudnoće, med može biti od neprocjenjive vrijednosti.

Upravo sam rekao da je predivna stvar da pčela može sakupljati stvari iz skladišta prirode i zatim ih transformirati u med koji je toliko vrijedan ljudskom životu. Najbolje ćete razumjeti na čemu počiva porijeklo meda ako vam opišem isti proces u sasvim različitom obliku koji nalazimo kod rođaka pčela, ako ih tako smijem zvati, kod osa.

Ose ne daju čovjeku med, ali pripremaju supstance koje se mogu medicinski koristiti, iako sasvim različite vrste od one koju nam pripremaju pčele. Na sljedećem predavanju također ću govoriti o mravima, ali najprije, razmotrit ćemo određene vrste osa. Postoje ose koje imaju osobitost da ne polažu svoja jaja bilo gdje, već ih polažu na biljkama ili na lišću ili na kori drveta, čak i na cvjetove stabala. [Crtanje na ploči.] Ovdje je na primjer grana, ovdje list hrasta, i osa sa svojim ovipositorom (ovipositor=mjesto u kojem su jaja) koji je šupalj, (žalac bi bio ovdje) polaže svoja jaja na list hrasta, ili na neki drugi dio biljke. Što se onda događa? Kada je jaje položeno cijelo okolno tkivo lista je promijenjeno; list bi bio sasvim različit kada jaje tu ne bi bilo položeno. Vrlo dobro, sada pogledajmo što se dogodilo.

To utječe na kompletan rast biljke, i istureno od lista, potpuno okružujući malo jaje ose, nalazimo takozvani mali orah ili malu jabuku, te male smeđkasto obojene orahe ili jabuke koje često vidimo na stablima. Oni su tu jer je osa položila jaje u ovoj točki, i svuda oko jaja je ova metamorfozirana biljna supstanca koja ga potpuno okružuje. Osinje jaje bi iščezlo kada bi bilo položeno na nekom drugom mjestu; ono može postojati i razviti se jedino zbog zaštitne supstance koja ga okružuje koju osa krade od biljke. Ose kradu biljkama ovu supstancu. Vidite, pčela polaže svoja jaja u ćeliju saća; ličinka se razvija i pojavljuje kao pčela, koje na svoj način kradu od biljaka, i razlažu je unutar sebe. Osa to čini u ranijoj fazi, jer kod polaganja jaja osa već uzima supstance koje joj

trebaju od biljaka. Pčela, takoreći, čeka malo dulje, osa čini to ranije. U slučaju viših životinja, i kod čovjeka, jaje je već okruženo zaštitnim ovojem unutar tijela majke. U ovom slučaju ono što osa treba uzeti od biljke daje majka. Ovaj orah jednostavno je izgrađen od supstanci biljke, baš kao što je formirana košuljica oko jaja u tijelu majke, i kasnije poslije rođenja odbačena. Vidite kako je bliska veza između osa i biljaka. U područjima posebno bogatim s osama mogu se naći stabla gotovo sasvim prekrivena s ovim ranicama. Osa živi sa stablom; zavisí od njega, jer se njeno jaje nikada ne bi razvilo kada ne bi pribavila ovaj zaštitni prekrivač sa raznih stabala ili biljaka. Ovi oraščići imaju vrlo mnogo različitih oblika, postoje neki koji ne izgledaju kao male jabučice, već su protkane i dlakave, ali svugdje je u sredini mali zametak ose. Ponekad izgledaju kao dlakavi mali oraščići. Vidimo kako je bliska veza između osa i biljaka s kojima dijele svoju egzistenciju.

Kada osa sazrije, ona jede svoj put vani iz oraha oštrim čeljustima, i pojavljuje se kao osa, i nakon određenog perioda života u vanjskom svijetu polaže svoja jaja na list ili na koru stabla; stupnjevi jaja i ličinke uvijek prolaze kroz život zajedno s biljkom.

Dakle, gospodo, mogli bi možda reći — što sve ovo ima veze s proizvodnjom meda? U stvari ima dosta veze s tim, jer kada se ove stvari promatraju na pravi način učimo spoznati kako je med prvo pripremljen u prirodi, i ponovno nalazimo primjer kako je instinktivno znanje ljudi u starim vremenima uzimalo ove stvari u obzir.

Možda znate da je na jugu, posebno u Grčkoj, uzgoj smokava od velike važnosti. Postoje takozvane divlje smokve koje su sigurno dosta slatke, ali postoje ljudi s još slađim nepsima, koji žele imati stabla smokve koje daju još slađe smokve od onih divljih. Što ovi ljudi rade?

Sada zamislimo da imate stablo divlje smokve; ovo stablo divlje smokve je poseban favorit za određenu vrstu osa koja na njega polaže jaja. Predstavimo sebi ovo stablo, i na njegovim granama divlju smokvu u koju osa polaže svoje jaje. Sada uzgajivač divljih smokava je na svoj način pametan momak; on pušta ose na polažu jaja na divljoj smokvi koju uzgaja upravo iz ovog posebnog razloga. Kasnije ovaj momak sakupi dvije od ovih smokava, upravo u trenutku kada se osinje jaje još nije potpuno razvilo, kada ose još nisu spremne izmiljeti vani, i uzima drvce i spaja ove dvije smokve zajedno tako da se čvrsto drže. Sada ide do stabla smokve koje želi poboljšati, i vješa dvije smokve koje je privezao zajedno, i unutar kojih su jaja ose koja se nisu potpuno razvila, i privezuje ih za stablo smokve koje želi zasladiti. I sada se događa slijedeće: ose u smokvi osjećaju da se nešto dogodilo, jer smokve koje su sakupljene sada se počinju sušiti, jer nisu više snabdjevene sa sokom stabla, i postaju vrlo suhe. Nezrela osa unutra ovo osjeća, čak je i jaje svjesno ovoga, i rezultat je da ose strašno žure da izađu iz smokve. Uzgajivač uvijek počinje ovaj proces u proljeće; on prvo

pušta da osa položi svoja jaja, i u mjesecu svibnju brzo sakupi dvije smokve i izvršava svoj plan. Malo stvorenje unutra misli, sada moram žuriti, sada je došlo vrijeme kada se smokva suši. U strašnoj žurbi osa se pojavljuje mnogo ranije nego bi se to inače. Da je smokva ostala gdje je bila prije, ona bi se izvukla u kasno ljeto; sada se mora izvući u rano ljeto sa rezultatom da postoji drugo leglo. Ona leže jaja u ljeto koja bi inače bila položena slijedećeg proljeća. Sada ova kasna jaja koja su položena na stablu koje treba dalje kultivirati, ne dostižu punu zrelost, razvijaju se samo do određenog stupnja. Rezultat ovoga je, da one smokve u koje je smješteno drugo leglo postaju dvostruko slađe od divljih smokvi. Ovo je metoda poboljšanja smokvi, praveći ih dvostruko slađim.

Što se u stvari ovdje odigralo? Ose, koje premda se razlikuju od pčela ipak su s njima povezane, ose uzimaju upravo one supstance od biljke koje su na putu da postanu med. Ako su na pametan način uzgajivača smokava, divlje smokve koje sadrže jaja ose povučene i povezane tako da ostanu tamo visjeti, i ako je netko dovoljno pametan da potakne ose da ponovno utkaju u stablo ono što je uzeto sa drugog stabla, tada je med u obliku slatkog, takoreći, filtriran u ova nakalemljena stabla; on ulazi u smokve u obliku slatkog jer su ga ose pripremile u iznimno fino stanje razrijeđenosti; Sama Priroda je dovela do toga na indirektan način.

Vidite, gospodo, ništa nije oduzeto od Prirode, esencija meda ostaje unutar Prirode. Ose ne mogu pripremiti med na način kako to rade pčele, jer njen ustroj nije za to prilagođen. Ali kada je, ovako indirektno, na to prisiljena za vrijeme razvoja, nositi slatkoću meda od jednog stabla na drugo, slatkoća nakalemljenih smokava može biti povećana; vrsta supstance meda tada je unutar nje.

Vidite, gospodo, ovdje dolazimo do nečeg veoma zanimljivog. Izgleda da ove ose imaju tijela koja ne mogu sakupljati nektar, supstancu meda od Prirode, i unutar sebe je transformirati u med. Ali čovjek može dovesti do toga da se od jednog do drugog stabla smokve odvijer vrsta pravljenja meda. Pčela je dakle stvorenje koje razvija tijelo kao osa mnogo dalje tako da je sposobna to izvršiti sasvim odvojena od stabala; u slučaju osa proces treba ostati unutar samog stabla. Dakle moramo reći: pčela drži unutar sebe više one sile koju osa posjeduje u vrlo mladom stupnju, ukoliko je, u jaju, ili stanju ličinke. Kada se osa dalje razvija ona gubi snagu za proizvodnju meda; pčela je zadržava i može je koristiti kao potpuno zrelo stvorenje.

Samo promislite, gospodo, što to znači da se na ovaj način može gledati u procese Prirode, i reći sebi: unutar biljki ovaj med je prikriven, ova supstanca koja teži prema šećernoj slatkoći. Ona je tamo; pokazuje se, ako se slijedi prava staza; treba samo asistirati Prirodi gledanjem da osa dođe u pravi trenutak na stablo koje će se poboljšati.

Ovdje, u našoj zemlji takve stvari se ne mogu činiti, to danas više nije moguće. Postojalo je jednom vrijeme u zemaljskoj evoluciji kada su ose, od prije kojih

2000 godina, i zaista, još i danas, mogle biti nagovorene od nekog pametnog momka da proizvedu drugo leglo kao što sam opisao. Ove su se ose izvlačile vani i bila im je dana mogućnost da polažu jaja u smokvi, koje su zatim ponovo skupljene. Prema tome, tijekom vremena, bilo je moguće da se iz ovih osa razvijaju pčele.

Pčela je stvorenje koje se u drevnim vremenima razvilo od ose. Danas se još može vidjeti da je pomoću životinjske aktivnosti, naime one od osa, da je med prvo pripremljen u oblasti prirode.

Tako sada, također možete shvatiti koliko je usko povezana s ovim činjenica da pčele smještaju svoj med u ćelije medenog saća. To saće se sastoji uglavnom od voska, i vosak nije neophodan samo da bi pčele tamo mogle odlagati med, jer pčela može proizvesti med kada je cijeli organizam aktivan na pravi način. Ona prema tome mora izlučivati vosak.

Drugo smokvino stablo u kojem se slatko pojavljuje samo od sebe, također je bogatije i voskom nego divlje stablo. Posebno se razlikuje od divljeg stabla u tome što je bogatije voskom. Sama Priroda povećava vosak tako da uzgojene smokve, zaslađene smokve, rastu na stablu koje je na izvjestan način, Priroda napravila bogatijim s voskom.

Već možete vidjeti model, takoreći, onog što se događa kod pčelarstva.

Ako sada idete vrlo pažljivo raditi, i napravite presjek uzgojenog smokvina stabla, naći ćete, ako pažljivo gledate, uzorke baš kao i u voštanoj ćeliji saća. Unutar djelića stabla naći ćete izrasline slične medenim ćelijama, formirane taloženjem voska stabla. Stablo koje je bogatije voskom koristi ih u nekoj vrsti formiranja medenih ćelija.

Dakle možemo reći: kada proučavamo ovaj poseban uzgoj smokvinih stabala otkrivamo vrstu proizvodnje meda u Prirodi koja se još ne pojavljuje otvoreno, jer med ostaje unutar smokve. Pčele, ako se mogu tako izraziti, donose vani ono što još ostaje unutar Prirode u zaslađenim smokvama. Dakle, ono što bi inače ostalo unutar stabla, formirajući tamo ove prirodne ćelije, koje su samo manje definirane, manje stvarne od ćelija pčele, i ponovno nestaju, ovaj cijeli proces proizvodnje voska i meda odvija se u smokvama, tako da je i sama Priroda pčelar. Pčele su to izvukle naprijed iz Prirode i te procese imaju unutar sebe.

Što onda pčela radi? Pčela polaže svoja jaja unutar košnice, i jaja tamo zriju. Ona ne treba mijenjati supstancu u jabučicu, ona uzima nektar direktno od biljaka, niti treba ići na stablo koje je bogatije voskom, jer ona izvršava u sebi ono što se odvija u djeliću stabla, i polaže u saće sokove biljaka koje transformira u med, koji u slučaju uzgojenog stabla, ostaje u sokovima smokve. Može se reći da ono

što u Prirodi leži skriveno u stablu kroz ose, sada se događa vani, i postaje jasno što je stvarno to što imamo pred nama, kada pogledamo u košnicu sa svojim veličanstveno izgrađenim saćem od voštanih ćelija. To je zaista, gospodo, predivan pogled, zar ne g. Müller? Predivan pogled je umjetnička konstrukcija ovih voštanih ćelija s medom u njima.

To trebate samo pogledati gospodo, i reći ćete sebi — pčele nam sa svojim voštanim ćelijama zaista pokazuju vrstu umjetnički oblikovanog stabla sa mnogo grana. Pčela ne treba ići na stablo polagati svoja jaja tamo, već one grade za sebe neku vrstu slike stabla, i umjesto smokava koje tamo rastu, one stavljaju med u završene ćelije. Nalazimo, takoreći, kopiju umjetno uzgojenog stabla smokve koje su napravile pčele.

Stvarno, gospodo, to je gledati u samo srce Prirode, i shvatiti što se od nje može naučiti. Čovjek još puno treba učiti od Prirode, ali za to prvo treba prepoznati duhovno u Prirodi. Bez prepoznavanja duha u Prirodi, samo stojimo i zinemo, i ako bi putovali na jug i vidjeli kako oni pametni momci tamo vežu smokve zajedno, smokve probodene od osa, i bacaju onda gore u stabla i vežu ih tamo i učvrste, mi bi zinuli kao što to rade turisti, čak i ako su gospoda znanstvenici, i ne bi znali što bi s time. Oni ne znaju da on štedi pčelama njihov rad, jer će Priroda za njega staviti med u smokvu.

U onim zemljama gdje su smokve izdašne, one daju zdravlje kao i med, jer je med u ranijoj fazi ono što je već u smokvama.

Vidite, ovo su stvari koje trebamo znati ako ćemo raspravljati o tako važnoj stvari kao što je pčelarstvo. Vjerujem da ćemo ovako s vremenom doći do toga da vidimo pravu vrijednost.

PREDAVANJE VII Dornach, 12. 12. 1923.

(Postavljeno je pitanje o privlačnosti između pčela i cvijeća koje ih toliko zbližava; također, što bi med trebao biti, i jest, u odnosu na obrok. Ponovno se pojavilo pitanje o polaganju jaja kada kraljica nije oplodena, pošto u normalnoj košnici postoje tri vrste jaja: jaje kraljice, jaje radilice i jaje truta).

DR. STEINER:

U redu, na današnjem ćemo predavanju raspravljati ove stvari još jednom. To je ovako: prvo imamo oplodnju kraljice za vrijeme svadbenog leta. Kraljica je tada oplodena. Zatim moramo uzeti u obzir vrijeme koje protječe između polaganja jaja dok insekti nisu potpuno zreli, dok tamo nije pčela. Kod kraljice taj period je šesnaest dana, kod radilice dvadeset jedan – dvadeset dva dana, a u slučaju truta dvadeset dva – dvadeset četiri dana. Tako moramo početi s ova tri tipa;

razlikuju se jedan od drugog utoliko što sazrijevaju kroz vremenske periode različitog trajanja. Što leži u korijenu ovoga? Kada se pčela razvija kao Kraljica to je zbog posebne ishrane koja joj se daje; larva Kraljice hrani se drugačije tako da je njen rast ubrzan. Pčele su stvorenja Sunca, i Sunce treba približno jednako vrijeme da se okrene oko svoje osi kao što radilica treba za sazrijevanje. Kraljica u svom razvoju ne čeka dok Sunce ne završi svoju revoluciju, i iz tog razloga njen razvoj ostaje potpuno unutar utjecaja Sunca. Time postaje stvorenje sposobno polagati jaja; sve je to povezano s činjenicom da je sposobnost polaganja jaja pod utjecajem Sunca, i zaista, cijelog kozmosa također. Kada je hranjenje takvo da se razvoj nastavlja do nivoa radilice, što je skoro potpuna revolucija Sunca, najbliže je što pčela prilazi utjecaju zemaljske evolucije. Što se Sunce dalje kreće, pčela više dolazi pod utjecaj Zemlje. Radilica je zaista u velikoj mjeri stvorenje Sunca, ali već ponešto i zemaljsko stvorenje. Ali trut koji se razvija za vrijeme dužeg perioda nego što je neophodan za potpunu revoluciju Sunca, postaje potpuno stvorenje Zemlje. On se tako povlači od utjecaja Sunca.

Tada imamo ovo trojstvo; imamo Kraljicu, radilice, u kojima su još nadzemaljske sile, i imamo trutove koji više ništa nemaju sa Suncem, već su potpuno stvorenja Zemlje. Sve drugo što se događa ne javlja se više pod utjecajem Zemlje, s jedinom iznimkom oplodivanja Kraljice.

Sada je ovo izvanredan trenutak. Samo uzmite u obzir svadbeni let Kraljice. Niže životinje ne vole oplodnju, žele je izbjeći. To je svugdje vidljivo. Tako je let Kraljice bijeg prema Suncu, i nikakva oplodnja ne može se odigrati kada je dan nikakav. Trutovi koji žele donijeti zemaljski element u sunčev element moraju se čak i hrvati u zraku, i slabiji ostaje otraga. Samo najsnažniji može letjeti visoko kao Kraljica, i oploditi je. Ali čak i nakon ovoga nisu sva jaja oplodena, već samo dio njih, i ona mogu postati kraljice ili radilice; ostatak koji nije oplodjen unutar tijela Kraljice postaju trutovi. Kada Kraljica nije oplodena mogu izaći samo trutovi, kada je oplodena, mogu izaći kraljice, radilice i trutovi, pošto je sjeme oplodeno i nebesko stupa u kontakt s zemaljskim. Tako čak i kad postoje radilice i trutovi, ovi zadnji ipak duguju svoje porijeklo dužoj izloženosti zemaljskim utjecajima, jer u njihovom slučaju nije bilo oplodnje, i prema tome moraju više biti izloženi zemaljskim utjecajima ako će postati sposobni za život; moraju duže biti hranjeni.

PITANJE:

Prije par godina, rečeno mi je da ako netko ima reumatizam i ubode ga pčela ili osa, stanje će se popraviti.

DR. STEINER:

To se dotiče pitanja koje možda prošli ponedjeljak nismo potpuno razmotrili. G.

Müller nam je tada rekao o čovjeku koji je očito imao manji srčani udar, i koji se srušio kada je ubola pčela.

G. MÜLLER:

Liječnik mu je savjetovao da odustane od pčelarstva, inače bi mu to moglo biti pogibeljno.

DR. STEINER:

Bolest srca je znak da ego-organizacija ne funkcionira ispravno. Već ste nešto od ovoga čuli na prijašnjim predavanjima. Sjetit ćete se da razlikujemo četiri različita dijela čovjeka; najprije, uobičajeno fizičko tijelo, koje možemo dodirnuti, kao drugo eteričko tijelo, treće astralno tijelo, i četvrto ego-organizaciju.

Ova ego-organizacija je aktivna u krvi; u stvari, ona dovodi krv u kretanje, i u skladu s kretanjem krvi, srce kuca. U knjžicama ćete uvijek naći pogrešne činjenice, jer je predstavljeno da je srce neka vrsta pumpe, i to pumpanje srca šalje krv svuda po tijelu. To je besmislica, jer je u stvari krv ta koja je dovedena u kretanje od ego-organizacije, i kreće se kroz tijelo. Ako netko procjenjuje da srce pogoni krv, tada bi morao reći ako ima turbinu, da turbinu stavlja vodu u pokret, premda svatko zna da je voda ta koja pogoni turbinu. Čovjek ima istu vrstu točke otpora u svome srcu; krv dolazi nasuprot njega i pokreće srce; dakle je tako da ego-organizacija radi direktno u cirkulaciji krvi.

Sada je u stvari slučaj da je ova ego-organizacija na misteriozan način prisutna u otrovu pčele; sila koja je prisutna u otrovu pčele je sila slična sili koja cirkulira u vašoj krvi. Veoma je značajno da pčela ima potrebu za ovim otrovom unutar sebe. Pčela ga ne treba samo da bi mogla ubosti; to je sporedno. Pčela treba ovaj otrov kroz cijeli organizam, jer joj treba ista sila cirkulacije koju čovjek ima u svojoj krvi.

Kolonija pčela je, kako sam rekao, kao cijeli čovjek. Sada razmotrite, dobijete nešto od ovog otrova u vaše tijelo, odnosno, u vašu krv, jer svaki otrov koji uđe u tijelo odmah ide u krv. Vi ste, recimo, normalan čovjek, vaša krv će biti pokretnija, i može slijediti upala, ali se vaše srce može nositi. Ako međutim, čovjek ima neku bolest srca, i njegova ego-organizacija ojača zbog otrova, tada to utječe na slabo srce, i kao rezultat čovjek se može onesvijestiti, ili čak umrijeti. Ovo objašnjava slučaj koji spominje g. Müller.

Izvanredna stvar je slijedeće; supstanca koja može čovjeka učiniti bolesnim ili ubiti, također ga može i izliječiti. To je jedna od najvećih odgovornosti koju netko ima u pripremi lijekova, jer nema takvih pripravaka koji, krivo primijenjeni, ne mogu dovesti do neke bolesti koju također mogu i izliječiti.

Što se onda stvarno događa kada ubod pčele rezultira nesvjesticom ili čak smrću?

Vidite, kada se čovjek onesvijesti, tada se njegovo astralno tijelo, a posebno njegova ego-organizacija povukla iz tijela kao što se događa u snu, samo se kod sna ovo događa na normalan način, a kod nesvijesti na nenormalan način. U nesvjestici, ili kod nastupa nesvijesti, astralno tijelo ne povlači se potpuno kao u snu, brzo se nađe u škripcu, i kada čovjek ima slabu ego-organizaciju, ne može ga ponovno dovesti natrag. Treba ga tresti, buditi, probuditi iz nesvjestice čineći to izvjesnim pokretima da diše jače. Znaite kako u ovim slučajevima, treba uzeti čovjekove ruke, prekržiti ih na prsima, staviti ih natrag, zatim ponovno naprijed i tako dalje, i ovo umjetno disanje stvarno uvijek znači da se pokušava ego-organizaciju dovesti natrag u tijelo na pravi način.

A sada pretpostavimo da netko pati od reumatizma, ili možda gihta, ili drugih naslaga u tijelu; tada treba pokušati ojačati ego-organizaciju. Zašto ljudi imaju giht ili reumatizam? Jer je ego-organizacija preslaba i ne može dovesti krv u pravo kretanje. Treba napraviti da krv bude brža. Kada krv nije u pravom stanju, kada na primjer, teče presporo, sićušni kristali se svugdje talože, i prijeđu u susjedstvo krvnih sudova. Ovi sićušni kristali sastoje se od mokraćne kiseline, i idu svugdje po tijelu, i uzrokuju giht ili reumatizam — ego-organizacija je preslaba.

Ako sada dam čovjeku pravu dozu pčelinjeg ili osinjeg otrova, njegova ego-organizacija je ojačana; samo se ne smije dati mnogo, ili ego-organizacija možda neće moći održati samu sebe. Ali ako se daje upravo koliko treba za ojačati ego tada se može doći do vrlo dobrog pripravka iz pčelinjeg ili osinjeg otrova; samo ga treba kombinirati s nekom drugom supstancom. Ove stvari su napravljene. Na primjer, stari Tartarus pripravak napravljen je na sličan način, iako od drugih supstanci.

Lijekovi se uvijek mogu pripravljeti od otrovnih supstanci, kao u ovom slučaju za jačanje ego-organizacije, ali za primjenu je neophodno znati sve o određenom pacijentu. Na primjer, netko ima giht ili reumatizam; prvo pitanje mora biti — čuje li mu se srce? odnosno, funkcionira li dobro pod utjecajem cirkulacije krvi? Ako je to slučaj, može se liječiti s otrovom pčele ili ose. Ako se srce ne čuje (ovdje treba razlikovati uznemirenje srca uzrujanošću, gdje je manje štetno) ali imate pacijenta s ozbiljnom srčanom bolešću, kada su problemi s bolešću zalisaka, tada se treba biti veoma oprezan u korištenju ovog lijeka. Pčelin ili osin otrov djeluje vrlo snažno na srčani zalisak, i kada je takvo oboljenje ovi lijekovi se ponekad ne mogu upotrijebiti. To je zašto je tako opasno govoriti općenito o nekom lijeku kao o lijeku za ovu ili onu bolest. Ali netko ima pravo reći — napravio sam izvjestan preparat, lijek; u njega sam stavio osin ili pčelin otrov (mi u stvari imamo takav preparat) kombinirano s nekom veznom supstancom,

nekom želatinoznom ili drugačijom biljnom veznom supstancom, što je zatim stavljeno u ampoule i injektirano, baš kao što je i žalac ose injektiran, jedino je reakcija na ubod pčele mnogo jača. Netko može pripremiti ovaj lijek, i nazvati ga lijekom za reumatizam.

Ali premda je tako, to nije jedina strepnja koja se ima, jer najprije treba otkriti da li pacijentovo opće zdravstveno stanje može podnijeti lijek; medikamenti koji ulaze duboko u tijelo mogu se dati tek kada je temeljito ispitano pacijentovo zdravstveno stanje. Iz tog razloga lijekovi koji duboko ulaze u tijelo smiju biti prepisani kada je temeljito ispitano stanje zdravlja pacijenta.

Kada čujemo za svakakve preparate koji se uobičajeno reklamiraju kao lijekovi za jednu ili drugu stvar, oni su obično više manje neškodljivi, i mogu biti od koristi. Mnogi od ovih preparata mogu se kupiti, i možemo se s time složiti, čak i ako imaju neugodne rezultate. Liječenje često ima neugodne posljedice, i pacijent se obično mora oporaviti od lijeka koji ga je izliječio!

Ako imamo jakog čovjeka koji ima reumatizam, to kao pravilo, nije pravi reumatizam, već uvjeti gihta, i tada, kako je g. Burle rekao, "par uboda pčele mogu vrlo povoljno djelovati na njega." On može biti izliječen jer je u stanju podnijeti reakciju. To je obično tako, da normalan čovjek koji pati od reumatizma, i daje mu se ispravna doza pčelinjeg otrova, može dobro podnijeti lijek i biti od njega izliječen. U drugu ruku, ubod pčele može uzrokovati razne upale pa prvo to treba reducirati a otrov, što je moguće više, treba biti uklonjen, u kom slučaju neće mnogo ostati za liječenje reumatizma. U slučaju normalnog čovjeka, vjerojatno će se dogoditi da nije ostalo dovoljno lijeka za liječenje reumatizma.

Ali sada razmotrimo slijedeći slučaj. Do reumatizma može doći također i na ovaj način. Čovjek možda nije veliki radnik, a ima odličan apetit. Dobro, općenito govoreći, čovjeku će srce zvučati prilično dobro ako previše ne radi i jede zdravo, sve dok situacija ne postane neizvjesna.

Srce je organ koji ima iznimnu snagu izdržljivosti, teško može biti ozbiljno oštećeno ukoliko nema nekih nasljednih tendencija, ili ako nije ozlijeđeno u mladosti; srce se može povrijediti samo nakon mnogo godina. Ali čovjek koji je teški jedač često uzima dosta alkohola sa svojim obrocima, tada je ego-organizacija previše stimulirana, i cirkulacija krvi postaje previše nasilna; srce više ne može držati korak sa svojim otkucajima. Otrovi, mokraćna kiselina, deponirana je svugdje oko njega; srce može biti jako još prilično dugo vremena, ali giht i reumatizam već vrebaju svugdje. Pod ovim okolnostima, ubod pčele može mu napraviti izvanredno dobru uslugu.

G.BURLE:

Ne znam ima li traga alkoholizma kod čovjeka kojeg sam spomenuo.

DR. STEINER:

Mislite niste ispitivali? Vidite, gospodo, kada netko ima takav lijek kao što je otrov pčele, koji je vrlo snažan, tada trebamo biti sasvim sigurni da je najveća moguća pažnja posvećena ukupnom zdravstvenom stanju pacijenta.

G. MÜLLER je izjavio da je imao napad reumatizma zbog hladnoće; tretirao ga je izlaganjem Suncu, poslije čega je nestao. Ovog ljeta ga je opet neznatno imao. On je također vjerovao da se može liječiti ubodom pčele, ali jednog nesretnog dana bio je izboden po objema nogama, i imao je oko trideset dva uboda. Jedini bolesni efekt je što je tjedan dana bio u svim duginim bojama. Otekline ne slijede uvijek; ljudska tijela su vrlo različito konstituirana. Kao što je već rečeno, netko od uboda pčele može umrijeti, dok drugi može dobiti i šezdeset uboda bez da mu srce zbog toga ubrzano kuca. Netko je otporniji od drugog.

DR. STEINER:

Kada ste dobili te mnoge ubode, da li je to bilo nakon mnogo godina rada s pčelama?

G. MÜLLER:

Mnogo godina.

DR. STEINER:

Vjerojatno se više ne sjećate kada ste prvi puta bili ubodeni. Poslije prvog puta to se počne osjećati više, ili manje. Čovjek o kojem ste nam pričali, bio je bez sumnje, uboden prvi puta. Kada je netko već imao otrov u tijelu, to jest, u krvi, on postaje sve više sposoban nositi se s njim, postaje više imun, kako se to kaže. Kada netko dobije ubod na početku pčelarenja, a inače ima zdravo srce, tada otrovi na njemu rade tako da on postaje sve manje i manje na njih osjetljiv. Ako netko zna da je jak i zdrav, može čak pustiti da bude uboden jednom ili dvaput da bi kasnije mogao biti uboden. Dugine boje pokazuju da otrov utječe jedino na kožu; krv je postala imuna. To ne zavisi samo o organizaciji, već i o tome što je prethodno ušlo u krv. Iznenaden sam da liječnik koji je pregledao ovog čovjeka o kojem ste nam pričali, nije mu rekao da drugi puta neće biti tako loše, a treću puta da će biti imun. Ali možda je njegovo srce bilo toliko loše da ne bi mogao sigurno preuzeti takav rizik. To također treba razmotriti.

I zaista danas je to opasna stvar, jer ako se liječnik jednom sretne s ovakvim stvarima, sada misli da svakog pčelara treba cijepiti prije nego počne s

pčelarstvom.

Kada čovjek ide u rat cijepljen je s svakakvim otrovima, stvar koja nikako nije preporučljiva, jer je krv tada u velikoj mjeri povrijeđena. Krv se uvijek nekako pogoršava kada se ovakve stvari stave u nju. Poslije nekog vremena ona obnovi svoju ravnotežu, krv postaje ponovno zdrava, ali je zaštićena od svježeg otrova iste prirode.

G. MÜLLER:

O trutovima i različitim vrstama jaja, dr. Steiner je rekao toliko mnogo, ali jedna stvar mu možda nije poznata. Kada se ima razloga vjerovati da je kolonija zdrava, može biti vrijeme kada je Kraljica inferiorna, ili je suviše stara, i sva jaja što položi daju trutove. Poslije mnogo godina iskustva on je uvjeren da je Kraljica, kada nije dobra ili je previše stara, još sposobna polagati jaja, od kojih su neka dobra, ali većina proizvodi trutove.

Zatim o medu; kako pčela u stvari radi med, i da li joj pčelar ne bi trebao pomagati dohranom šećerom. Iz onog što je ovdje rečeno, izgleda da pčelar ne bi trebao koristiti šećer; izgleda da će bilo tko ako hrani pčele šećerom staviti svoje ime na crnu listu. Točno je da se mogu imati loša iskustva prehranom stranim medom.

DR. STEINER:

Prirodno, sasvim je ispravno reći da se ne dobije isti proizvod ako se umjetno prehranjuje šećerom. Ako netko voli uzimati šećer s medom može ga sam dodati. Baš kao što netko ne vodni vino koje nudi ljudima na temelju toga da ga ne bi trebali piti tako jakog, nudi se ono što piše na naljepnici. Najbolja stvar kod meda je međusobna kontrola pčelara, jer oni najbolje razumiju stvar. S obzirom na trutove, želio bih reći ovo. Zasižno se može sumnjati da Kraljica nije propisno oplođena; pojavljuje se previše trutova. Ako se ne želi pustiti stvar pčelama da je srede, nešto se može napraviti pomoću posebne prehrane, (ovakvi pokusi su rađeni) leglo tada izlazi ranije, t.j., poslije dvadeset — dvadeset dva dana, umjesto dvadeset tri — dvadeset četiri dana, Trutovi se tada javljaju nekako pospani, ali ipak približno slični radilicama. Ovako se sigurno ne može dugo nastaviti; to je samo primjer kako djeluju vremenski periodi.

Ovakve stvari, međutim, nisu napravljene u praktičnom pčelarstvu, zasižno se može izjaviti da mnogo toga zavisi o hranjenju, i neporecivo je da se pčela koja neregularno leže jaja može razviti od radilice, premda to naravno neće biti prava Kraljica. Sve ove stvari pokazuju kako su ova stvorenja spremna za transformaciju, ali ovakve stvari nemaju veliku vrijednost u praktičnom pčelarstvu.

G. MÜLLER:

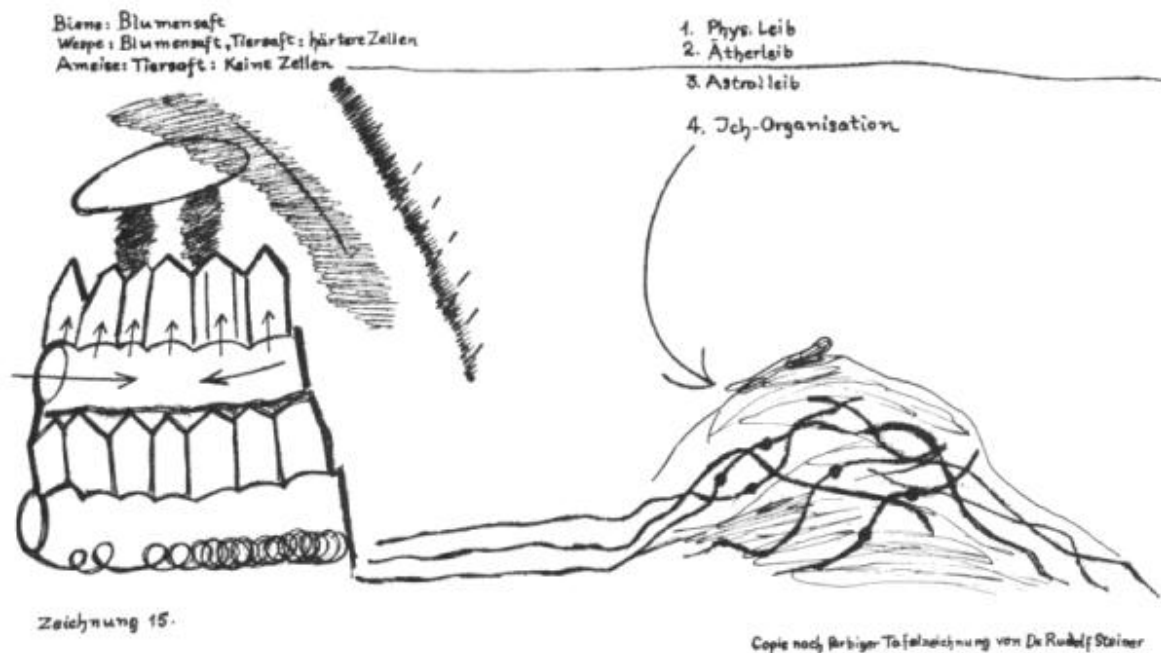
Netko ih zove "namješteni radnici;" to je bolest u koloniji.

DR. STEINER:

U praktičnom pčelarstvu to nije od veće važnosti, ali posebnom prehranom, kolonija je sposobna napraviti pčelu koja polaže jaja iz obične radilice. To je vrsta bolesti. Kolonija je u sebi jedinstvena, a onda je kolonija bolesna. Ako uzmete gusku i previše je hranite dok jetra ne postane prevelika, tada je cijeli organizam bolestan. Ako radilica postane polagač jaja, to je previše razvijena radilica, ali na cijelu koloniju tada treba gledati kao na bolesnu.

Možda vam se kasnije javi još neko pitanje, onda se možemo vratiti na njega. U međuvremenu ću dodati par riječi kao odgovor na pitanje koje je pitao g. Dollinger.

Možemo jasno razlikovati one insekte koji su u širem smislu kao pčele, pčele, ose, i mravi. Ova mala stvorenja su međusobno povezana, i već sam vam ispričao zanimljivu priču o osama koje polažu njihova jaja na drveću i sličnim mjestima. Dalje sam objasnio kako se odigrava neka vrsta unutarne pripreme meda preko ovih osa. Postoje i druge vrste osa osim ovih, koje više slične pčelama pošto rade neku vrstu medenog saća. Postoje, na primjer, zanimljiva osa koja gradi na slijedeći način: kada nađe prilično krut list na nekoj grani, donosi male komadiće koje odgrize sa kore susjednih stabala, ili neku sličnu supstancu; ona je prožima sa svojom pljuvačkom, a zatim nastavlja graditi brojne male strukiće koje kači na list. Kada je završila s ovim privitcima osa nastavlja raditi, miješajući te supstance s pljuvačkom i gradeći na ovim strukićima nešto vrlo slično pojedinoj ćeliji medenog saća. Poblížim uvidom u ovu supstancu, međutim, ona izgleda drugačije. Medeno saće, kao što znate, napravljeno je od voska, ali kada uzmete komad ovog osinjeg saća on ima sivkastu boju, vrlo je slična onom što mi izrađujemo kao papir. To je u stvari vrsta papirne kaše. Zatim je dodan drugi, treći, četvrti komad i spušten tamo.

Kada su jaja odložena u ove ćelije, ona su prekrivena, ali za vrijeme polaganja, osa na vrlo osobit način, pravi vrstu petlje od svoj papira, (Dijagram 15) i zatim ponovno vrstu poklopca s otvorom na jednoj strani kao otvor za letenje, tako da osa može ići unutra i vani i pristupiti ovim malim ćelijama, Zatim se dodaje još redova ćelija, prekriva, ponovno petlja, poklopac i otvor za letenje, i tako dalje, dok ne bude prilično duga šiška, kao šiška bora. Ose grade sebi ovu strukturu kao šiška iz papira, i u svojim odvojenim dijelovima to je slično gnijezdu legla kod pčela. Ostala osinja gnijezda su, kao što znate, prekrivena vrstom kože, i imaju mnogo različitih formi.

Samo razmislite što se ovdje zbiva. Ako me pitate što radi pčela da bi napravila voštanu ćeliju, tada moram reći da pčela skuplja što joj treba od cvijeća, od cvjetajućih biljaka, i što je slične prirode od drveća, ali bez interesa za koru, ili drvene supstance. Pčela skuplja samo ono što je cvjetajuće prirode, ili dosta rjeđe što je kao list po svojoj prirodi. Jedino kada ovi viši insekti kao što su pčele idu na ono što nije cvjetajuće prirode (na drvene dijelove i slično oni ne idu) je kada idu na supstancu koja im u određeno vrijeme izgleda iznimno ukusno. Pčele ovo svakako rade mnogo manje nego ose, a posebno nego mravi. Premda mravi i ose koriste ono što je drvenasto za njihova gnijezda, veoma uživaju u sokovima koji su izlučeni prvenstveno od lisne uši: To je stvarno zanimljivo. Što su čvršće supstance što ih ova stvorenja koriste za svoje strukture, to više uživaju ne samo u nektaru koji je unutar cvijeta, već i nečemu što je na cvijetu ili listu, naime, lisnoj uši. To su stvarno plemenita stvorenja, (oprostite mi ako koristim jezik mrava, u ljudskom govoru ne mogu to isto reći), lisna uš je za mrava plemenita životinja. Ona je potpuno cvjetna; ona je zaista najfiniji med

na svijetu. Ose također razlikuju okus lisne uši. Međutim kada smo kod mrava, koji ne mogu praviti istu vrstu gnijezda kao ose, oni moraju raditi sasvim različito. Mravi čine hrpice na zemlji, i ove hrpe imaju mnoge prolaze unutar sebe, cijeli labirint prolaza kroz koje mravi nose sve što na putu trebaju od čvršćih supstanci od kore ili ljuske drveća. Iznad svega, mravi vole mrtve dijelove drveta, i te materijale koriste za nastavak svoje gradnje, gomilajući ih s djelićima tla. Oni uglavnom posjećuju panjeve drveća koje je odsječeno, birajući ono što trebaju od čvršće jezgre i odnoseći to za svoja gnijezda.

Dakle mravi koriste najčvršće supstance, i ne mogu razraditi svoje građevine kao strukture ćelija. Vidite, pčele koriste supstance koje su unutar biljaka; s njima grade svoje voštane ćelije, i tako su ipak ovisne o sokovima svijeta za svoju hranu, o polenu na primjer, i sokovitim supstancama cvijeta. U slučaju osa, to je već čvršći materijal kojeg trebaju za gradnju svojih ćelija, ali je u isto vrijeme, tanji i lomljiviji od medenog saća, premda je kao supstanca čvršći.

Osi se može sviđati okus lisne uši, ali se usprkos tome ona hrani također, kao pčela, onim što je sadržano u biljci. Mravi se uglavnom koriste ovim čvrstim materijalom s kojim mogu samo raditi tunele u zemlji, konstruirajući male duplje bez ikakvog saća ili ćelija. Posebno vole lisne uši; čak ih i hvataju i odnose u svoje nastambe; njih se može naći u mravljim hrpicama. To je stvarno zanimljivo. Kada idete u selo vidite red kuća, a iza njih štale gdje su krave mljekarice; mravi imaju baš isti plan. Kroz mravlju gomilu naći ćete male prostore gdje su smještene lisne uši, jer su one za mrave krave koje daju mlijeko. To je samo sve manjeg opsega, jer tamo ćete naći male štale, a lisne uši su krave. Mravi idu do njih i povuku ih svojim antenama; to je iznimno ugodno za lisne uši, i one izluče svoj sok kojeg mravi sada apsorbiraju. S ovom sokom lisne uši mravi primaju najvitalniji element njihove ishrane, jer lisne uši daju ovaj sok kada ih mravi pomuzu. To je stvarno kao i kod krave, samo kravu treba povući mnogo jače. Lisne uši su mravi pokupili s biljaka, i dobro brinu za njih, tako da zaista moramo reći da je sjajno za ova mala stvorenja ako je brežuljak mrava u susjedstvu, i da ih mravi odnesu i koriste u njihovim malim štalicama. U mudrom aranžmanu Prirode sasvim malu trgovinu krava mravi vode s lisnim ušima.

Dakle vidite, gospodo, koji koriste samo tvrde supstance za svoja staništa, ne mogu više biti zadovoljni sa čistim sokom biljaka za svoju hranu; moraju uzeti za hranu ono što je biljni sok već dao životinji. Dakle treba reći: kod pčela je čisti sok biljke dovoljan za prehranu; ose trebaju oboje cvjetni sok i životinjski sok, stoga imaju jaču strukturu ljuski. U slučaju mrava njihova prehrana je samo životinjski sok; stoga uopće nemaju konstrukcije ćelija. Mrav više nema snagu za gradnju ćelija. Čak i kada uzima nešto od cvijeća još uvijek treba tu supstancu iz malih štalica, inače ne može živjeti.

Vidite kako su zanimljivi odnosi koji postoje između cvijeća i ovih stvorenja. Pčele od cvijeća moraju koristiti čisti sok; ose, a naročito mravi, moraju najprije pustiti da cvjetni sokovi prođu kroz životinju da bi ih mogli koristiti u prehrani. Kao rezultat toga,

oni mogu u građenju svojih kuća, koristiti ono što više nije sok u biljci. Postoji zaista velika razlika između voštanog medenog saća pčele, papirnatog gnijezda ose, i strukture koju grade mravi koja se može napraviti jedino iz vanjskog materijala, i ne može se dovesti do stupnja ćelije. Iz ovog razloga njihova hrana mora biti toliko različita.

U subotu moram ići u Schaffhausen, i neće biti predavanja; javiti ću vam kada će biti slijedeće.

PREDAVANJE VIII Dornach, 15. 12. 1923.

Dobro jutro, gospodo!

Danas ću nastaviti s predmetom s kojom smo se bavili zadnji put u odgovoru na pitanje g. Dollingera. Ako se pojavi nešto drugo, možemo i to razmatrati također.

U mom odgovoru na pitanje g. Dollingera, govorio sam o mravima, i kako su ova stvorenja, pčele, ose i mravi međusobno povezana, premda su im načini života sasvim različiti. Uzevši tu činjenicu kao našu polaznu točku, možemo zaista mnogo naučiti o cjelokupnom domaćinstvu Prirode, jer što više razumijemo ova mala stvorenja i njihove načine, više uviđamo kako je mudro reguliran njihov rad, i sve što mogu postići u oblasti Prirode.

Zadnji puta, rekao sam vam kako mravi rade njihova gnijezda, bilo da grade humke od samog tla, ili sakupljaju sićušne djeliće mrtvog drva, ili od drva koje je postalo dosta tvrdo, i više nije živo; također i od raznih drugih supstanci koje miješaju zajedno. Unutar ovih mravljih brežuljaka su bezbrojni prolazi, duž kojih se mravi kreću u procesiji, cijelo domaćinstvo. Vidi ih se kako izlaze na izlazima, pretražujući svoje okruženje, i sakupljajući ono što trebaju. Ponekad se međutim, događa da ova stvorenja ne grade odmah humak, već koriste nešto pogodno što je već tu. Možda, na primjer, stablo je posječeno a panj je ostao; kolonija mravi dolazi i unutra pravi malu dvoranu, izdubljuje vani, i čini svakakve prolaze i svoje izlaze. Tada možda, nabace malo zemlje, naprave prolaz, zatim drugi, onda treći i tako dalje, i pomoću ovih prolaza sve je međusobno povezano.

Vidite, reći da je sve ovo zbog instinkta ovih stvorenja može biti u redu, ali time nije mnogo rečeno, jer kada se stvorenja ne mogu koristiti panjem stabla, ona grade pješčani humak; kada nađu pogodan panj, tada tako uredi stvari da uštede na radu koji bi bio potreban da naprave brdašce. Mala stvorenja se prilagođavaju pojedinoj situaciji, i postaje vrlo teško izjaviti da je to zbog instinkta. To bi im samo omogućilo da sve rade u skladu s instinktom; ali ona se u stvari prilagođavaju vanjskim okolnostima. To je važna stvar.

Ovdje, u našoj zemlji, ne događa se često, ali što se ide dalje prema jugu mravi prave

veće neprilike. Zamislite kuću, i na jednom njenom kutu, bez da je vlasnik išta primjerio, mravi su se skupili; donijeli su svakakve stvari, djeliće zemlje, sićušne fragmente drva, i u nekom kutu na koji se ne obazire kod čišćenja, napravili malo boravište koje nitko nije primijetio. Odatle rade prolaze u kuhinju, u ostavu, slijedeći najzamršenije putove, i odnoseći sve što trebaju za hranu ili u druge svrhe, iz kuhinje ili ostave. To se može dogoditi u južnim zemljama, i kuća može biti prilično prožeta kolonijom mrava bez da itko tko tamo živi zna da su im mravi kolege stanovnici, dok ne otkriju slučajno, ili pogledom, da je nešto od zalihe na ormariću grickano, a do pravog izvora se dolazi jedino slijedeći tragove. Ovdje ponovno, ne dolazimo daleko govoreći o samom instinktu, jer bi tada morali reći da je Priroda dala ovim stvorenjima instinkt da uzmu svoje boravište upravo u toj kući; ono što su tamo izgradili mora biti prilagođeno upravo za tu kuću.

Ali vidite, ova stvorenja ne rade samo iz instinkta; u tome što rade postoji mudrost. Ako testirate pojedinog mrava, sigurno nećete doći do zaključka da je posebno mudar, jer ono što radi kada je odvojen od kolonije, ili ono na što ga se može prisiliti da radi, ne otkriva nikakvu posebnu mudrost. Tada počinjemo shvaćati da nije pojedini mrav to što ima razum, već cijela kolonija mrava kao cjelina; kolonija pčela je, na primjer, mudra u ovom smislu. Pojedini mrav kolonije nema individualnu inteligenciju, i iz tog razloga rad izvršava cijela kolonija na iznimno interesantan način. Ima, nadalje, mnogo drugih zanimljivih događanja unutar ovih mravljih humaka. Postoji, na primjer, vrsta mrava koja radi slijedeće: ponegdje na zemlji rade vrstu zida (crtanje na ploči); ovdje je podignut; ovdje, formira krug na okolnoj zemlji, ovdje, iskopa rupu. Unutra su mravi. Ponekad je otvor na vrhu, kao krater vulkana; unutra su mnogi prolazi sa svojim izlazima.

Ovi mravi sada rade nešto osobito. Unište svu travu i biljke koje rastu okolo, s izuzetkom jedne posebne vrste trave. Sva ostala trava je uništena, čak s vremenom, sve ostale biljke. Dakle, u centru imamo nekakvo brdašće, a svuda okolo izgleda kao da je tlo vrlo fino popločano. Pošto su mravi sve odstranili, tlo je postalo vrlo kompaktno, i vrlo je tvrdo. Imamo mravlji humak, i svugdje okolo glatko popločano, gotovo kao asfalt, ali ipak svjetlije.

Mravi zatim traže svuda okolo i sakupljaju određenu vrstu trave koju zatim uzgajaju. Čim vjetar donese ostalo sjemenje, oni režu nove biljke u trenutku kada počinju rasti; neće ih biti na mjestu koje su napravili toliko glatkim, i u cijelom okolnom području ničemu nije dopušteno rasti osim ovoj posebnoj vrsti trave. Mravi su utemeljili vlastito malo imanje, takoreći, i uredno uzgajaju vrstu trave koja im najbolje služi; ne dopuštaju da tamo raste ništa drugo; sve druge biljke su odsječene. Trava kojoj dopuštaju da raste postaje po karakteru nešto sasvim drugo od iste trave koja raste daleko, gdje, na primjer, raste na rastresitom tlu. Na očvrslom tlu koje su mravi napravili, uzgojena trava ima prilično čvrsto sjemenje, tvrdo kao kamen. Mogu se pronaći ovi mravlji humci. Oko njih je uredna mala farma, i mravi su angažirani u poljodjelstvu. Darwin, koji je posebno promatrao ove stvari, zove to tako. Na tlu se nalazi vrlo tvrdo sjemenje kao mala zrna kukuruza, i kada je sve gotovo, mravi izlaze,

odgrizu vrhove, i nose ih u svoje boravište. Neko vrijeme stoje unutra; ne vidi ih se, ali oni su unutra prilično zaposleni. Sve što im nije potrebno, kao male stabljike koje su još zakačene na tvrdo sjemenje, oni odgrizu, a poslije opet izlaze i prolaze svuda, i izbacuju sve što ne žele, zadržavajući u svojim humcima samo sjeme tvrdo poput silicija. Oni ih djelomično koriste kao hranu, grizući ih svojim vrlo jakim zubima, ili ih koriste za svoje građevine. Sve što ne mogu koristiti oni izbace vani. Napokon, mi ljudi činimo sasvim isto. Ovi farmerski mravi snabdiju se svime što im treba na vrlo lijep način!

Zaista se treba upitati: što se stvarno tamo odvija? U stvari, došlo se do potpuno nove vrste trave. Ovo sjeme tvrdo poput silicija ne može se nigdje drugdje naći. Nju proizvode samo mravi, i mravi dalje rade na njoj. Što se onda stvarno tamo zbiva?

Prije nego ovo razmotrimo, pitanju ćemo prići s druge strane. Vratimo se na ose, među kojim sam rekao da, nalazimo stvorenja koja polažu svoja jaja na listovima, i na kori drveta; onda se formiraju orašiči iz kojih izlaze mlade ose. Ali mogu se dogoditi i druge stvari. Postoje izvjesne gusjenice koje izgledaju ovako (crtanje na ploči). Svi ih znate; ove gusjenice su prekrivene vunastim dlakama, sa dosta bodljikavim vunastim dlakama. Ovim se gusjenicama može dogoditi slijedeće. Jedna ili više osa posebne vrste jednostavno umetnu svoja jaja u gusjenicu, i kada jaje sazrije ličinke izmle vani. Pčele, i drugi takvi insekti, svi se na početku pojavljuju kao larve, također i mravi. Znao kako, kada očistite hrpu mrava, nalazite bijela, takozvana mravlja jaja, koja se daju pticama u krlatkama. Ona međutim, nisu jaja, već ličinke koje su izmiljele vani iz jaja. Nije ispravno zvati ih jajima.

Sada kada ose polažu svoja jaja u gusjenicu, to je stvarno izvanredno. Kao što sam već rekao, ove ličinke kada se tek izlegu veoma su gladne, i u gusjenici ih ima dosta. To je stvarno izvanredno, jer ako bi jedna od ličinki počela jesti stomak gusjenice, cijela stvar oko razvoja osa bi završila, jer gusjenica ne može živjeti ako bilo koji organ, oko, ili vezan uz srce ili probavu, bude pojeden. Tada bi se stvari završile. Ali ove sićušne ličinke pokazuju svoju inteligenciju time što ne grizu, ili se hrane nekim vitalnim organom, već jedući samo one organe koji mogu biti ozlijeđeni duže vremena. Gusjenica ne umire, ona je bolesna; ali ličinke ose mogu je nastaviti proždirati. To je najmudrije uređeno tako da ličinke ose ne grizu bilo što što bi moglo fatalno ozlijediti gusjenicu. Moguće, da ste vidjeli kako ove larve izlaze u gusjenici kada sazriju? Gusjenica je bila njihova pomajka, hraneći cijelo gnijezdo svojim tijelom. Sada se izvlače, dalje razvijaju, i traže svoju hranu od biljaka. Kada su potpuno razvijene, jaja se ponovno polažu u sličnu gusjenicu.

Mogli biste dobro reći da ima nešto iznimno pametno u svemu ovom, i zaista, kao što sam već rekao, što se više promatraju ove stvari, one više bude najdublje divljenje. Ne može se drugačije; čudo se rasplamsava, i pitamo se o značenju ovih stvari.

Ako bi netko otkrio njihovo značenje, prvo bi morao reći; imamo biljke koje rastu iz

zemlje; imamo gusjenice. Zatim se pojavljuju ovi insekti, i jedu od cvijeća, i gusjenica, i onda se reproduciraju. Tako to ide, opet i opet ispočetka. Nama ljudima izgleda kao da bi taj cijeli svijet insekata mogao uopće niti ne postojati. Prirodno, kao ljudska bića, kada ugledamo pčelu, kažemo; pčele nam daju med, prema tome pčelarstvo nam je korisno. Vrlo dobro; ali to je s točke gledišta čovjeka. Ako su pčele otimači, i samo uzimaju nektar od cvijeća, a zatim mi ljudi koristimo med za našu prehranu, ili kao lijek, tada je to sve za nas prednost. Ali sa točke gledišta cvijeća, to izgleda kao čista pljačka u kojoj mi, kao ljudi, imamo udjela. Pitanje je dakle, da li bi sa točke gledišta cvijeća trebalo reći, takoreći; tamo su oni pljačkaši, pčele, ose i mravi koji nam otimaju naše sokove; moramo više bujati ako nećemo ostati bez soka.

Vidite, gospodo, to je stajalište koje čovjek obično ima u odnosu na cvijeće. Ali to nije tako; to nikako nije tako. Stvari su potpuno različite. Kada gledamo neki cvijet, i kako insekt, recimo pčela, siše sokove cvijeća, ili cvijeta vrbe, treba sebi reći: kako bi to bilo za biljku kada pčela, ili osa ili neki drugi insekt, ne bi došao sisati taj nektar? Kako bi onda bilo?

Na to je pitanje naravno mnogo teže odgovoriti nego na ono o samoj pljački, jer treba gledati duboko u samo domaćinstvo Prirode. Nije moguće doći do pravog zaključka osim ako nismo sposobni gledati natrag na ranije stupnjeve zemaljske evolucije. Vidite, zemlja nije uvijek bila ista kao što je danas. Da je zemlja uvijek bila kakva je danas, kada nalazimo mrtve vapnenačke stijene, mrtvi kvarc, ili škrljac, i tako dalje; kada nalazimo izrastanje iz današnjih sjemenki, biljke, kada nalazimo životinje. Da je zemlja uvijek bila ovakva, sve što danas vidimo ne bi postojalo, ne bi uopće bilo tu! Oni koji počinju svoju znanost na osnovu onog što postoji danas, odaju se potpunoj iluziji.

Onaj tko bi tražio sve misterije, sve zakone zemlje samo u onome u čemu ih traži moderna znanost, to je kao da stanovnik Marsa siđe na zemlju, koji nema pojma o živućem čovjeku, koji samo dođe u mrtvačnicu i tamo vidi mrtvog čovjeka. Mrtvi tu ne bi uopće mogli biti da prethodno nisu bili živi ljudi. Stanovnik Marsa koji nije nikada vidio živućeg čovjeka, i vidio je samo mrtvog, prvo bi morao biti odveden do živućeg čovjeka; tada bi on mogao reći — "Da, sada razumijem zašto mrtvi imaju ovaj oblik; prije to nisam razumio, pošto nisam poznavao živu formu koja je prethodila mrtvoj." Dakle, treba se vratiti na ranije uvjete da bi znali zakone zemaljske evolucije. Zemlja je davno prije imala vrlo različit oblik; O tome sam govorio kao o Mjesečevim uvjetima, i u mojoj knjizi, "Kratak pregled okultne znanosti," također se zovu Mjesečevi uvjeti, pošto je sadašnji Mjesec ostatak ove drevne zemlje. Ostali stupnjevi evolucije prethodili su ovom od Mjeseca. Zemlja se transformirala; originalno je bila u potpunosti različita.

Zemlja je jednom bila na tom stupnju da biljke i insekti kakve imamo danas, uopće nisu postojali. Materija je, gospodo, bila ovakva; bila je, recimo, nešto što se može uspoređivati s zemljom danas. Iz toga su rasli biljkoliki oblici, ali biljkoliki oblici koji su

se neprestano mijenjali, koji su neprestano uzimali druge oblike, kako to rade oblaci, na primjer. Tada su takvi oblaci bili u okruženju zemlje, ali oni nisu bili oblaci kao ovi što ih vidimo danas, koji su mrtvi, ili barem izgledaju mrtvi; bili su živi oblaci, živi kao što je današnje cvijeće. Ako možete sebi predočiti da naši oblaci mogu postati živi i poprimiti zelenkastu boju, tada imate predodžbu o biljnom carstvu to vremena.

Današnja gospoda znanstvenici imaju vrlo čudne predodžbe o ovim stvarima. Bio je nedavno najsmješniji članak u novinama. Još jednom je došlo do znanstvenog otkrića, sasvim na moderan način. To je bilo zbilja apsurdno! Izjavljeno je da ako se pripremi na određeni način, mlijeko je lijek za skorbut, vrlo ružnu bolest. Dakle, gospodo, što današnji znanstvenici rade? Već sam se osvrtao na ovo. Oni analiziraju mlijeko. Zatim utvrde da mlijeko sadrži te i te kemijske komponente. Ali ja sam vam također rekao da netko može hraniti miševе s kemijskim supstancama koje se nalaze u mlijeku, ali ako im se daje samo to, miševi uginu za par dana. Bungeovi učenici su ovo potvrdili, (vidi prethodno spominjani članak u "Schweizerische Bienenzeitung") i samo rekli; "Dakle, da, postoji životna supstanca u mlijeku, također i u medu, Vitamin." Sjećate se, kako sam prije rekao, može se jednako tako kazati "poezija dolazi iz siromaštva," kao i ono što je tu rečeno, "u njemu je Vitamin."

Dakle gospodo, došlo se do važnog otkrića, u mlijeku postoje različite supstance, one imaju vrlo komplicirana imena i mlijeko je kada se pripremi na poseban način, lijek za skorbut. Zatim su na istinski učen način napravljena istraživanja da se vidi može li se liječiti skorbut ako se pacijentu daju samo sve one stvari sa učenim imenima koje mlijeko sadržava. Nisu uopće bili izliječeni s bilo kojom od ovih supstanci. Ali kada su prisutne sve (u posebno pripremljenom mlijeku) tada je skorbut izliječen. Ni jedna komponenta sama ne liječi, samo sve zajedno. Dakle kažu znanstvenici sami sebi; što ostaje kada se odstrane sve komponente? Što je tada preostalo? Jer sada smo ih sve eliminirali. Oni ne priznaju da ove komponente imaju eteričko tijelo, oni računaju da su sve odstranili, i što preostaje?

"Vitamin!" Vitamin koji mora biti da liječi skorbut ne može se naći unutar komponenti. Gdje je dakle on? Tako oni sada čine lijepu priču — mora biti u vodi mlijeka! Prema tome, lijek za skorbut je voda! Ovo je stvarno apsurdno, ali to su danas učene stvari. Jer ako bi voda sadržavala vitamin, tada bi se s našim učenjem trebali popeti do oblaka. Trebali bi pogledati oko sebe i reći: "Voda je svugdje i vitamin je u vodi." Ali tada bi bili na stupnju na kojem je zemlja jednom bila. Jedino što danas, to više nije tako. Tamo je bio biljni život, živi biljni prekrivač, i ovaj živi biljni prekrivač je bio oplođen iz svih smjerova iz okruženja. Tada nije bilo posebnih životinja, osa na primjer, već je iz okolnih regija tamo došla supstanca koja je bila životinjske prirode. Naša je zemlja bila jednom u takvim uvjetima da je bila okružena oblacima koji su unutar sebe imali biljni život; iz periferije, pristupali su drugi oblaci i oplođivali ih; ovi oblaci su imali životinjsku prirodu. Od kozmičkih prostora dolazi životinjska priroda; od zemlje esencija bića biljke cvjeta prema gore.

Sve se ovo promijenilo. Biljke su postale naše biljke s jasnim konturama koje rastu iz zemlje, više ne formiraju velike oblake. Ali unutar biljaka ostala je težnja za primanje utjecaja izvana. Ovdje imamo ružu koja raste iz zemlje; ovdje ružinu laticu, ovdje drugu, zatim treću i tako dalje. Sada dolazi osa. Osa odmah uzima komad van iz ružine latice, odnosi u svoje gnijezdo, i koristi za građenje, ili je daje svojim mladima kao hranu. Komad ružine latice jednostavno je izvučen od ose, i odnesen tamo, Dobro, kao što sam prije rekao, naši grmovi ruža nisu više oblaci: postale su jasno oblikovane stvari. Ali ono što je jednom živjelo u njima, što je bilo jednom ujedinjeno sa svime što je ušlo kroz esenciju animalnog života, to je preostalo unutar ružinih listova i cvjetova. To je tamo unutar njih. Kod svake ruže je ono što neophodno mora na neki način biti oplodeno izvana, iz cijelog okruženja.

Vidite, gospodo, ono što cvijeće treba, što stvarno treba, također je i supstanca koja igra važnu ulogu u ljudskom tijelu. Kada proučavate ljudsko tijelo u njemu se mogu naći najrazličitije supstance. Ali svugdje u ljudskom tijelu ove supstance su transformirane u nešto što je, u određenim količinama, uvijek prisutno unutar ljudskog tijela i potrebno mu je. Ta supstanca je mravlja kiselina.

Ako idete na mravlji humak, skupite par mrava i stisnete ih, dobijete sok. Ovaj sok sadrži mravlju kiselinu i malo alkohola. On je unutar mravi. Ali ovaj sok je također vrlo fino distribuiran kroz vaše tijelo. Što god jeli tijekom svog života uvijek je transformirano u mravlju kiselinu, ne naravno, ekskluzivno, jer ima također i drugih supstanci, već u malim količinama. Ova mravlja kiselina prožima cijelo vaše tijelo. Kada ste bolesni, i nemate dovoljno mravlje kiseline unutar sebe, to je za vaše tijelo ozbiljna stvar, jer ono tada ima tendenciju, upravo zato što nemate dovoljno mravlje kiseline unutar sebe, (i ovdje opet dolazim do pitanja g. Müllera, u odgovor na njega) vaše tijelo ima tendenciju postati naduveno, ili reumatično. Razvija previše mokraćne kiseline, a premalo mravlje kiseline. Mravi također u svojim tijelima imaju ovu supstancu koju treba i ljudsko tijelo. Ova mravlja kiselina je, gospodo, zaista nešto što koristi cijela Priroda, U stvari ne može se naći kora ni jednog stabla koje ne sadrži nešto mravlje kiseline. Mravlja kiselina je svugdje u stablu, baš kao što je i u ljudskom tijelu. U svakom listu, svugdje mora biti mravlja kiselina.

Ali samo mravlja kiselina nije ono što treba biti tamo, već također i nešto što je srodno s njom, i kasnije postaje otrov pčele. Svi ovi insekti unutar sebe sadrže određenu supstancu koja je otrovna. Ako nekog ubode pčela, dobije upalu; ako ga ubode osa, ponekad je i gore. Ubod ose može biti dosta nezgodan. Brehm opisuje kako ovi insekti mogu igrati nezgodnu ulogu kod ljudi i životinja.

Dogodilo se da je veće stado krava izvedeno vani na ispašu, i da je pašnjak bio pun osinjih gnijezda. Pastirski pas trči okolo; napokon pastirski pas podivlja, juri okolo kao ludi pas, i nitko ne zna što se dogodilo. Najbrže što može pas pojuri u susjedni potok, bacajući se u vodu, i tresu se. Mladića je to uznemirilo, i odlazi spasiti psa. On ne skoči u vodu, već mu pokušava pomoći s obale. Prilično nesretno ugazi na gnijezdo, kao što je vjerojatno i pas prije napravio, i ose ubodu i njega, i on počinje juriti okolo kao luđak, i konačno skoči u vodu. I sada, pošto je pas nestao, i pastir je nestao, u stadu

krava dolazi do konfuzije. I krave koje gaze po gnijezdu također su ubodene, i ponašaju se kao lude. Konačno, većina stada je također u potoku — kao da su sve lude.

Vidite, ubodi insekata mogu veoma poremetiti stvari. Sva ova stvorenja imaju u sebi otrov; čak i kad mrav nekog ubode, uzrokuje malu upalicu jer je u ranu injektirao malo mravlje kiseline. Ova mravlja kiselina, nadalje, prisutna je u svim živim stvarima u pravoj razrijeđenosti. Kada ne bi bilo mrava, pčela i osa, koji pripremaju ove otrove, što bi se dogodilo?

Istinski, gospodo, ista stvar koja bi se dogodila kod razmnožavanja ljudske rase kada bi svima muškarcima bile odsječene glave, i na zemlji ostale samo žene. Čovječanstvo više ne bi moglo postojati, jer ljudsko sjeme više ne bi bilo tu. Dakle, ova stvorenja dodatno sva imaju sjeme, ali ona pored toga trebaju za svoje postojanje ono što dolazi od ovih otrova, jer su ovi otrovi preostali od onog što je jednom bilo u cijelom okruženju. U najfinijem stanju razrijeđenosti, pčelin otrov, osin otrov, mravlji otrov, jednom se spustio na biljke iz kozmičkih prostora, i ostatak je još prisutan danas. Dakle kada vidite pčelu na nekoj vrbi ili na nekom cvijeću, ne smijete reći: insekt želi samo pljačkati cvijet ili nešto slično; već morate reći: kada mala pčela sjedi tamo i siše, cvijet je toliko zadovoljan da pušta da njegov sok teče do točke gdje pčela siše. Dok pčela uzima nešto od cvijeta, pčelin ili osin otrov teče od pčele prema cvijetu. Od osa, osin otrov teče, i posebno kada mrav napada iverak koji više nema života, mravlja kiselina teče unutra. Ako mrav posjeti cvijet, tada se sok cvijeta ujedini s mravljom kiselinom. To je neophodno.

Kada se ove stvari ne bi događale, ako pčele, ose i mravi ne bi postojali i stalno napadali biljke i grizli u njih, tada neophodna mravlja kiselina, neophodni otrovi, ne bi utjecali u cvijeće, i biljke bi s vremenom izumrle.

Vidite, supstance koje se obično nazivaju životne supstance, visoko su cijenjene od čovjeka; ipak to su upravo ove supstance koje su stvarno životne supstance. Ako imamo smrtonosnu buniku, unutar nje je otrov, vrlo snažan. Ali što je smrtonosna bunika? Ona sakuplja duhovnost iz svjetskog okruženja. Otrovi se sakupljaju iz duhovnog; iz tog razloga oni su lijekovi. Fundamentalno govoreći, cvijeće obolijeva preko životnih supstanci, a male pčele, ose i mravi, stalno rade kao mali liječnici donoseći mu mravlju kiselinu koju treba, i u isto vrijeme, liječeći ih. Tako je opet sve izliječeno.

Pčele, ose i mravi nisu samo pljačkaši, jer u isto vrijeme biljkama donose život.

Tako je isto čak i s gusjenicama koje bi izumrle, i nakon nekog vremena ni jedna ne bi ostala. Vjerojatno biste rekli da ne bi bilo neke štete ako bi nestale sve gusjenice; ali s njima se hrane ptice. Kroz cijelu Prirodu postoje ove unutarne povezanosti. Kada vidimo, na primjer, kako mravi sve prožimaju sa svojom mravljom kiselinom, gledamo

u cijelo domaćinstvo Prirode i njenu veličanstvenost. Svugdje se događaju stvari koje su esencijalne za održavanje života, i svijeta.

Vidite, ovdje je stablo, i stablo ima koru. Kora odumre kada posiječem drvo; zatim se raspadne. Ljudi kažu: "Dobro, neka istrune." Samo pokušajte zamisliti svu trulež u šumi, palo lišće i tako dalje, unutar tjeka godine! Čovjek je voljan pustiti sve da istrune, ali Priroda nalaže drugačije. Svugdje su mravlji humci, i od tih mravljih humaka mravlja kiselina ulazi u tlo i u šumu. Kada imate oboje šumsko tlo i mravlje humke, to je isto kao da dodate čašu vode i u nju dodate kap nečega; to odmah utječe na sav sadržaj. Ako stavite sol, sva voda odmah postaje slana. Ako imate mravlji humak tada mravlja kiselina odmah ide u šumsko tlo, i sve tlo koje se već raspada zasićeno je ovom mravljom kiselinom.

To nije samo u unutarnjim dijelovima živih biljaka, i u još živućim gusjenicama da mravlja kiselina prodire dok pčela sjedi na cvijetu, a cvijet apsorbira ono što prima od pčele. Sve ove stvari mogu se naučiti samo pomoću duhovne znanosti; drugu vrstu znanosti zanima samo ono što pčela uzima od cvijeća. Ali pčele nikada ne bi mogle tisućama godina sjediti na cvijeću ako ga ne bi gajile ubadanjem u njega.

Tako je također s beživotnim supstancama drveća. Čak i fizička znanost kakva je danas, zaključuje da će zemlja jednog dana biti sasvim mrtva. Zaista bi bilo tako, jer bi do takvog stanja eventualno moglo doći kada truljenje bude prevladavalo, kada će zemlja biti mrtva. Da ovo neće biti tako, to je zbog toga jer gdje god da zemlja truli tu odmah prodire sve što donose pčele, ose i mravi. Pčele, to je točno, daju samo živom cvijeću, ose većinom također živim biljkama. Ali mravi daju ono što predaju direktno u mravljoj kiselini onome što truli i mrtvo je; u izvjesnom stupnju pobuđuju život, na ovaj način igrajući svoju ulogu u tome što zemlja u svojim trulećim supstancama još mora zadržati život. Dobro može netko reći da je čudo prisutno u svim stvarima kroz djelovanje duha, ali kada tome bliže pristupimo, tada se shvaća da to ima neizmjerljivo značenje.

Pogledajmo još jednom one mrave farmere koji obrađuju njihovo malo polje, i mijenjaju karakter biljaka koje tamo rastu. Stvarno, gospodo, čovjek se ne bi mogao hraniti s onim što tamo raste, jer kad bi čovjek išao jesti ta mala zrnca riže koja su tvrda kao silicij, prvo bi dobio čudnu bolest pošto bi u sebi imao previše mravlje kiseline, i kao dodatak tome, tako ozlijedio svoje zube da bi neko vrijeme zubari imali posla. Na kraju, umro bi jadno, zbog ovih tvrdih zrnaca riže koja su ovako razvijena.

Ali mravlji humak bi rekao: kada mi mravi idemo vani u prirodu i to sišemo od biljki koje su svugdje naokolo, tada dobivamo premalo mravlje kiseline, i premalo je možemo dati zemlji. Hajdemo zato, odabrati biljke koje možemo uzgajati tako da postanu prilično čvrste, čvrste kao kamen, i tada možemo imati mnogo mravlje kiseline od te tvrdoće. Dakle ovi farmerski mravi rade to da bi mogli dobiti najveću moguću količinu mravlje kiseline. Upravo su to ti mravi koji ponovno vraćaju mnogo

mravlje kiseline zemlji. To je povezanost. Iz ovog možete vidjeti da su otrovi koji uzrokuju upalu, ili slično, također i vječni lijek za oporavak od procesa umiranja. Može se reći, to je upravo pčela koja ima veliku važnost u ovom smislu, da sve može biti očuvano unutar cvijeća; postoji velika privlačnost između pčela i cvijeća.

Ovo očuvanje u stvari pokazuje da svaki puta kada insekti obavljaju svoje aktivnosti na zemlji, zemlja je, takoreći, oživljena njihovim otrovom. To je duhovna povezanost. Ako netko pita što su duhovne povezanosti, ne volim samo reći da su to i to; dajem činjenice, a iz činjenica možete sami prosuditi da li imaju značaj ili ne. Činjenice su takve da se značaj vidi svugdje. Ali ljudi koji danas zovu sebe znanstvenici, tako ne govore. To ima određene efekte na život. U našoj zemlji to se možda manje uzima u obzir, ali kada idete dalje na jug, jednostavan narod, seljani, često će izreći neku vrstu instinktivnog znanja; ne smiju se uništavati ovi mravlji humci, jer oni sprječavaju humus da postane loš. Oni koji su još mudriji, ako hodate s njima kroz šumu reći će nešto sasvim različito, posebno gdje su stabla odsječena i niču mlada stabla. Tada ljudi koji su mudri u svojim nosovima, ne u svojim pričama (može se biti mudar također i u nosu) kada ovi ljudi idu gdje su stabla pala a paženo je na mlada stabla, oni će reći: "Ovdje, sve će biti u redu; ne miriše tako pljesnivo kako to često bude; mravlji humak mora da je blizu, i dokazuje svoju korisnost." Ti ljudi to mirišu; vrlo su pametni sa svojim nosovima. Mnogo prostog i korisnog znanja je proizašlo iz pametnog nosa! Na nesreću, moderna civilizacija jedino gleda na kultivaciju mozga, i odbacuje sve što je instinktivno; instinkt je postao samo riječ.

Stvorenja kao pčele sve ovo znaju kolektivno, kao kolonija, kao mravlji humak; to dolazi iz vrste čula mirisa. Kao što sam prije rekao, mnogo toga što je instinktivno znanje može doći iz pameti nosa.

Dobro, gospodo, nastaviti ćemo temu slijedećeg tjedna u isti dan, želio sam reći da pčele, ose i mravi ne samo da pljačkaju Prirodu, već pomažu da bude moguće da Priroda živi i buja.

PREDAVANJE IX Dornach, 22. 12. 1923.

DOBRO jutro, gospodo! Možda bi trebali još nešto reći o temi iz g. Dollingerovog pitanja. On je pitao, u vaše ime, jer je to vjerojatno u interesu svima vama, koja je duhovna povezanost između domaćinstava insekata koji, lepršajući okolo, pristupaju biljkama i onom što se može naći u biljkama. Rekao sam vam jučer, jer počeli smo odgovarati na ovo pitanje prošli puta, da svuda oko nas nije inteligencija, kisik i dušik, već da kroz Prirodu postoji inteligencija, stvarna inteligencija. Nikoga ne iznenađuje kada se kaže da je dah u zraku, jer zrak je svugdje, i današnja znanost je to toliko rasprostranila u svim školskim knjigama da svatko zna da je zrak svugdje, i da ga mi udišemo. Isto tako znao sam neke ljude sa sela koji su mislili da je ta ideja fantazija, jer oni nisu znali da je zrak svugdje; na isti način danas postoje ljudi koji ne znaju da

je inteligencija svugdje. Oni misle da je fantazija ako se kaže da mi udišemo zrak s našim plućima, tako da udišemo inteligenciju, na primjer, kroz naš nos, ili kroz naše uho. Već sam davao primjere gdje ste mogli vidjeti da je inteligencija svugdje.

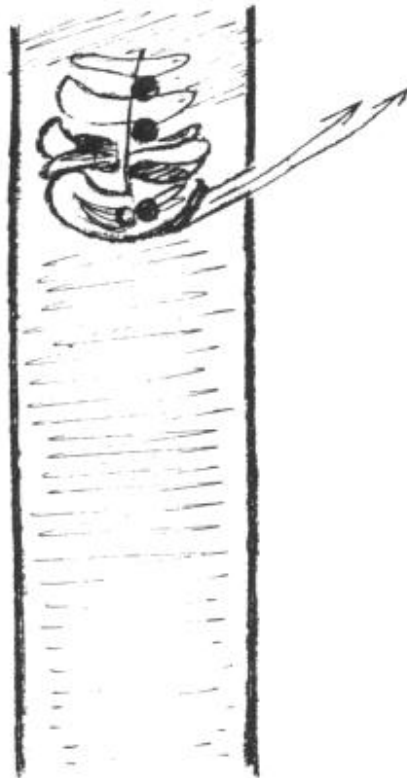
Govorili smo o posebno zanimljivom dijelu prirodne znanosti, o pčelama, osama i mravima. Ima, možda, malo toga u Prirodi što nam dopušta tako duboko pogledati u samu Prirodu, kao aktivnosti insekata; insekti su čudna stvorenja, i još imaju mnoge tajne za otkriti.

Zanimljivo je da smo raspravljali o insektima upravo kada je stogodišnjica čuvenog promatrača insekata, Jean Henri Fabre-a, koji je rođen 23 prosinca, prije sto godina, i čije se životno vrijeme podudara s dobom materijalizma. Fabre je prema tome sve tumačio materijalistički, ali je također iznio na svijetlo enorman broj činjenica. Tako je sasvim prirodno da ga se sjetimo danas kada govorimo o insektima.

Želio bi za početak, dati vam primjer vrste insekata koja će vas zanimati u vezi s pčelama. Rad pčela savršen je u vrlo visokom stupnju, ali najznačajnija stvar kod pčele u stvari nije to što proizvodi med već, da proizvodi veličanstvenu strukturu medenog saća sasvim iz svog vlastitog bića. Materijal koji koristi, mora sama donijeti u košnicu, ali pčela u stvari radi tako da ne koristi ovaj materijal direktno, već ga potpuno transformira, potpuno transformira ono što donosi u košnicu. Pčela radi iz svog vlastitog bića.

Sada postoji vrsta pčele koja ne radi na taj način, ali pokazuje, upravo u svom radu, da je u cijeloj Prirodi neizmijerna inteligencija. Razmotrimo ovu pčelu; obično se naziva drvena pčela, i nije toliko cijenjena kao domaća pčela, pošto je uglavnom neprijatna. Razmotrit ćemo ovu drvenu pčelu i njen rad.

To je strašno marljivo malo stvorenje, stvorenje koje da bi živjelo — ne pojedina pčela, već cijela vrsta — mora izvršavati ogromnu količinu rada. Ova pčela traži takvo drvo koje više nije na živom stablu, već je od njega nešto napravljeno. Drvenu pčelu koju ću odmah opisati nalazimo, sa njenim gnijezdom na mjestu gdje su drvene tračnice, ili stupovi bili zabijeni i drvo je prema tome očigledno mrtvo. Gnijezda se obično mogu naći u drvenim tračnicama ili stupovima, na vrtnim klupama, ili vrtnim vratima, u stvari svugdje gdje se koristi drvo. Ovdje drvena pčela pravi svoje gnijezdo, ali to radi na sasvim jedinstven način.

16

Predstavite sebi stup (Dijagram 16.) Drvo nije više dio stabla. Drvna pčela dolazi naprijed i najprije izvana buši nagnuti prolaz. Kada dođe unutra, kada je izbušio nekakav prolaz, počinje bušiti u sasvim drugom smjeru. Pravi malu prstenastu šupljinu, tada leti i sakuplja svakakve stvari iz okoline, i sa njima podstavlja šupljinu. Završivši podstavljanje, polaže jaje koje će se razviti u ličinku. To je sada unutar šupljine. Kada je jaje tamo stavljeno, mala pčela ga prekriva, u središtu kojeg se nalazi rupa. Sada ponovno počinje bušiti iznad prekrivača, i pravi drugu malu šupljinu za drugu pčelu koja će se izleći, podstavlja je i ostavlja rupu i položi drugo jaje. Drvna pčela nastavlja ovako dok ne konstruira deset ili dvanaest ovih nastavljenih boravišta; u svakom se nalazi jaje.

Vidite, gospodo, ličinka sada može sazrijevati u ovom komadu drva. Pčela stavlja malo hrane do ličinke koja prvo jede ono što je za nju pripremljeno, i raste dok nije spremna za izlazak. Prvo imamo ličinku koja postaje čahura, onda se transformira u pčelu s krilima koja će odletjeti. Unutra je tako uređeno (vidi Dijagram 16), da sada razvijena ličinka može izletjeti u pravom trenutku. Kada dođe vrijeme da je ličinka razvijena, pretvorena u čahuru, a zatim u potpunog insekta, tako je uređeno da ona može izletjeti kroz prolaz. Tako je vješto izrađeno da to omogućava potpuno formiranom insektu da izleti kroz prolaz koji je prvi probušen.

Dakle dobro, ali drugi insekt koji je malo mlađi, sada se pojavljuje, i treći koji je još mlađi; pošto majka insekt mora najprije napraviti ova boravišta, stvorenja ne bi našla nikakav izlaz, situacija bi bila kobna za ličinke u gornjim odajama, one bi polako uginule. Ali insekt majka ovo sprječava ležeći jaja tako da kada se mlada ličinka izleže, ona nalazi ovu drugu rupu koju sam opisao, i spušta se dolje, i leti vani. Treće stvorenje dolazi dolje kroz dvije rupe i tako dalje. Pošto je svaki insekt koji kasnije izlazi kasnije sazrio, on ne ometa one ispod njega koji su se izlegli ranije. Vremena nikada nisu ista, jer je raniji uvijek već izletio. Vidite, gospodo, cijelo gnijezdo je tako mudro planirano da se možemo samo tome čuditi.

Danas kada čovjek mehanički imitira, stvari koje kopira su često ove vrste, ali u pravilu su manje mudro konstruirane. Stvari koje postoje u Prirodi iznimno su mudro napravljene, i mora se stvarno reći da u njima ima inteligencije, stvarne inteligencije. Može se dati stotine i tisuće primjera o načinu na koji insekti grade, o načinu kako izvršavaju zadatke, i kakva inteligencija živi unutar ovih stvari. Promislite koliko je inteligencije u onome što sam vam već rekao o mravima farmerima koji osnivaju vlastitu farmu, i planiraju sve s predivnom inteligencijom.

Ali razmatrajući ove insekte, pčele, ose i mrave, u isto vrijeme imamo posla s još jednom problematikom. Rekao sam vam da ova stvorenja sva imaju otrovne supstance unutar sebe, i da su ove otrovne supstance također, ako se daju u pravoj dozi, izvanredni lijekovi. Otrov pčele je izvanredan lijek; otrov ose je isto, a mravlja kiselina izlučena od mravi posebno je dobar lijek. Ali kao što sam već naznačio, ova mravlja kiselina koju nalazimo kada idemo do mravljeg humka i uzmemo par mrava i zgnječimo ih, ovi mravi imaju mravlju kiselinu unutar sebe; gnječeći ih dobijemo mravlju kiselinu. Ona se posebno nalazi u mravima.

Ali gospodo, kada bi znali koliko, (naravno, govoreći u usporedbi,) koliko mravlje kiseline ima u ovoj dvorani, bili bi veoma iznenađeni. Mogli bi reći, sigurno nećemo tražiti mravlji humak u nekom kutu! Ali svi vi, koliko god vas tu sjedi, zaista ste vrsta mravljeg humka, jer svugdje u vašim udovima, mišićima i drugom tkivu, u srcu i plućima i u tkivu jetre, iznad svega u tkivu slezene, svugdje je mravlja kiselina; zasigurno, nije tako koncentrirana kao u mravljem humku, pa ipak, prilično ste ispunjeni mravljom kiselinom. To je činjenica vrlo vrijedna pažnje.

Zašto mi imamo mravlju kiselinu u našim tijelima? Trebali bi moći prepoznati kada je čovjek ima premalo. Ako netko izgleda bolestan, a ljudi su većinom malo bolesni, može imati neku od stotinu različitih bolesti koje bi izvana, izgledale slično. Treba znati što je stvarno u pitanju; ako je blijed ili nema apetit, to su samo vanjski simptomi. Treba naći što je točno u pitanju. U mnogim slučajevima, problem lako može biti da on sam nije dovoljno mravlji humak, da proizvodi

premalo mravlje kiseline. Baš kao što se mravlja kiselina proizvodi u mravljem humku, tako i u ljudskom tijelu, u svim njegovim organima, posebno u slezeni, mravlja se kiselina treba energično proizvoditi. Kada čovjek proizvodi premalo mravlje kiseline, treba mu dati pripravak, lijek koji mu pomaže proizvoditi dovoljno mravlje kiseline. Treba učiti promatrati što se događa čovjeku koji u sebi ima premalo mravlje kiseline. Ovakva promatranja može napraviti jedino netko tko ima pravo znanje o ljudskoj prirodi. Treba napraviti predodžbu o tome što se događa u duši čovjeka koji, za početak, ima dovoljno mravlje kiseline, i kasnije, ima premalo. To je jedinstvena stvar, ali čovjek će vam ispravno reći o svojoj bolesti, ako ga pitate na pravi način. Pretpostavimo, na primjer, imate čovjeka koji vam kaže: "Zašto sam, bože blagi, prije par mjeseci imao toliko dobrih ideja, i mogao sam o njima razmišljati. Sada više nije tako; ako bilo što treba zapamtiti, to ne mogu." Ovo je često mnogo važniji simptom nego što ga bilo koje vanjsko ispitivanje može dati. Što se danas radi je naravno opravdano, to treba raditi. Danas se može testirati urin za proteine, šećer i tako dalje; dobiju se sasvim zanimljivi rezultati. Ali u izvjesnim okolnostima, može biti daleko važnije kada vam čovjek kaže nešto slično kao što sam upravo rekao. Kada vam čovjek kaže nešto ovakvo, treba naravno, učiti i druge stvari o njemu također, ali može se otkriti da je mravlja kiselina u njegovom tijelu nedavno postala nedovoljna.

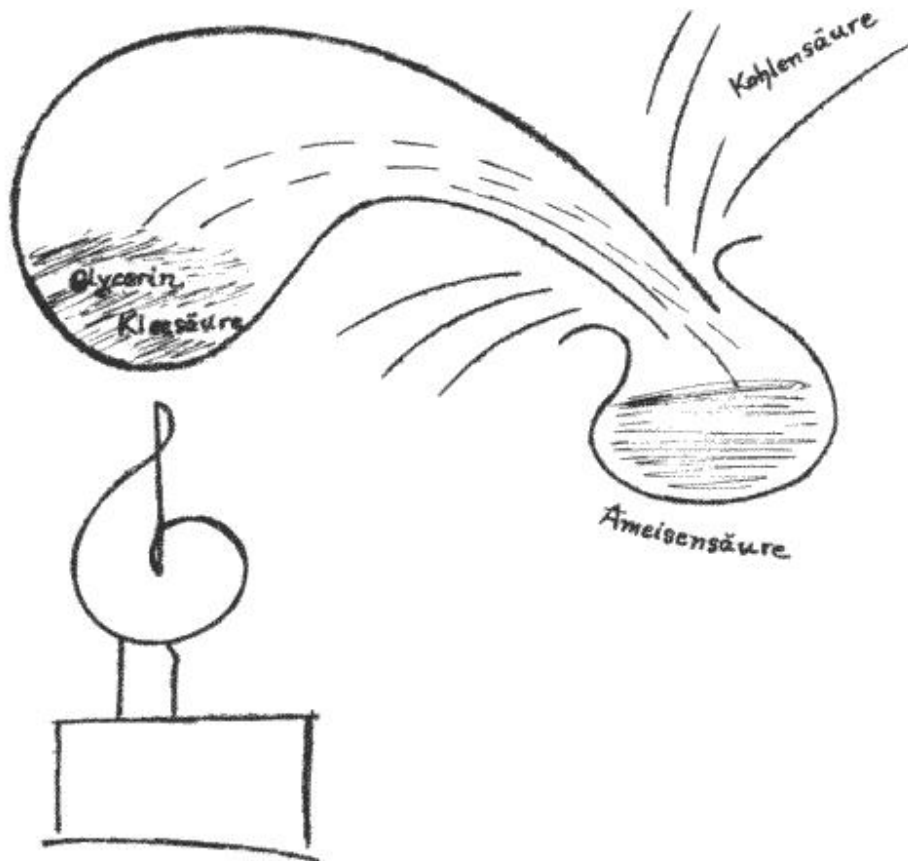
Dobro, svatko tko još misli samo o vanjskome, može reći: "Ovaj čovjek ima premalo mravlje kiseline, ja ću zgnječiti nešto mravlje kiseline, ili ću je dobiti na drugi način, i dati mu pravu dozu." To se može raditi neko vrijeme, ali pacijent će vam doći i reći da mu to uopće ne pomaže. U čemu je onda stvar? To mu stvarno uopće ne pomaže. Bilo je sasvim ispravno; čovjek ima premalo mravlje kiseline, dana mu je mravlja kiselina, ali to nije pomoglo. Što je tomu razlog? Vidite, kada dalje ispitujuete, dođete do ovoga. U jednom slučaju mravlja kiselina ne pomaže, u drugom slučaju, nastavlja pomagati. Dakle sada učimo vidjeti razlike. Oni kojima mravlja kiselina pomaže, obično pokazuju sluz u plućima. Oni kojima ne pomaže, pokazati će sluz u jetri, bubrezima, ili u slezeni. To je vrlo zanimljivo. To je prema tome vrlo različita stvar ako plućima, na primjer, fali mravlja kiselina, ili jetri. Razlika je u tome što mravlja kiselina koja je u mravljem humku, može odmah utjecati na pluća. Jetra ne mogu ništa s mravljom kiselinom, uopće je ne mogu koristiti.

Sada dalje u pitanje dolazi još nešto. Kada otkrijete da čovjekova jetra, ili posebno crijeva nisu sasvim u redu, i ako mu dajete mravlju kiselinu ona mu ne pomaže, iako je stvarno nema dovoljno, tada mu treba dati oksalnu kiselinu. Treba uzeti šumsku lobodu, ili običnu djetelinu koja raste u polju, izvući kiselinu, i dati mu to.

Dakle vidite, svakome s problemima s plućima treba dati mravlju kiselinu, dok ako je problem u jetri, ili crijevima, treba mu dati oksalnu kiselinu. Izvanredna

stvar je da će čovjek kojem je dana oksalna kiselina, polako sam promijeniti oksalnu kiselinu u mravlju kiselinu. Glavna stvar je dakle, da se jednostavno ne unose ovakve stvari u čovjekovo tijelo, već da se poznaje što organizam može napraviti pomoću vlastitih resursa. Kada mravlju kiselinu unesete u organizam, on kaže; — "To nije za mene; želim biti aktivan, ne mogu raditi s gotovom mravljom kiselinom, ne mogu je odnijeti u moja pluća." Prirodno, mravlja kiselina je otišla u stomak; odatle konačno prelazi u crijeva. Tada ljudsko tijelo želi biti aktivno, i kaže, takoreći: "Što bih sada trebao raditi? Neću sam raditi mravlju kiselinu, mravlja kiselina mi je dana; trebam li je poslati gore u pluća? To neću napraviti." Tijelo želi oksalnu kiselinu, i iz toga proizvodi mravlju kiselinu.

Da, gospodo, život se sastoji od aktivnosti, ne od supstanci, i najvažnije je prepoznati da se život ne sastoji samo od jedenja kupusa i repe, već od onog što ljudsko tijelo mora napraviti kada su kupus i repa unutra. Iz ovoga vidite kakve čudne veze postoje u Prirodi. Tamo vani, su biljke, djetelina je samo karakteristična, jer se oksalna kiselina nalazi u svim biljkama; kod djeteline je prisutna u većoj količini, zato je spomenuta. Ali baš kao što je mravlja kiselina svugdje u Prirodi i svugdje u ljudskom tijelu, tako je i oksalna kiselina svugdje u Prirodi i u ljudskom tijelu.

Ima još nešto što je vrlo zanimljivo. Recimo da uzmete retortu, kakva se koristi u kemijskim laboratorijima. Ispod nje napravite plamen, i u retortu stavite nešto oksalne kiseline — ona je kao slani, izmrvljeni pepeo. Zatim dodate neku količinu glicerina, izmiješate zajedno, i grijete. Mješavina će se destilirati ovdje, (Dijagram 17) i mogu kondenzirati ono što ovdje dobijem (Dijagram 17). U isto vrijeme primjećujem da zrak bježi u ovoj točki. Ovdje bježi. Kada sada ispitam ovaj zrak što bježi, nalazim da je to karbonska kiselina. Tako karbonska kiselina bježi ovdje, i ovdje, gdje kondenziram (Dijagram 17) dobijem mravlju kiselinu. Ovdje unutra, imao sam oksalnu kiselinu i glicerin. Glicerin ostaje, ostalo ide preko, tekuća mravlja kiselina kaplje dolje i karbonska kiselina daje vani zrak.

Dakle, gospodo, kada cijelu ovu stvar razmotrite temeljito, moći ćete kazati: pretpostavite, da umjesto retorte ovdje imamo ljudsku jetru ili recimo neko ljudsko ili animalno tkivo, neki animalni abdominalni organ, jetru, slezenu ili nešto takve prirode. Preko stomaka unosim oksalnu kiselinu. Tijelo već posjeduje nešto od prirode glicerina. Tada u crijevima imam oksalnu kiselinu i glicerin. Što se događa?

Sada pogledajmo ljudska usta, jer tamo karbonska kiselina izlazi vani, i prema dolje od pluća mravlja kiselina svugdje kaplje u ljudskom tijelu u smjeru organa. Tako sve što sam ovdje nacrtao imamo i u našim vlastitim tijelima. Unutar naših vlastitih tijela mi neprestano transformiramo oksalnu kiselinu u mravlju kiselinu.

A sada predočite sebi biljke raširene preko površine zemlje. Svugdje u biljkama je oksalna kiselina. I sama mislite na insekte; sa insektima sve ovo se pojavljuje na najčudniji način. Prvo mislite na mrave; oni idu na biljke, na sve što trune u biljkama, i tamo je svugdje oksalna kiselina, i ova stvorenja od nje prave mravlju kiselinu na isti način kako to radi čovjek. Mravlja kiselina je svugdje prisutna.

Materijalista gleda u zrak i govori: — Da, u zraku je dušik i kisik. Ali gospodo, u vrlo, vrlo malim količinama također uvijek ima prisutno nešto mravlje kiseline, pošto insekti lepršaju kroz zrak. U jednu ruku imamo čovjeka. Čovjek je mali svijet; on u sebi proizvodi mravlju kiselinu, i stalno ispunjava svoj dah s mravljom kiselinom. Ali u velikom svijetu vani, na mjestu onog što se događa u čovjeku, postoji domaćinstvo insekata. Veliki dah zraka koji okružuje cijelu zemlju uvijek je prožet s mravljom kiselinom koja je transformirana oksalna kiselina biljaka. Tako je to.

Ako se pravilno promatra i proučava donji dio čovjekova tijela s unutanjim organima, stomakom, jetrom, bubrezima i slezenom, i dalje unutra, crijevima, u stvari je tako da se oksalna kiselina stalno mijenja u mravlju kiselinu, ova mravlja kiselina prolazi s udahnutim zrakom u sve dijelove tijela. Tako je unutar čovjeka.

Na zemlji su biljke svugdje, i svugdje nebrojena domaćinstva insekata ledbe

iznad njih. Ispod je oksalna kiselina; insekti lepršaju prema njoj, i od njihovih ugriza u biljke diže se mravlja kiselina i ispunjava zrak. Dakle mi stalno udišemo mravlju kiselinu iz zraka. Ono što imaju ose je otrov sličan mravljnoj kiselini, ali ipak nekako različit; ono što pčele imaju u otrovu njihovih žalaca, premda u stvari to prožima njihova cijela tijela, također je transformirana, sublimirana mravlja kiselina.

Gledajući na cjelinu, imamo ovu sliku. Kažemo sebi: gledamo insekte, mrave, ose i pčele. Izvana, oni rade nešto iznimno pametno. Zašto to rade? Kada mravi ne bi imali mravlju kiselinu sve što sam vam opisao i što je tako predivno bilo bi sasvim glupo. Samo jer su mravi tako konstituirani da mogu proizvesti mravlju kiselinu, samo zbog toga, sve što oni izvršavaju javlja se kao inteligentno i mudro. To isto vrijedi za ose i pčele.

Zar nemamo sve razloge za reći (jer mi proizvodimo ovu mravlju kiselinu u sebi): U Prirodi je inteligencija svugdje; ona dolazi kroz mravlju kiselinu. I u nama je svugdje ta inteligencija pošto mravlju kiselinu imamo unutar nas. Ova mravlja kiselina ne bi mogla postojati ako ne bi prije tamo bila oksalna kiselina. Mala stvorenja lebdeći iznad biljaka vide da se oksalna kiselina promijenila u mravlju kiselinu, da je metamorfozirala.

Netko potpuno razumije ove stvari samo ako pita: Kako stoje stvari s oksalnom kiselinom? Oksalna kiselina je esencijalna za sve što ima život. Gdje god je život, tamo je oksalna kiselina, eteričko tijelo. Eteričko tijelo dovodi do toga da je oksalna kiselina obnovljena. Ali oksalna kiselina nikada ne postaje mravlja kiselina koja se može koristiti u ljudskom ili životinjskom organizmu ukoliko prije nije transformirana od astralnog tijela od oksalne u mravlju kiselinu. Mravlja kiselina koju sam ovdje izvukao iz oksalne kiseline, beskorisna je i ljudskom i životinjskom organizmu. Iluzija je misliti da se može koristiti; ona je mrtva. Oksalna kiselina koja je proizvedena u čovjeku, i kroz insekte je živuća, i pojavljuje se svugdje gdje je prisutna senzacija, ili nešto od prirode duše. Čovjek treba u sebi proizvesti mravlju kiselinu ako želi doći do nečega od prirode duše samo od životnih procesa nižeg tijela gdje oksalna kiselina prevladava. Tada, u mravljnoj kiselini daha živi duševni kvalitet koji se uzdiže, i može biti aktivan u glavi. Duša u čovjeku treba ovu transformaciju oksalne u mravlju kiselinu.

Što se onda u stvari događa kada je oksalna kiselina promijenjena u mravlju kiselinu? Vidite, prva stvar koju sam vam rekao može vam ovo pokazati. Drvna pčela koju sam opisao, posebno je zanimljiva jer radi u drvu koje više nije živo. Ako ova drvna pčela ne bi mogla koristiti drvo na pravi način, tražila bi boravište drugdje. Ona ne radi gnijezdo na drvetu, već u trulom drvu, i gdje tračnice i stupovi počinju truliti; tamo pravi gnijezdo i polaže jaja.

Ako proučavate vezu drva koje truli i drvne pčele, ose, itd., tada nalazite da se slični procesi truljenja stalno odvijaju u ljudskom tijelu. Ako ovaj proces truljenja ode predaleko, tijelo umire. Čovjek mora stalno provoditi u sebi ono što se događa izvana; mora graditi ćelije, a to može samo transformirajući sve što je biljne prirode unutar njega i prožeto oksalnom kiselinom; mora sve to promijeniti u mravlju kiselinu tako da je sve prožeto mravljom kiselinom.

Reći ćete: Kakav značaj ima sve ovo za Prirodu?

Zamislimo jedan od ovih trulećih stupova ili tračnicu. Ako ih neka od ovih drvnih pčela ne bi otkrila, čovjek to sigurno ne bi žalio, jer se broj ovih pčela brzo povećava, i stup kojeg su izduble pao bi slijedeće godine. Čovjeku to nije drago, ali Priroda misli da je to dobro, jer kada ne bi bilo ovih stvorenja sve drvene supstance bi se postepeno izmrvile u prah, i postale potpuno beskorisne. Drvo u kojem su radile drvne pčele ne iščezne u prah, dan mu je novi život. Od ovog trulećeg drva što je malo oživljeno od ove drvne pčele, ili od drugih insekata, dolazi mnogo toga što spašava našu zemlju od potpunog truljenja, od toga da se rasprši kao prah u kozmički prostor; naša zemlja može živjeti jer je oživljena od insekata. Kao ljudi mi udišemo mravlju kiselinu; u Prirodi mravlja kiselina je pripremljena od insekata iz oksalne kiseline biljaka, i radi tako da zemlja obnavlja svoj život.

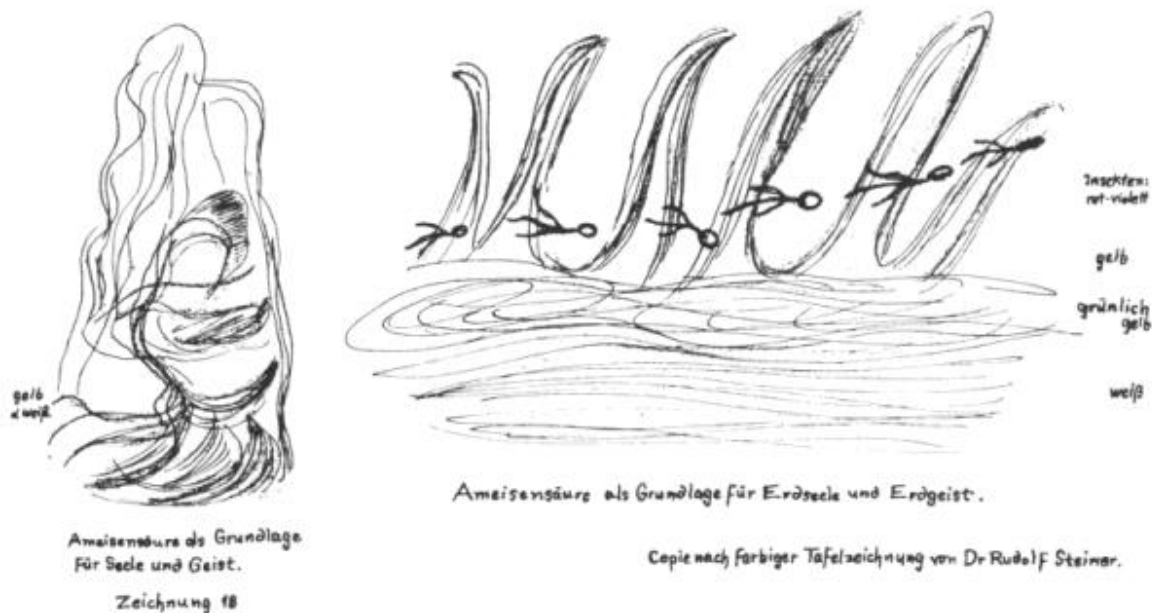
Razmotrite povezanost. Imamo čovjeka, i imamo zemlju. Uzmimo najprije mlado dijete, jer mlado dijete spremno transformira oksalnu kiselinu nižeg organizma u mravlju kiselinu. Organi mladog djeteta dovoljno su snabdjeveni mravljom kiselinom; ljudska se duša razvija u djetetu. Imamo mravlju kiselinu kao osnovu za dušu i duh. Ali kako čovjek stari i ne može razviti dovoljno mravlje kiseline, tada duša i duh moraju napustiti tijelo. Mravlja kiselina povlači dušu i duh u tijelo; inače ga duša i duh moraju napustiti. To je duboko zanimljivo.

Ako na primjer promatrate čovjeka koji je razvio brojne nezavisne unutarnje procese, naći ćete da je to mravlja kiselina koja mu pomaže da svladava ove nezavisne unutarnje procese. Tada dolazi do prave povezanosti između astralnog tijela i fizičkog tijela koja je ometana od ovih nezavisnih procesa tijela. Mravlja kiselina je uvijek potrebna kao prava osnova za dušu i duh. Kada je tijelo ima premalo ono truli, i više ne može zadržati dušu; tijelo stari i duša ga mora napustiti.

Tada imamo, na jednoj strani čovjeka i Prirodu na drugoj. U Prirodi se mravlja kiselina stalno priprema od oksalne kiseline, tako da zemlja mora biti uvijek okružena ne samo s kisikom i dušikom, već također i s mravljom kiselinom. Mravlja kiselina sprječava svake godine zemlju od umiranja, dajući joj svake godine obnovljen život. Što je pod zemljom traje kao sjeme za mravlju kiselinu iznad, za obnovu njenog života. Svake zime duh zemlje u stvari teži da napusti

zemlju. Duh zemlje umrtvljuje zemlju zimi, da bi je opet oživio u proljeće. To se događa pošto ono što čeka kao sjeme pod zemljom privlači mravlju kiselinu koja je nastala kroz cijelo općenje svijeta insekata i biljaka kroz proteklu godinu. Sjeme ne samo da raste u kisik, dušik i ugljik, već i u mravlju kiselinu; ova mravlja kiselina ih stimulira na njihov red da razviju oksalnu kiselinu, tako da još jednom slijedeće godine može postojati mravlja kiselina.

Baš kao što u čovjeku mravlja kiselina može biti osnova za njegovu dušu i duh, tako i mravlja kiselina koja je raspršena vani u kozmosu može biti osnova za dušu i duh zemlje. Tako možemo reći da je za zemlju također, mravlja kiselina osnova za zemljinu dušu i zemljin duh (vidi Dijagram 18).

Vidite, zapravo je mnogo teže telegrafirati u okrugu gdje nema mravljih humaka, jer elektricitet i magnetizam neophodni za telegrafiranje zavise od mravlje kiseline. Kada telegrafске žice idu kroz gradove gdje nema mravljih humaka, snaga mora biti sakupljena iz polja van grada da bi omogućila električnim strujama da prođu kroz gradove. Prirodno, mravlja kiselina je prisutna i u zraku gradova također.

Dakle možemo reći: Ono što je unutar čovjeka kao proizvodnja mravlje kiseline, također je i vani u vanjskoj Prirodi. Čovjek je mali svijet, a između rođenja i smrti on može proizvoditi mravlju kiselinu iz oksalne kiseline. Kada to više nije u stanju, njegovo tijelo umire. Mora opet uzeti tijelo koje u djetinjstvu na pravi način može razvijati mravlju kiselinu iz oksalne kiseline. U Prirodi ovaj proces je neprekidan, zima-ljeto, zima-ljeto; uvijek oksalna kiselina prolazi transformaciju u mravlju kiselinu.

Ako gledamo pored umirućeg čovjeka stvarno imamo osjećaj da pri umiranju, on prvo proba da li njegovo tijelo još može razviti mravlju kiselinu. Kada to više ne može izvršiti, događa se smrt. Čovjek prolazi u duhovni svijet, jer više ne može nastanjivati svoje tijelo. Stoga, kažemo da čovjek umire u danom trenutku. Uz vrijeme koje tada prolazi, on se vraća da uzme drugo tijelo; u međuvremenu, on je u duhovnim svjetovima.

Dakle, gospodo, kao što sam vam rekao, kada se mlada Kraljica izmigolji u košnici, pčele nešto uznemiruje. Prethodno su živjeli u njihovom svijetu sumraka; sada vide da mlada Kraljica počinje sjajiti. Što je povezano s ovim sjajenjem? Povezana je činjenica da mlada Kraljica otima staroj Kraljici pčeli snagu pčelinjeg otrova. Cijeli odlazeći roj osjeća ovaj strah, strah da više ne posjeduju dovoljno otrova, neće se više moći zaštititi, ili se spasiti. One odlaze baš kao što ljudska duša odlazi pri smrti kada više ne može naći mravlju kiselinu koju treba: dakle također, stare pčele odlaze kada više nema dovoljno mravlje kiseline, pčelinjeg otrova, u košnici.

Dakle sada, ako promatramo roj, još nam vidljiv, ipak to je kao ljudska duša kada mora napustiti tijelo. To je veličanstvena slika, ovaj odlazeći roj. Upravo kako ljudska duša napušta tijelo, tako i kada je tamo mlada Kraljica, stara Kraljica sa svojim društvom napušta košnicu; u letećem roju može se stvarno vidjeti slika odlazeće ljudske duše.

Koliko je sve ovo stvarno veličanstveno! Ali ljudska duša ne izvršava proces tako daleko da razvija svoje sile u stvarna mala stvorenja; tendencija da to napravi je ipak tamo. Mi imao nešto u sebi što želimo transformirati u sitna stvorenja, u bacile i bakterije — u sićušne pčele. Ali mi gušimo ovu tendenciju da bi mogli biti u potpunosti ljudi. Roj pčela nije cijeli čovjek. Pčele ne mogu naći svoj put u duhovni svijet, to smo mi koji ih trebamo dovesti u novu inkarnaciju kao novu koloniju.

Ovo je, gospodo, direktna slika reinkarniranog čovjeka. Svatko tko ovo može promatrati, ima neizmjeran respekt za ove pčele koje se roje sa svojom Kraljicom, jer ovaj roj koji se tako ponaša radi to jer čezne da ide u duhovni svijet; ali za to je postao suviše fizički. Prema tome ove pčele se sakupljaju zajedno, i postaju kao jedno tijelo; one žele biti zajedno, žele napustiti svijet. S obzirom da bi inače odletjele, sada se smjeste na nekoj grani ili grmu, grupiraju se tiho kao da zaista žele iščeznuti, ići u duhovni svijet.

Ako ih sada vratimo natrag, ako im pomognemo smještajući ih u novu košnicu, tada mogu još jednom postati potpuna kolonija.

Moramo reći da nas insekti uče najvišim stvarima Prirode. To je zašto je u proteklim vremenima čovjek uvijek bio prosvijetljen kada je gledao na biljke; oni su posjedovali instinktivno znanje o ovim stvarima o kojima sam vam govorio, znanje potpuno izgubljeno za modernu znanost. Ti ljudi su promatrali biljke na

svoj vlastiti način. Kada ljudi danas donose u svoje kuće granu jele za božićno drvce, podsjećaju se da sve što je vani u Prirodi može također imati udjela u našem ljudskom i socijalnom životu. Ova grana jele iz koje je napravljeno božićno drvce treba za nas postati simbol ljubavi. Obično se misli da je božićno drvce veoma star običaj, ali drvo jele se koristi tek oko 150 do 200 godina. U ranijim vremenima ovaj običaj nije postojao, ali se u vrijeme Božića koristila druga biljka. Kada su božićni igrokazi, na primjer, bili izvođeni u selima, čak i u 15-om i 16-om stoljeću, uvijek je bio čovjek koji je išao okolo da bi najavio one koji su nosili neku vrstu božićnog drvca u ruci. To je bila grama kleka koja ima predivne bobice; klek je bilo božićno drvce. To je bilo zato što ove bobice kleka, koje ptice toliko vole, sadrži nešto od tog otrova koji mora prožeti sve što je zemaljsko, tako da se ovaj zemaljski čovjek ponovno uzdigne u duhu. Baš kao što mravi daju šumi, ili drvna pčela trulećem stupu, tako i kada ptice svako jutro jedu klekove bobice, određena kiselina, premda slabija, je razvijena. Ljudi u starijim vremenima su to znali instinktivno, i sebi govorili: "Zimi kada ptice dođu jesti bobice kleka zemlja je oživljena kroz klek." To je za njih bio simbol oživljavanja zemlje kroz Krista.

Tako možemo reći: Kada stvari promatramo na pravi način, vidimo kako su procesi u Prirodi u stvari slike i simboli onog što se događa u ljudskom životu. Ovaj čovjek starijih vremena promatrao je ptice na kleku s istom ljubavlju s kojom mi gledamo na kolačiće i darove na božićnom drvcu. Za njih je klek bio vrsta božićnog drvca koji su nosili u svoje kuće; klek je postao vrsta božićnog drvca.

Pošto svi sada imate posebno dosta posla, moramo završiti. Nisam želio završiti današnje predavanje a da se ne dotaknem pitanja od stvarne važnosti. Zato sam govorio o kleku na koji se stvarno može gledati kao na vrstu božićnog drvca, i koje je za ptice isto kao i cvjetovi za pčele, drvo za mrave, i za drvne pčele i insekte općenito.

Kao zaključak, želio bih svima zaželjeti sretne, vedre božićne blagdane, one koji mogu uzdići vaša srca.